

پەخنە و لىكۆلىنەوە

شەھلا

سەردار جاف

۲۰۲۳

ناوی کتیب: شهلا
بابهت: پهنه و لیکولینه وه
نووسه: سردار جاف
تایپ: نووسه
دیزاینی ناوه پوک و بەرگ: زیوا
تیراژ: ۱۰۰۰ دانه
چاپخانه:

لەبەپیوه به رايەتى گشتى كتىبخانە گشتىيەكان
ژمارەي سپاردى () ئى سالى ۲۰۲۳ ئى پىدرابە

قسەيەك

رەخنە كارى ئەو قەلەمگەر بەتونايانەيە كەدەقىكى
ئەدەبى دەيانھىننەتە دەنگ ياخود هەراسانىيان دەكات، جا
ئەم هاتنە دەنگ و هەراسانىيە لەپۇرى ئىستاتىكىيە وە بىت،
ياخود شلوپىي و خراپى دەقەكانەوە بىت... كاتىك شاعيرىك
يان چىرۆكىنوس و رۇماننۇوسىك، دەقىكى ئەدەبى دەخنە
بەر دىدى خويىنەر ئەو بەرھەمانە وادەردەكەون كە بالاىي و
دونياى جواننۇوسىيان قۆرخىركدووه و بەبالاى فەنتازيا
ھەلزناون و شۆپپۈونەوە راستگۈپىيان بەخەيال و
سىحرىئامىزى بەخشىيە، ئەوە ئەركى رەخنەگەر شرۇقەيەكى
وردىيىنانەى ئەدەبى بۇ ئەو بەرھەمانە بکات و مافى خۆيان
پىيدات، لەچوارچىيە مەغزا و بوارە جۇراوجۇرەكانى

هونه‌ری و دارپشتنه‌که‌یدا زیاتر شرۆفه بکات. هەندیکجار ئەم
حالەتانه دەبنە کارى ریکلامکردن بۆ خودى نووسەرەکە و
بەشان و بالەندا.

پیّمانوایه ئەگەر بەرووحیه‌تیکى دلکارانەی رەخنەیى
لەبەرهەمەکانیان بپوانزیت، ئەوا ھەم رەخنەگر و ھەمیش
خودى نووسەرەکان نابنە جىئى دەماودەمکردنى نیوهندى
توپىشى رۆشنېران، ئىدى ئەو دەق و بەرەمانەی كە ھەست
بەكەموکورى بوارى ئەدەبى و هونه‌ریان دەكىت، زیاتر ناخى
رەخنەگر دەشىۋىن و ناتوانن خۆيان لەئاستىدا بىيەنگ
بکەن، بەداخەوە بىيەنگى رەخنەگران، يان لاگىريکەنیان
كارىكى وەھايى كردۇوە دونيائى سۆسىيال مىديا زالان بىت
بەسەر ھەموو كايە ئەدەبىيەكاندا، لەجيھانى تۆرە
كۆمەلايەتىيەكاندا دەقى كرچوکالان پەلى كوتاوه و زالان بۇوە
بەسەر ئەو رەوتە ئەدەبىيە لەسەردەمانى كۆنەوە
بەئامانەتەوە گەينراوەتە نەوهى پىش تۆرە كۆمەلايەتىيەكان،
ئەوانىش وەك پىويىست بەئەركە مىژۇویەكەي خۆيان
ھەلنى ساون، ئەمە تەنها لەناو كوردىدا بەرجەستە نەبووە، وەلى

له زۆربەی نەتەوە کاندا دیاردهیەکى قاو و باوه، تەلیسەمیکە پیویسته سیحر بۇونى بەتال بکریتەوە، ئەوە تەنھا کارى رەخنەگر نیيە، بەبارتەقای ئەوەی کارى ھەمەلايەنەيە. گرینگترين خالىش بۇ بازدان بەسەر ئەم حالەتە نەخوازراوهدا، پەنا بردىنى تاكە بۇ خويىندەوەی ئەپستمۆلۆزى نووسراو و بەرچاوى سەر كاغەز.

لىرەدا ھەولىڭمانداوه بەپىي تواناۋ دەرفەتى خۆمان داوه ھەروەك کارە رابردوویيە کانمان درىزە بەلىكۈلەنەوە و شرۇفە و رەخنەی ئەدەبى چەندىن خودان قەلەم بەدەين، بەپىي سەرنج و تىپوانىن و خويىندەوەی خۆمان بۇ دەقە کانيان، كە دوور و نزىك پەيوەستىمان بەئاشنايەتى و نا ئاشنايەتى پاراستووه و لە دەوتۈي خودى دەقە کانياندا قسەي خۆمان كىرىۋووه، ئەوە يىش بەرھەمى ماندووبۇونى زەمەنېكى دىارييکراوى خۆمانە،لىرەدا بەر لە دوا قسەمان، دەمانەوەي بلىيەن بەداخەوە رەخنەگرى كورد وەك پیویست بەكارى خۆيان ھەلنى ساون، نالىيەن سەرلە بەريان، بەلكو زۆربەيان، يان له چوارچىوهى رككوه سەرچاوهيان گرتۇوه، يانىش له رېگەى دۆستايەتى و رىكلاٽ كردن بۇ يەكدى.

دونیای ئەدەب بەھەموو کاپەکانیەوە چىھانىكى جوان و
فرىشتهييە، با ھەموو ئاراستەكانمان بۆ جوانترىكەن بىت،
ئەوهى ئىمەش مشتىك لەخەروارىكە بەئومىدىن بەچاوى
رەخنەوە لىي بپوانن و قەلەم و سەرۇچاومان ملکەچە بۆ
سەرزەنىشت كەنۋەن.

سەردار جاف

۲۰۲۳/۱/۱۰

گوزاره له دهقى شىعريدا

شوناسكىرىنى گوزاره يان دهربىرىنىك له دهقدا بۆ خۆى
كارىكى ئالۆزه، نەخاسمه بۆ دهربىرىن و شرققەكارى شىعرە
چپ و پرە ديارەكانى ئىمپۇ لە زمۇونى شىعري هاواچەرخدا،
بەلگەي ھىز و كاريگەرى شىعري و پەرددە ھەلمالىنى
پەيوەندىيە زىندووهكانى نىوان ژانر و تەعامل و
تەفاعولىكردن لە گەل گوزاره و پەيوەست بۇون بە دويىنى و
ئىمپۇ و سېھىنى لە نىيو دەرياي ئەزمۇون و كانياوى
تەعېرەكان، كە به سياقى تايىھەت و گونجاوى ئەفسانە يان
گوزارەي زىندوو گرى دەدرىيت، مەغزاى فيكىرى،
بەرجەستەبۇونى گوزارەيەكە ئەفسانە و توخمەكانى پىكەوە
گرى دەدات.

ئەگەر شیعر پیویستی بە ئىلھامى خەیال ھەبیت، ئەوا
خەیال بەھەرەيەکى مەزىنە، شاعىرى راستەقىنە گەرەكە لە
خەياللەرنەوەدا زۆر بە سەلىقە بىت، رۆمانسىيەكان تىۆرى
خەيالى شیعر بە فاكتەرىك بۆ جىهانى ھونەرى ھە Zimmerman
دەكەن.

بۆيە ئەستەمە گۈزارە بە سادەبىي بخىتتە بەر دەستى
خويىنەر، دەتوانىن بە جۆرىكى زانستيانە و ئەكاديميانە
رۆچىنە ناو لايەنە ئىستاتىكىيانەكەى ھەر دەقىكى شیعرى بە
فرە بالەكانىيەوە، وەلى ھەر شرۇفە و لېكىدانەوەيەكى دەق
ناتوانى تەواوى گۈزارەكان بە دەستەوە بىدات، چونكە ھەرگىز
لە شیعرى ھاۋچەرخدا يەك شرۇفە بۆ شیعرىك بە واتا يەك
مەبەستى شاعير بەدى ناكىيت و ناشى بە تەنها يەك دىويى
خويىندەوەي بۆ بىكىت، ئىتمە بە جۆرىكى شرۇفەى دەكەين
كەسىكى دى بە دىويىكى دىكە خويىندەوەي خۆى بۆ دەكەت،
رەنگە خودى شاعيرىش مەبەستى دىكە لە پىشتى ئەو
دەقەوە ھەبىت، بۆيە زەرورەتە رەخنەگر لە شاعير شاعيرىت
بىت، بىتوانى چەند دىويىك بخاتەرروو، يان خويىندەوەي دىكە

بۆ خوینەر و رەخنەگرى دىكە جىبەيلىت، دەنا ئەو دەقە بە^١
شىعرى هاواچەرخ ئىدى فۇرمى گران بىت يان پاش نويخوازى
بىت هەزمار ناكرىت.

گوزارە (دەربىرپىن) گۇزارشت لە واتا و ھزى و ھەست
دەكەت، كە بە ھەر رىيگايەك دەربىرپىرىت يان نىشان بدرىت،
ئەمەيش بۆ رووداۋىك يان بە سەرهات يان ئەوبىنى ياخود
چىرۇكى يان تۆقىلىت و رۆمان و يانىش دابرپان لە ئازىزان و
ياران ھەموو ئەمانە و چەندانى دىكە دەكىرى لە رىيگاي
نووسىن لاي ھەر نووسەر و ھونەرمەندىك وىنَا بکرىت،
تەنانەت لاي كەسىكى (ئاسايى)^٢ش، دەشى دەربىرپىرىت، لى
ھەر يەكە و لەوانە زمانى تايىبەتى خۆيان ھەيء، ئەگەر
نووسەرەكە شاعير بىت، ئەوا رووداۋەكان بە زمانىكى ئاللۇز و
سەخت لە دەقىكدا تۇمار دەكەت، وا لە رەخنەگر دەكەت
ھەميشە گومان لە نىوان خۆى و دەق و شرۇقەدا بىكەت، بە
تايىبەت لە شىعرى هاواچەرخدا، چىرۇك نووس و تۆقىلىت نووس
و رۆماننۇوس لە رىيگاي كات و شوين و پالەوانى دەقەكەوه
زمانىكى تايىبەت بە خۆى دەبىت لىوانلىيۇ نوقمى فانتازيا،

هونه‌رمه‌ندیش له ریگای فلچه‌ی دهستیه‌وه به زمانی
رهنگه‌کان له رووداوه‌کانمان حالی ده‌کهن.
که‌سانی ئاسایی چهند جوریکن لیردهدا ته‌نها باس له دوو
جوریان ده‌که‌ین:

نهوهی یه‌که‌م: ئهو خله‌که سادانه‌ن په‌یوه‌ست بونیتکیان
له ته کوندا ماوه و هه‌یه و به زمانی کلاسیک ده‌دوئن و به
گوزاره‌وه سه‌ردی رووداوه‌ده‌گیرنوه، بۆ نموونه که ده‌لی:
(ساغمان به کولی که‌ر ده‌گه‌پی) ئه‌م په‌نده که زور جار له
مه‌جلیسه‌کان گوی بیستی ده‌بین، به واتا ساغمان تیا نیبه و
هه‌ر هه‌موو نه‌خوش و ده‌ردہ‌دارین، ئیدی ده‌سته‌واژه‌یه‌کی پر
خۆیه، ئه‌گه‌ر که‌سی ته‌کلیفی راپه‌پاندنی کاریکی لی بکه‌یت،
ئیدی خۆی یان که‌سیکی به ئه‌نجامی بگه‌یه‌نیت، به‌م
ده‌سته‌واژه وه‌لام ده‌داته‌وه و دوور و دریزی ناکاته‌وه، یان
که ده‌لین: (کوردی له دوو جه‌ژن بوو) دیسانه‌وه ئه‌م په‌نده
زور‌جاران گویمان لیده‌بیت و خۆ هۆشیار ده‌که‌ینه‌وه، واتا
که‌سیک له دوو کار هیچی به ده‌ست نه‌که‌ویت، ئه‌م دوو په‌نده
بۆ خۆیان گوزاره‌ن بۆ زور شت بۆ زور کاریش وه‌ک په‌ند
ده‌هیندریت‌هه‌وه و به گویدا ده‌درین.

نهوهی دووهم: ئه و خەلکە سادانەن کە بە زمانى ئاسايى
دەدوین و شويىن وکات و جىڭا شىۋەزارى زمانەكە دەگۇپىت،
دىقەت بەد شىۋەزارى لورى، هەورامى، كرمانجى خواروو
(زەنگنە، جاف، دزھىي، هەممەوهەند.... تاد ھەن) كرمانجى
سەروو، و چەندىن دىالىكتى دىكە کە ھەرىكە و بە جۆرىك
دەدوین و نەوهېش زمانىكى ئاسايىھە و گوزارەمى ھەمۇ رووداو
و بەسەرهاتىكى نۇر بە سانايى پى دەكەن، رەنگە لە
كەسىكەوھ بۇ كەسىكى دىكە جىاوازى لە تام و چىزى
گىپانوھكەيدا ھەبىت.

ئىستى توانىمان ھەرىكەمان ئه و داخ و كەسەرهى ناخمان
دەربىن و حەسرەتى پەنگ خواردوو ھەلبىزىين، مەرج نىيە
ھەميشە حەسرەت و كەسەربارى بىت، زۆرجارىش دەربىرى
چىز و لەزەتى لەحزم شىرىنەكانە، دەربىن بۇ واقىعى ئه و
رووداوانە بکات، گەلى جار وا رىكەدەكەۋىت بە گوزارەيەك
دەربىپەرىت.

گوزارەكەرن پىيىستى بە دەربىنى دىيى راستەقىنە ھەيە،
دەربىنایەتى بۇ خۆى رىبازىكى ھونەرييە، ھەولى وىناكردنى

راستى بابەتگەل ناکات، بەلکو ھەولى وىنەگرتنى ئەو
ھەستانەی شتەكان و رووداوهكان لە دەرروونى نۇوسەر يان
ھونەرمەنددا دەکات و دەبۈرۈزىنىت.

ھەندىچار دەشى تۆيىش وەك من بىر بىھىتەوە، رەنگە
زۇرجاران پىچەوانە بىن، كە بىڭومان ھەر وايشە، گەرەكە
ھەمۇو دىد و نىگاكان بە ھەند وەرىگىرىت ئەگەر لە تەك دىد
و بۆچۈونت ئەكتىف و نەگەتىف بۇو، گەرەكە تەفاعولكردىنىك
لە نىۋەندەكەدا ھېبىت، دەنا خەلفىيەتى مەعرىفى بونىاد
نانزىت، ئەز وا بىر دەكەمەوە، پىويىستىم بەوهىيە لېم حالى
بىت، با بۆچۈونەكان بىگۈرۈنەوە، دەشى ھەلە بەم، لى ھەرگىز
ناتوانى دىيدو بۆچۈونەكانى خۆتم بە سەردا بىسەپىتتىت.
گەپان و سۆراغىردن بۆ شىرقەتى دەقىيکى ئالۇز و فەراتا
بىڭومان زەحمەت و ئەستەمە، وا بە سانايى بە دەست
نایەت، وەلى دەقى سادە و گۈزارەتى حازر بە دەست كە
دەرىپىنایەتى خۆ بە دەستەوەدانە و لە ھەمانكاتىشدا بە
ھەمان شىۋە بى پىچ و پەنا و بى كەلىن و رۆچۈونە نىۋ
كەندپ، ئالۇزى و زەحمەتى پىۋە دىارە، با بىركىردىنەوە كانمان

به رۆخ و قولاییدا بچیت و له دهستپیککارانه‌وه سه‌ر هەل
نەدات و چاوگ نه‌گری، با دیقه‌تى دەق و بەیتی شاعیرانی زوو
بدهین، ئەوانه‌ی لە ئەدەبی کوردى به شوھره‌ته‌وه ناویان
ماوه و بە جەسته‌یش له گەلمان دەدوین و رۆحى خۆیانمان
نیشان دەدەن، ئالۇزى و ساده‌بى لە گوزاره‌کردن يا
دەربېنیان بخەینه روو، بزانین ئاخۇ سەردەم رۆلى ئەكتىيەنى
گېراوه....!؟ كە ئەمە دواتر بۇ ئىوهى خويىنەر جىددەھىيلىن،
رۆزگار گورپانى لە رووی زمان و گوزاره‌وه خولقاندۇوه، كەواته
نەۋ كورپى سەردەمى خۆمانىن و گەرەكە لەم رۆزگاره بدوينىن،
بە مەرجى خويىندەوهمان بۇ دويىنى ھەبىت، ئەو گورپانە
توانىويەتى مەغزاكانى دەق بشارىتەوه واتاكانى سەرنگۈم
بکات و تەنها بۇ دەستەبزىر (نۇخبە) بنووسى و ئەفسۇنى
خۆى لە رىي (بىر و سۆز و ئەندىشە و فۇرم) دوه دەربخات،
كە چوار رىچكە سەرەكى شىعىن.

ئىمە سەد دەر سەد لە گەل ئەو بۆچۈونەداین كە دەللى:
ھەر كەسى لە بەرأىي نووسىندا بىت گەرەكە نەوهى پىش
خۆى بخويىنەتەوه، بە تايىبەت ئەوانه‌ی دەيانه‌وېت

قەلەمەكانىيان بۆ شىعر تىز و به بىرىشت بىكەن، ئەوانە با لايپەرە دىوانى ئەدىياني كلاسيكمان ھەلبەنەوە، لە رەوتى قۇناغەكانى پېشىكەوتى شىعر بە ئاگابىن، مەعرىفەتەواو و كاملىيان ھەبىت، ئەو دىوانانە كە ئىمپۇز نۆربەيان بەچاپ گەيشتۈونەتەوە، گەنجان پىويستە رووى تىبىكەن، بىانخويىنەوە. خويىندەوهيان بۆيان ھەبىت، لە گرىنگى و پې بايەخى ئەو دىوانانە و پىويستى سەرددەم بە چاپ گەيشتۈونەتەوە، با لە رىبازە ئەدەبى و ھونەرىيەكان ئاشنابىن، ئەدەبى جىهانى بخويىنەوە، ئەو كتىيانە بە سوودن پىويستە لە نىئۇ ھەردوو لەپى نەوهى نوى يەكالا بىكىنەوە، نەك لە سەر رەفەت كتىباخانەكان تەپوتۇزى لى بىنيشىت، رىكلام بۆ هىچ دەزگايىك ناكەين، ئەمە دىفاكتۆيەكى پىويستە، ئەوهمان بە تايىبەت بۆ بناغەدانان و بۇنىادنانى پايه و كايە مەعرىفييە ئەدەبىيەكان بە شىعر پىيمان قبۇولە، و لە ئاست بالا بەرزى ئەوان (شاعير و ئەدىياني پېش خۆمان) بۆ دونيای شىعر لە چۆكىن و رىزيان لىدەگرىن، لى ئەوهى لىرە تۆمارى دەكەين مەبەست توانج و پلارگرتەن نىيە لە هىچ

کام لهو که‌له شاعیرانه‌ی ناویان دی و باسیان ده‌که‌ین، بۆ
نمونه به پیشی شیعری یان چهند به‌یتیکیان دینینه‌وه، به قهد
ئه‌وهی مه‌بەستمان له گوزاره و ده‌ربریینی فره مه‌غزا و فره
واتایه، زیتر مه‌بەست له‌وهی ئیمیه له پیکوتە ده‌رچین هر
چهندە شاعیران نه‌وه دوای نه‌وه ئه‌و ته‌قلید و ته‌لیسمه‌یان
شکاندووه، لای شاعیران و ئه‌دیبانی کون ده‌شى واتا و
ده‌ربرینه‌کان گوزاره‌یه‌کی ساده و سانا بووین، له
هه‌مانکاتیشدا ده‌کری ده‌قەکه سه‌راپا به دیویکی دیکه‌دا
خویندن‌وهی گوزاره‌بی گشتگیری بۆ بکریت.

(تاھیر به‌گی جاف) له یه‌کیک له شیعره‌کانی دبیژیت:

دل له هیجرت واله غەمدا ماهى روحسارم وهره
زە خمه جه‌رگم بۆ فیراقت زوو به لوقمانم وهره
سەد ته‌بیب هات و عیلاجى ئەم بربنانه‌ی نه‌کرد
تو عیلاجى زە خمه‌کەمکه سا به هاوارم وهره
گەر دەزانى چهند په‌شیوه حاله‌کەم بۆ دیده‌نت
سەد ئه‌وهندەی زولفه‌کانت دل په‌ریشانم وهره
لوتف و تانه‌ی تو له لای من هەر دوو يەك رەحمة‌تە

کەعبە کەچ نابى لە بەر لۆمەی رەقىبىانم وەرە
تا دەگاتە كۆتايى شىعرەكە
سەرەتا با لە جۆرى رىنۇوسەكە بىكۈلىنەوە، ئىمە لە
سەرەوە بە جۆرى رىنۇوسى ئىمپۇشىعرەكەمان نۇوسىيۇوھ
بەلام ئەوەي لە خودى ئەو دىوانە چاپكراوه، كە بە بۆچۈونى
ئىمە لە چاپخانى (الحوادث) لە سالى ۱۹۷۱ لە بەغدا بە
چاپ گەيشتۇوه، بۆيە دىلنىا نىم چونكە ئەو دىوانەي بەر
دەستم كۆنە و شېرىپىوه.

كەواتە شىعريش بە هەمان شىوه ئەگەر پەل بۆ گۈپان
نەكوتى و كوردىش وەك گەلان و نەتهوەكانى دىكە بىر لە
رىبازى تازەگەرى نەكتەوە يان لە سەر رەوتى قوتاپخانە و
رىبازە ئەدەبىيە نويخوازەكان ھەنگاۋ ھەلەننى، خودى
شىعريش بۆ خۆى پېشىكەوتى دروست نەكربىتت، ئىدى
نازانىن ئەو گۈرانە چۆن دروست دەبىت و شىعر چۆن بە
بەرزى دەمىنەتەوە، كە بەردەوام لە ململانى و
كىشىمەكىشىدaiyە لە گەل سىاسەت، ئەو دەيەۋىت ئەدەب
بەرىت، ئەدەبىش دەيانەۋىت شىعر و لايەنەكانى دىكەي

ئەدەب و ھونھر لە پىشىرەۋىدا بن، بۆيە شىعر بەو رىپازە
ئەدەبىيانەوە جوانە كە تا ئىستا قۇناغ بە قۇناغ پىشىقەچۈنى
بە خۆوە دىتۇوه، ئەگەر وانەبى شىعر ھەر بۆ جەماوەر
نووسىن دەبى لەو قالبىدانە قورتارى نابىت و نابىتە شىعر بۆ
دەستەبىزىر و لە جىيى خۆى لە پىكوتەدا دەبىت.

ئەمەيش جەوهەر و كرۆكى ئەم باسەمانە، دلىيان ئەگەر
تاھىر بەگى شاعير كوبى ئەم سەردەمەبا، ھەرگىز قايىل
نەدەبوو بەو قۇناغە بەراييانەدا بەمېنیتەوە، ئىمپۇق ھەر
يەكىكىش لە ئىمە لە شىعرە بەرايىيەكانى خۆى قايىل نىيە و
رەنگە بە شتى سەيرىشى دابىنیيەن، ھەندىجار نامانەۋىت
نىشانى ھىچ كەسىكى بىدەين، شتى سەير و سەمەرە و ھەلق
و پەلەقمان گۇتووه، زۆريش لەو شاعير و ئەدىيە ناودارانەى
ئىمپۇق ئەو دەقه بەراييانە خۆيان بۆ گۇوار و رۆزىنامەكان
رەوانە كردووه و لە گوشەى پۆستە خويىنەران وەلام
درابونەتەوە، نامانەۋى خۆمان لەم بازنىيە دەربىكەين، ئىمەيش
ھەروا بۇوىن، لى كۆلمان نەدا و بەردەوام بۇوىن، لە رىپازە
ھونەرىيەكانى شىعر تىڭەيشتىن، ھەستمان بە زەحمەت و

ماندووبونه کان کرد، زورمان هولدا هنگاو هکانمان سست و
خاوه بنهوه، به گورجی و روچیکی ئەدەبیانه دریزه مان
پیدا، ئىستايىش رەنگ دلۋىتىكمان لەو بەحرى زانسته
پىنهگە يىشىي، گرینگ بەردەوامى يە.

دېقەتبەن، ئىمە باس لە گوزارە و واتا و دەلالەت و
دەربېن لە شىعىدا دەكەين تاھير بەگ لە گەل رەچاوكىرىدى
هونەرەكانى شىعر نۇوسىنى ئەو سەردىمە كە زۆر ئۆستادانە
دایپىشتووه، بە سانايى لە واتاي شىعىرەكەي دەگەين، ھەموو
لايەكمان نامانەوى شىرقەكارى شىكارىي وردى بۆ بکەين،
ئەگەر (لوقمان) گوزارە بىت بۆ لوقمانى حەكىم، بە واتا
گوزارەي پىزىشك و دكتور دەگەيەنى، ھەموو لايەكىشمان لەو
حالى و بە ئاكاين، وەلى ئەوهى بۆ رەخنەگر دەمىننەوه
لايەنە هونەرييەكانى شىعىرەكەي، ھەر لە شىۋازى عەرووزى
يان بىرگەيى ياخود جۆرى دەقەكە و لە چ قالىدانىك خۆى
دەگرى و ھەندىچارىش بە پىيى پىيىتى ژمارەيى سالەكانى تىدا
دەستنىشان دەكىي كە تەنها لىرە بە لامانەوه مەبەستە،
گوزارە و تەمومىتى ئەو دەقانەي ئىمپۇق و بەراوردىرىدى لە

گەل دوینى، ھەر چەندە نەھ شاعير ھەن بە ھەمان رېچکەى
جاران دەنۇوسىن و ئەو رېبازەيان بەرنەداوه.

ئەگەر رەخنەگر ھەمان شرۆقەى كەسى ئاسايى بۆ دەقىكى
شىعرى ھەبوو، ئەوا لە بازنهى خۆ جوينەوە و لاسايى و
لاساري كردىدايە، ئەدى ئەگەر پىچەوانە بۇو، ئەوا رەخنەگر
لايەنى شرۆقەكارى رەتدەكتەوە و بە دىدى ھونەرى رېبازە
دياريڪراوهكەى دەقدا بونىادى رەخنەيى خۆى دەست
پىدەكات، ئەگەر كەرتبۇون لە نىوان دوو رووى نويىگەرايى
ھەرگىز كۆ نەبوبىتەوە ! ! ھەندىكىان دەگەپىنەوە بۆ
زەمەنى زىپىن ! ? لە لايەكى دىكەوە دادەپوخىن بۆ ئاستى بە
دواچىوونى سوودمەندىتى كە بازركانان ديارى دەكەن، وەلى
مېشۇوى نويىگەرايى لە نىوان ئەو دوو ناسنامەيەدا بەردەۋام لە
دانوستان و دىالوقگا دەبن يەكلايىكىرىنەوە لە نىوان
عەقلانىيەت و كويىربۇونەوە خود دا بەرجەستە نابىت،
مەزنى و گەورەيى سەددى شانزەم لەۋەدا بۇو كە نە
ملکەچى ئەفسانەى سوودمەندىتى بۇو، نە ملکەچى رەھايەتى
پادشاكان بۇو، بەلكو لە ژيانى تەلىسماوى و خەراباتا ژيا.

جا کەسانىك لەوهە سەردەمىكدا بە جۆرىك لە جۆرەكان
گەشەيان بە پەيوەندى رۇحى لە نىوان خود و زەمەندا دابىت
و راپدوويان رەفرىزلىرىتەوە و لە نىو سىحرىكى ژيابن كە
قۇناغى داهىنان و رەخنەى سەردەميانەيان بونىاد نابىت،
ئاھىچۇن دەبىت ئىمە لە ئاستە ئەفسون و تەلىسەم تىكەل
نەكەين و لە سۆراغى ماچى رووبار و كانياوهەكانى نەبىن، ئەو
ماچەى بۆنى ئاورپىشىنى بارانى لى بىت و گۈرانى بۆ چەل
پۆپەى گەللى لەريو بچپىن..! ! ؟

رېباز يان كۆمەلە قىيەننا پىييانوايە گۈزارەكردن
رېگايەكى زانستى بىركردنەوەيە لە هيىنانە كايەى پرس و
گرفتهكان، راپەپاندى ئەو رېڭا زانستىيە بىركردنەوە بۆ
دەربىپىنى زمان و كىشەكانى فەلسەفە پىويىستى بە دارپشتن
ھەيە، بە هوپىيە دەتوانىن وا بکەين بۆ بەرپىوهەنلىنى
دەسەلاتىكمان ھەبىت بە سەريدا زال بىت، ئەگەر پرسەكە
واتايەكى ھەبۇو، دەشى ئەو گرفته لە دىفاكتۆيەكى دەركىدا
چارەسەر بىكىت.

پاشان هزر و ھەستى ئەم كۆمەلە تەشەنەى كرد و بە ھەول
و ھىممەتى، كە - كارنب وئاير - شتگەلىكى بۆ زىاد كرد،

به ره و ئە و ره و تە کە به فەلسەفە سروشى لۆژىكى ناسرا
بۇو و لە گەل ھاۋپاكانى لەم كۆمەلەيەدا پشتىان بە پېنسىبى
بە دەستھىنان بەست، وەك پىۋەرەپ بۆ ھەبوونى واتاي
دەسنەوازەكان (گۈزارە) كانى زمان، لە رىگاى خىتنەگەپى
پەيپەوى شىكارى بە تايىبەت شىكارى لۆژىكى کە واتاي
تەواوى دەربېن ياخود دەستەوازەكانى زمان و ئاخافتىن بە^١
دەستەوە بىدات.

بەم پىيە ره و تە رەخنەگر رەوابىي پىيدەدرېت بۆ
شرۆقەكارى ھەر دەقىك، ھاوکات رەوابىي بە نووسەرى دەق
دەدات، پەنا بۆ دەستەوازە زمان و ئاخافتىن و دەربېن
بىبات، کە دواتر نووسەرانى خۆمانىش ھەمان ئاراستەيان
گرتەبەر و لە سادەيى و بۆ جەماوەر نووسىنە قورتار بىن و
بەره و جىهانىكى دىكە ھەنگاوانى ناو توانىيان سوود لە^٢
گلۇباليزەيشن وەرگەن، ھەروەك ئەو شاعيرە
پىشكە وتۇوانە ئەمپۇ ئە و سەلىقە و بەھەرەيەيان ھەس.
بۆ گۈزارە سادە و بۆ جەماوەر نووسىن چەندىن نموونە
دەخەينە بەردىدى خوتىنەر کە ھەمۇو لايەنەكانى شىعى لە

خۆ بگریت، نیشتمانی، کومه لایه‌تى، کوردایه‌تى، کاره‌سات،
شادى، داستانى پیاھەلدان و ستايىشکردن و....تاد.
چەوساندنه‌وهى نەته‌وھييش وايكردووه زۆربەى هەرە زۆرى
شاعيران ئەگەر نەيىزىن سەرلەبەريان شىعريان بۆ خاك و
نەته‌وه و پیاھەلدان گوتۇوه، هەر يەكە و بۆ سەردەمى خۆى.
له دونياى شاعيرانى كۆندا له هەگبەى شىعري (نارى) (1874)
— (1944) كاکە حەممە بىلۇ دەست پىددەكەين :

من ئەدىبى كوردم و ناوم نېيە
كوردم و غافل لە ناوى بى خەبەر
كورده ! تو مەحکومى بۆ تورك و عەجمە
كورده ! بى فکرە و بى خەيال و بى ئەسەر
سەيداي شەھيد سالح يوسفى دېيىزىت :
كەلا هەبلېرى پې ئاخ و ئۆقىي
بيانى مىرن رەزىل بۇون خۆىي
كانى هەوارىت قادرى كۆيى
ھونەر بەرزە بۇون مىرىينا چۈويى
شىخ ئەحمد سەريل لە يەكى لە شىعره كانى، دەلى :

ئەم ئاسمانە شىنە كەوا بەرگى ماتەمە
ئىجادى واڭراوه كە قوببەرى ھەموو غەمە
بارانى مەرگە بەفرە كەن رەعدە نەفخى سوور
ئەپرەكەنلىقابىزى ئەرواحى عالەمە
رەشيد نەجىبىش لە شىعى (ئىشقى بى ھودە) دەللى :
دەللى پەشىۋا دەمەنچى بۇ وۇ بۇنى
لە مەيدانى ئىشق، ئالام و غەم دا
لە ناو ئەحلام و سەماي پېتەم دا
سەد شوکر دىسان بە تىرى كون بۇنى
بۆ ھاتنەوهى شىيخ مەحموودى نەمەيش ئەحمدە فەوزى لە^{شىعىيّكدا دەللى :}
شوکر لىللا موژدە بى و نۇرۇ ئىمان ھاتەوە
ئەرشەدى ئەولادى حەيدەر شىئى يەزدان ھاتەوە
ھەروەك يۈسف لە زىندانى ئەسارەت ھاتەوە
شاھى مىسرە سەد شوکر وارۇ بە كەنغان ھاتەوە
لە ھاوارىيّكى نىشتىمانىدا شىيخ سەلامى شاعير دەللى :
خەريتەرى ھەموو خاکى كوردستان

دایک به دهربازی و دهربزوو و دوورمان
بنوسی له سهربیشکهی منال
هر به کوردستان بیته گر و گال
هر له گوزارهی ساده‌دا زور شاعیر دینه‌گو، مامه‌ند
که رکووکیش یه‌کی لهوان بووه و به همان ساده‌یی دیته‌گو و
دبیژی :

ئەك كەللە بە نرخ و بە دله لاو و شەھیدان
تۆويیکە كە چىنراوه له بۆزىن و نەجاتە
ئەو خوينپژاوانە و فرمىسکى هەتیوان
يارا له بۆشىن بۇونى وەکو ئاوى حەياتە
مەلا مەممەدى كۆيی، هەلبەته له گەل دەورانى خۆى له
سەولى كەشتى داوه و بەم جۆره دەلى :

ئەم خاكە دايىكى تۆيە كەوتە دەستى ئەجنهبى
ئەى كوردى ساحىب غىرەت چلقۇن رازى دەبى
له گۇۋارى (هاوارى كورد) سالى ۱۹۴۵ له مەھاباد شىعىرىك
كە شاعيرىكى نەناسراو نۇرسىيويه، دەلى :

بەس خۆت هەلکىشە بە باوانىتەوە

بەس بىٽ بنازى بە خزمانته و
 وەرە بەر دیوان قەومى هەزارت
 بۆيان بژمیّرە كردەوە و كارت
 شاعيرى نيشتيمان و خاك (بىكەس) لە شىعرى نەسرىن،
 دېيىشىت :
 نەسرىن دەمەتكە داخت لە دلەم
 گىرۇدەي بەندى زيانى زولمە
 وا من پىت ئەللىم چونكە لە سەرمە
 ھەلسە تىكۈشە تا خويىنت گەرمە
 سەرپوش فېيدە چى وەعدەي شەرمە
 شاعيرى چەوساوه كانىش قانىع، دەلى :
 ئىستەكە يىش ئاواتى توپە پەپەھوی كوردى هەزار
 نامرى ھەرگىز لە دلدا فيكەكت ھەر زىندووه
 پەيكەرى زىنت سەراسەر شۆرپشە و كوردايەتى
 تاكە سەرمەشقى زيانى گەرچى كۆچت كردۇوه
 خليسى شاعير (1875 - 1938) لە پارچە شىعرييکدا
 دەلى :

سەر كە بى مشكى و كلاو بى سەرفيرازىم بۆ چىيە
دل وەك شۇوشەشى شكاۋ بى دلنى وايم بۆچىيە
پىت عەتاڭىدەم بە راستى حەققى خۆم و باوكم
تۆ كە مەحمۇدىيەكى وا بى من ئەيازم بۆچىيە
پىرەمېرىدى فەيلەسوف و شاعىرى كورد (١٨٦٧ - ١٩٥٠)
دەلى :

ھەرى رۆئىمېرىق رۇوى شىن و بۆرۇمە
كە مەرمۇرىي رۇوى پەزىزەرى خۆمە
ئەم زولقە لولەم بۆ مەم شانە كرد
دەك فەلەك كويىر بى بۇ بۇنى نەكىد
مستەفا شەوقى (١٨٦٥ - ١٩٣٢) شاعىر ھاۋىيارانى دىكەى
سەردىمى خۆى ھەر بە سادەبىيە و دەلى :
خەملىيە لە سەرقەبىرى جەوانان گۈل و لالە
يا سۇورى خوينە كە بەلى رەنگىكى ئالە
يانىش دەلى :
بۇج دەنالىنى لە سەرلىيەت لە بۇج يار كەوتۇوه
لەشكى زولقەت كە خاو و كالە بۇج رۇوى گىرتۇوه

زیوه‌ریش (۱۸۷۵ – ۱۹۴۸) ئەویش کە دهلى :

باعیسى دووریته گەر دل نالە و فیغان ئەكا

دەردى هیجرانه سەبەب گەر دیده خۇون ئەفسان ئەكا

حەسەن (سەیفولقۇزات) ۱۸۷۷ – ۱۹۴۴، دهلى :

عەنبەرى زولفت بە دەم سەبادە

لە سەر مانگى رروت ھەورى مۇوت لادە

تا رۆژ وەك شىپت رwoo لە كىوان كا

تۆزى عوسە و غەم ھەستە بە بادە

ئەحمەد موختار بەگى جافيش (۱۸۹۸ – ۱۹۳۵) دهلى :

بە بەردى فيرقەتت شىشىوی دلى بى چارە مەشكىنە

لە ناو زومرەي رەقىيان عاشقى ئاوارە مەشكىنە

ئەگەر روح و دل و ئىمان تەلب كا بىدەرى عاشق

كە تىفل و خورده سالە قەد دلى ئەو يارە مەشكىنە

دواينى نەموونەيش لە دەقىكى شىخى شاعيران (حەسىب

قەرەداغى) ۱۹۲۹ – ۱۹۹۷ دېنىنەوە، كە دهلى :

ئەگەر بۇوم بە شىرە خۆرە، ئازىزەكەم سوينىدم وابى

لە گۈى مەمكى تۆ بە لاؤھ، مەمكى لە سەر لىيۇم نابى

ئەگەر بوم به كورپە ئازىز، لە ناو ورپكا كە پىم دانىم
لە سەر كۆشى نەرمىت نەبى، هەرگىز چاوم لە يەك نانىم
ئەگەر بە وردى دېقەتى ئەو شىعرانە لاي سەرهەوە بەدەين
ھەست دەكەين، سەراسەر شىعىرى يەك سەردەمن جگە لە¹
شىخ حەسىب قەرەداغى نەبىت، ھەموو شىعەرە كان بە تەواوى
دەقەكانىانەوە لاي ئىمە و ھەر تاكىك تەمومىزاوى نىيە و
گوزارەكانى بە سادەيى بە دەستەوە دەدات و ئەو گوزارە و
دەرىپىنە سادانە لە دۇوتويى ھەريەك لەو دەقە شىعىييانە
لاي سەرهەوە، خۆى لە بازىھى تاكە رىبازىك يان
قوتابخانەيەكى ئەدەبى و ھونەريدا نەخزاندووھ، بەلكو
چەندىن رىچكە و رىبازى ئەدەبيان پىوه ديارە، كە كارى
شىكارى ئىمە نىيە لەم باسەدا، ئەگەر عەقل لە شىعىدا سەر
مەشق بىت، ئەگەريش پەنای بىدە بەر سۆز و وىزدانى
دەروونى، ئەوا ناكرى و نابى ئەو سنۇورە تىپپەرىنىت كە
عەقل دايىاوه، ھەروەك ئەرسىتۇرى زانا و بلىمەت شىكارى بۆ
كرىووه، ئىمەيش پىمامنوايە عەقل ھونەرى شىعەر دابپىزىت و
بە ئاگايىيەوە بنوسرىت، ئەوا مەحالە بتوانرىت تازەگەرى

بونیاد بنریت و لهو بازنه‌یه‌دا چهق ده‌بستیت، که‌چی نهایه
رۆژگاریکداین پیشکەفتن هاتوتە ئارا، به چەندین قۇناغ و
رېبازى ھەمەجور گەشەی كردۇوه، بۇ نموونە وىناكىرىنى
سروشت وەك خۆى لە چوارچىيە لاسايى كردىنەوە و
رەسمىرىدىن بەولۇوه هيچى دى ناگەيەنیت، كە ئەمەيش
كاپرايەكى فۇتۇگرافى دەتوانىت ئەو ئەركە به ئەنجام
بگەيەنیت، ئالىرەدا پىمانوايە پىۋىستىمان بە فلچەى
نىڭاركىش نامىنیت، لە كاتىكدا ئىمە گەرەكمانە لوغۇزىكمان
لە چوارچىيە رەنگەكانى فلچەكەيەوە بۇ حەشار بىدات،
دونيايەك تەئويلات بە دەستەوە بىدات، نابى و ناشى ھەمۇ
جوانى و خراپكارى و گەندەلىيەكانى سروشت وەك خۆى وىتنا
بکەين، ئەگەر نەتوانىن لە قالبىدانى ئىستاتىكاي بئاخنىن و
نەتوانىن شلوتىرى بکەين، دەستكاري نەكىرىنى چاكتە.
"كلاسيكىيەكان دەلىن: بۇ دۆزىنەوەي جوانىيەكى نەمر
پىۋىستە ئىمە لە ناو بەرھەمى نووسەرە كۆنинەكاندا
بگەپىن" رەنگە ئەمە بۇ دۆيىنەوابىت و بگۈنچىت و ناشكىرى
ئەو واتا بە دەستەوە بىدات كە شاعيرە نويخوازەكان جوانى لە

شیعره کانیاندا به دی نه کری، جوانییه ک نه مر بیت، با روونتر
بلىین : جوانییه ک له نووسینی نووسهره تازه کاندا هه بیت،
که م بايه خ و پاش ماوهیه ک ئه و جوانییه هس بمری و
برزی، ئه گهر عهقل بناغهی فهله فهی جوانی بیت له
داهینانی ئه ده بی کلاسیکدا، چونکه لای ئه وان عهقل
ره نگدانه وهی راستییه، راستیش له هه موو ئان و کات و
شوینیکدا نه گوره، واتا ریژه یه کی نه گوره و به رد هوا م بهو
جوره ده مینیتھوه، ئیمه له ئه ده بدا پیویستیمان به گوران
هه یه، ده مانه وی عهقل و لوزیک له کار بخهین و خهون و
خهیال جیگایان بگریته وه، داهینانه کان له خهون و خهیاله وه
سه رچاوه بگرن، ئه و خهونهی هه موو که سیلک پهی به کون و
که لبه ره کانی لیکدانه وهی نابات، ئه و خهیالهی نازانریت
ره سمی چیت بق ده کیشیت تنهها خودی هه نه رمه ند و شاعیر
و نووسهره کان نه بیت، " فهله فهی عهقلانییه واتا
هؤشگه رایی Rationalisme که دیکارت و فهیله سو فه کانی
دیکهی رینیساس و روشنگه رایی دایانه یاناوه و په رهیان
پیدا" ، بهم پییه عهقل هه میشه گزاره کانی به ساده بی به

دەستەوە دەدات، تەمومىزلىرى نىن، وىل و عەودالبۇون و لە سۆراغىكىنى واتا و گۈزارەكانى دانراون لە دەرئەنجامى بەرھەمى خەون و خەياللەوە چەكەرە دەكەن و عەقلى ھۆشگەرایى ماندوو دەكەت بە دووی گۈزارە دانراوەكاندا وىل بىت، ئەو عەقلە لە رىگاي لۆزىكەوە ئەنجامەكان بە دەستەوە دەدات.

ئىدى بەرھەمى بە پىز و رەسەن پىويىسى بە كۆمەلى فاكتەر ھېيە لە سەرروو ھەموويانەوە زمانى دەرىپىنن، زمانىك بىزىنچەند بە ناسكى و بە وردى و بارىك بىينىيەوە وشەكان لە جى مەبەست دادەنин ئەو وشانەى دەبنە گۈزارە بۆ دەيان تەئىيل و لېكدانەوە كە هيىنە ئالۇز بىت كەسى سادە (جەماوەر) بە سانايى پە بە گۈزارەكانى نەبات، ھەروەك لەو نمۇونانەى سەرەۋەدا وابۇون، بەو واتايىيەيش نەبىت كە رىستەكان هيىنە ئالۇز و تەمومىزلىرى بن مەحال بىت رەخنەگر و خودى نۇرسەر و ھونەرمەندىش بە تەواوى رۆچە نىيۇ گۈزارەكان، سەرەتاتكى لە گەل باسوخواسى ئەوتۇدا نەكەت كە رەنگە ئاكامى زۇر خرالپ بە دەستەوە بىدات، نە بەدىيى

دەرچوون لە ئەخلاقىياتى نۇوسىن و نە لەكەداركىرىنى كەس بىت، ئەگەر بە لايەنىش بکشىتەوە، بەلکو گەرەكە رىستەكان بە وردى و نەرمى نۇسرابىن، بە مانا وته و پېيىف ئەدەب بىت، لە شىعىدا زمانى مۆزىكى و ھارمۇنى ئىحساسەكانى رەخنەگر ختوکە بىدەن، كانت دەلى: " بە تەنى بېرى ھۆشى خوت بەكار بىنە " چى لە ھۆشىيارىيەك دەكەى ئەگەر جورئەت و ئازايەتى تىدا نەبىت..!؟.

كەواتە پىيىستە ئازايەتى لە ھۆشدا بخولقى ھەروەك لە خەون و خەيالدا بۇونيان ھەيء، ئەگەر ھۆش ئەو ساتە بە ئاگايى و زىندۇون كە خويىندەوە پشكى زۆرى دەست بەتالى قىرخ كردووه، بە عەقل و ئاكايىيەوە دەخويىنەوە، وەلى لە نائاكايى و چەكەرە بۇونى ئىلهاام و خەون و خەياللەوە قەلەم و فلچە رىچكەى نۇوسىنى دەق و تابلوىيەكى نىڭارى دەگرىتى بەر، نە عەقل و نە ھۆگرى و نە ئىشق و نە خەيال سنۇوردار ناكرىن، بەلکو دونيايەكى بەرفراوان و پانتايىيەكى رەهایان ھەيء و مەحالە بتوانزىت كۆت بکريت، كە كۆت و بەند كرا ئەوا سەردىمەكە بەرەو زەمەنى دىكتاتۆرى و ملھورى و

زالمدارانی دهسه‌لاتداران شوپ دهبیته‌وه، ئەدەب و هونهار دونیای تایبەتى خۆيان ھېيە بەداخه‌وه لای ئىمە دهسەلات و حزب مەوداكانيان قۇرخىرىدووه و بە بن بەستيان گەياندووه، ھىنده‌ى بۆ سیاسەت و جبهەخانەی عەسکەرى خەرج دەكىرى دلۇپىك بۆ بوارى ئەدەب و هونهار تەرخان ناكريت، بۆيە گوزارەكان تەعمق دەكەن و شىعىرى ئىمپۇ لای ئىمە بە زەممەنىكى دىكەدا غلۇر دەبىتەوه.

ئىستا مەوداكان ھاتنه بەربار كە روو لە شىعىرى ئەمپۇي خۆمالى بکەين و ئەگەر بە ھەمان شىۋە مەغزا و اتاكانى بۆ خويىنەر جىبەھىلىن، ئەوا رەنگە بکەۋىنە بەر توانج و پلار گىتن، بۆيە نەعونەيەكى كەم و شىرۇفەكانى دەخەينە روو : سەعدوللا پەرۇش لە شىعىرى (مندالىم لە نىوان بەفر و تراتىلى كەنيسەدا) كە لە گۇوارى رامان زمارە ۱۱۷ بىلاقىپۇتەوه، دەلى :

بەفر

ئەى نەشارەزاتىن گەپىدە بە كۈلانە خورمايىھەكانى

بەسرا

بەفر

ئەی غەمگىنلىرىن لاوك لە شەوانى مەيىخانە گەرمەكانى
كۆيىستان

لە (سەيىاب) مەرەنجى

كە دلى بەخشى بە دارخورما

شىعرى بۇ پەرى باران نۇوسى

بەفر گۈزارەيە بۇ سېپى بۇون، سېپىش گۈزارەيە بۇ پاكى و
جوانى و بەرائەت، وەلى ئاخۇ بەفر گەپىدەيە، بەفر ئەگەر
گەپىدە بىت گەرەكە رىي بە شوينە گەرمەكانىش بىھۋىت،
كەواتە بەفر بە تەنها لە كۆيىستانەكاندا گەپىدەيە، هەر بۆيە
بە كۆچە و كۆلانەكانى بەسرا نامق و نەشارەزايە، بە تەنها بۇ
جارىك بەفر بارىن لە بەسرا دەبىتە مايەى سەر سوورپمانى
تەواوى خەلکەكەى لە ھەمانكاتدا كەيف شادى لای خەلکەكە
دەخولقىنى، لى لە ولاتە بەفرىشىنەكان ھەروەك (پەرۇش)
دبىئىزى لاوکى خەماوييە، نەمازە بۇ مەستدارانى مەيىخانە
گەرمەكان.

عهبدولموته لیب عهبدوللّا له شیعی (مهرگی ئاوشین
دەچىتەوە) كە له گوارى رامان ژمارە ۱۲۳ بلاقۇتەوە،
دەلى:

شەۋئەندە مەستە

سېيىدە

چەند بانگى دەكا

ناتوانى چاو بکاتەوە

ئافەرین، تەماشا چەند نائۇمىد و رەشىبىنە ئەگەر شەو
مالەباوانى ئازىز و دولبىرى بىت، دەلىٰ ھىننە دلپەقنى مەحالە
بۇ تاوى ئارام بىنەوە، چەند وەك بەيانىيەك بە پاكى و
دەرۈونىتىكى بى غەل و غەشەوە بانگمان دەكا، گۆيى لى
رانادىرین، لە دەرگا دەدا نايىكەينەوە، نالە و فيغانىيە كەچى
ھەر لە كەلى شەيتان ئايەنخوارى و ئەو دلەي دەپەنجىن،
دەنا نەبووه شەو چاوى ھەبىت ئەگەر گوزارە بەم جۆرە
نەبىت يان چەندىن دىد و دىوي دىكەي نەبىت، ئەوا نابىتە
شیعى ئىمپۇ، ھەرگىز نەبووه كە شەو داھات ئىدى رۇڭ
نەبىتەوە، دەمىكە كورد گوتۈويەتى بانگى كەلەشىرىش

نه بیت رۆژ هەر دەبیتەوە، بە دیویکى دیكە دەتوانیت ئە و
شەوە بە دەسەلات بشوېھیندیریت کە چۆن مل نادات و ئامادە
نیيە زەمەنى ديموکراسى بخەملینى، و ئازادى بۇونى ھەبیت،
دید و دیوهكانى دیكە دەقەکە بۆ خويئە جى دەھىلەن.
کەريم دەشتى لە شىعرى (گولفروشەكان) كە لە ژمارە ۱۲۱
ى قۇوارى رامان ھاتوتە بلاقىرىن، دېیزىت :

لە زەمەلەي سەوزى ھەر يەكىان كۆمەللى رەنگ ھەيە
ھەر رەنگى لە باغيكى دوور دوور ھاتووە
سەربوردەي بۇن و بەرامەي سەر سىنەي چىكى
ئاشقس گرتۇوە

ئەو شويئە پە دەبى لە عەترو لە پىرۆزەي مەرجان
ئاخ گولفروشەكان چەند كەمن، بەلام زەوييان داگىر كردۇوە
بە راي ئىمە و بە پىيى دواين دىر، دەشتى لە بىلاقىكى
تۈيىشىنەوە دايىھ و بە دووى خود دەگەرىت، خۆى ونكىدۇوە،
پىمانوايە گەپان و مەشقىكى نۆر چاكە كە ھەر كەسى
دەلسۆزى خود بىت، بە ئەو پەپى دەلسۆزىيەوە، بەلام نەگاتە
ئەو ئاستەي بە شان و بال و شەوكەتى خوددا ھەلبات،

لیزهدا لای دهشتی راستییه کان نادیاره یان تورپ دراون،
بایه خیکی له بن نه هاتووی به فسیولوژیای چیز داوه، هونه ری
سوژی قوستوتله، له پاکی و راستی دهگه پیت، پیتوایه ئه م
کهونه تنهها گولفرؤشه کانی تیدایه، بؤیه پیمان وايه و به دوای
خۆی دهگه پیت و ونبووه و ده بی له کوئ بیت ! ! ? .

ژیان بابه گورگوپی له شیعری (گوناه) که له ژماره ۲۱۷ ده لیت:
گواری کاروان بلاقکراوه،

له ئایه ته کانی جوانی و

شکومهندییه کانی خودا

هەلۆه دای ژیانی بووین

فېرى سه ماي

مه رگى كردىن

له سەرتەرمى گلەنگىاندا

بېرە قسىّين و

بیر له شکومهندى باخچە

نه كەينه وھ ... ! !

پیویست ناکات هه میشه راستی ده بخیریت، هینده باشه
که له دوراندورماندا بونی هه بیت و وهک روحی بانگه شهی
به خته وه ری و کهیف و سهفا بکات، واى ده بیننه وه که زیان
خان ئه و کارهی کرد بیت، تو که بیر ده کهیت وه پیویستیت به
دوزینه وه ریگای راست و هه قبیزی و داد په روهری هه یه،
که چی له به رامبه ردا غیابی بیر کردن وه کانی مهیسنه کرد ووه،
بؤیه ئه و راستیه وهک (هایدگر) ده لی: روحیکه به
دوراندورماندا ده خولیت وه، هه ستی پی ده کهین هه یه، لی له
سه ر بالی نیگه تیقیدا سه ماي مه رگمان پی ده کهن و ده یانه وی
ره قسیان بؤ بکهین بیر له شکومهندی با خچه نه کهینه وه،
نازانم که ئیمه له شکومهندی خودا و ئایته جوانیبه کانیه وه
عه دالی زیان بین، چون نامانه وی بیر له شکومهندی با خچه
بکهینه وه، نه خیز ئیمه بیر ده کهینه وه هه ستی پنده کهین که
هه یه، لی ده ستمان پی ناگات و پی شاد نابین.

نه وزاد ره فعت-ی له شیعری (بازی بازان) که له گواری

کاروان ژماره ۲۱۰ بلاقبوت وه، ده لی:

عه یامیکه

له و کات و شوینه نوتەکه
ھۆلاکۆی پیرى و شەكەتى
درېندا، له چوارلاوه
گەمارقى قەلای سەركەشى
پېڭەنجىنە تەمەنى ئەو (بازە) ئى داوه
له چوارلاوه.... چادرى غەدري ھەلداوه
شاعير ئازادە له ناو زەدكردى (باز) و گۈزارەكىرىنى، بۆيە
ئىمە نەدەتوانىن تەئۇياتى جۆراوجۆرى بۇ بەيان بکەين، نە
لىڭەپىين و دەست بەردارى بىن، ئەمەيش لە شوينىكى و
كورت و كەمدەرفەتدا ناكىز بە دوور و درېزى لە سەرى
بدوينىن بۆيە دەست بەردارى دەبىن و دەرفەت ھەبوو بە جيا
باسى ليّوه دەكەين، ھەندىچار ئازايەتى و جورئەت
زەرورەتن تابتوانىن وەك خۆى شتەكان بەيان بکەين، ياخود
شاعير بەيانى بكا، ھەبوونى دووبەرهى لەگىر و تەقەكەر لە
دەسەلات يان حىزب بە بەرددەۋامى لە ھەلچۇون و داچۇوندا
بىت، لى پرسە نىشتىمانى و نەتەوەيىھەكان لە سەر حىسابى
ھىچ كام ناكىز سازشى لە سەر بکىز، ئەگەر خويىندەوە بە

دیوی سیاسەت و پیاھەلداندا بىت، ئەگەریش شاعیر مەبەستى
دیوهەکانى دىكە بىت، ئەوا ئەو چاوه بازە مەحالە دل پىيى
شاد بىبىت، بۇيە وەك باخچەسى پاشا لهوبەر ئاوه و دوژمن
دەورەدىاوه، و ئەويش (نهۋزاد) نەچى و نەبى بهسوار ئەوا
چاوكال لىيى تۆراوه.

نەزىنە بەگىخان، لە شىعىرى (بەرزايىھەكانى ئەزمىر
بەرزايىھەكانى وەزەرينگ) كە لە گۇوارى رامان ژمارە ۱۲۴
بلاڭكراوه تەوه، دەلى:

من ئەوم

كاترين

رۆحانىيەتى ژىنېكى عاشق

لە بەرزايىھەكانى وەزەرينگە وە

دەدەمە شەققەى بال

لە لوتكە نەسرەوتىيەكانى ئەزمىر

لە باوهشى هيتكىلىف ئارام دەگرم

كەم شاعىرى كچمان ھەن، شىعىرى كچانە بنوسن، ئى

ديارە ئەميش پىيويسىتى بە ھۆشىكى پې جەرائەت و ئازايىتى

ههیه، هروهک باسمان لیوه کرد، که نه زندخان ئەمەی
کردووه، به دووی پیاویک ویله بؤیه پیشکەشى کردووه به تو،
خاکى پەرگەندەيى و تاروگەى بە ترۆپكى چيای ئەزمەوه
گرى داوه، لە هەردوو مەفتەن عەودالى پیاویکە وەك (ئىدىكار
لىنتن) ھاوسەرى كاترين، ویله بە دواى مەنفەزىك بۇ قورتار
بۇون لە تەنيايى و گەيشتن بە سوار چاك و خونە
ئەرخەوانىيەكانى، ئەو خەوانانەى لە شىعرەكانىدا رەنگ
دەداتەوه.

عەباس عەبدوللە يوسف لە شىعرى (وانەكانى زگزاك) كە لە
گۇوارى كاروان ژمارە ۲۱۹ بىلەكراوهتەوه، دەلى:

لە سامىيە جەمال

جەستەى لەو جۆره، رۆح تىر دەكات
ئاشق بۇون تەنها و تەنها ئاشق ئاشقىنى نىيە لە گەل
دولبەر يان ئازىزە خاتۇونەكەى، ئىشق مەودا و پانتايى
بەرفرەى هەس.

ئاشكرايە سامىيە جەمال ئەو سەما كەرە مىسرىيە لايەنېك
لە جەستەى عەباسى قۆرخىردووه، جەستە و لەشولارىكى

نقد جوان و ریکوپیکی ههبووه و ئیحای ئم کۆپله شیعرهی
بووه، تیايدا بزواندنی غەریزەكانى پیاو بەدی دەگات، شاعیر
لېرەدا پىّي وايە كەسپىكى وەها نەبىت رۆحى پیاو هەرگىز
ناپوكىيەتەوە و غەریزەكانى گەمەئ سىكىسى تىر نابىت، بۆيە
هانا بۆ جوانترین لەشۇلار دەبات، بۆ ئەوهى پیاو بېپوكىيەتەوە،
زەمەن تەنھا بۆ گولقۇشەكان بەمېنیتەوە ھەروەك كەريم
دەشتى باسى دەگات، ع. ع. يوسف دەيھەۋىت پیاوهتى پیاو
بەرىت چۆن ئم كارە بگات، سامىيە جەمال دېنیتە ئارا،
بىگومان دونيايىش بە دەست ئافرهتەوە درا ئەوا باوكسالارى و
پیاوسالارى لە گۇر دەنرېت، دايىك و ژنسالارى جاريکى دىكە
زىندۇ دەبىتەوە، ئەمچارەيان رۆمانەكانىش زىندۇ نابەوە،
ئم ياسايە بروخىنن.

هاشم سەراج لە شىعىرى (ھەستە كەھلىيەكانى ئىوارە) كە
لە گۇوارى رامان ژمارە ۱۲۲ بلاڭڭراوهتەوە، دەلى :

وەرە بادە

با جزۇوه گەلىيک شىعىرى ئاتەشىن بنۇشىن
تا لە مەستىيان پەرە لوتمان دەلەرىتەوە

- ئاھر کات ئەوەندەی بە بەرىيەوە نەماوه

ئەدەب بۆ خۆى ناوه پۆكىيّكى ھەيە و لە شىۋە و
فورمىيّكى ھونەريدا خود دەتەقىننى و ئاوىتەي سۆز و
ئەندىشەكانى كۆمەللى دەكات، ئەو كۆمەلەي كەم كەس ئاپرى
لى دەداتەوە و سەپاجىش پىيى وايە بە تەنها ئەو
هاوتەرىيىبىيە و لە تەكىدا دەدوېت، بۆيە ھەپەشەي كات
درەنگە يان ئەوەندەي بە بەرىيەوە نەماوه دەكات، ئەويش
حەوسەلەي نەمىننى و خۆى لە ئاست زۆردارىك بەدى بکات كە
پىكىپا ماناي ژيانىيّكى سەر مەست و سەركىشانە دەبەخشى،
دەنا جزووه شىعر چۆن دەتۇشى، ئەگەر سەبايەكى
سەرمەستيانە ھاۋىرا نەبىت.

خويىنەرلى بەرىز

لەو بەراوردىكارىيە مەيدانىيەدا كە ئىئمە پىمام وايە نۇر
نۇرى تر ھەلەتكەرى، تىيگەيشتن كە شاعيرى دوينى گۈزارەي
بە سانايى بە دەستەوە داوه، ئەوانى ئىمپۇش بە چەندىن
جۆر دەكرى شرۇفەكارى بۆ گۈزارەكانيان بىرى، لى ئەوە

راسته ئەوه قۆناغ و قوتاپخانه و رىبازى تايىبەت بە خۆيان
ھېيە ھەروەك لە درىزەرى ئەم توپىزىنەوەيە ئامازەمان پىئدا
ئىمپۇش رىبازى خۆى ھېيە، جا پاش نوپەخوازى بىت يان
فۆرمى گران يان لە قالبدانى شىعەر بە سىماى مۆزىكى و گۈئ
نەدات بە كىش و سەروا، ئەۋى دىكەى بۆ ئىيەھى بەریز و
برايانى ئەدىب و رەخنەگران جىدىللىن.

ئەو سەرچاوانەی سوودم لىتوەرگەرتۈون:

۱- نقد الحادثة / الحادثة المظفرة / الان تورين / ترجمة :

صباح الجھيم - دمشق ۱۹۹۸

۲- ھونەرى شىعىر نۇوسىن - بەرگى يەكەم - دەروازەيەك بۆ^١
ناسىنى شىعىر - ئەحمد رەزا - ۲۰۰۷ كەركۈوك.

۳- دراسات في المنطق مع نصوص مختارة - د. عزمي أسلام -
کويت ۱۹۸۵.

۴- مېڭۈسى ئەدەبى كوردى - د. مارف خەزىنەدار - بەرگى
يەكەم ۱۹۱۴ - ۱۹۴۵ چاپخانەي ئاراس - ھەولىر ۲۰۰۵

۵- فەرەنگى خەم - سەرجەم شىعىرەكانى حەسىب قەرەداغى
- بەرگى دووەم / چاپخانەي ئاراس - ھەولىر ۲۰۰۲.

۶- كىشى شىعىرى كلاسيكى كوردى و بەراوردىكارى لە گەل
عەرۈزى عەربى و كىشى شىعىرى فارسىدا، لېكزلىنەوهىكى
شىكارى بەراوردى - عەزىز گەردى ۱۹۹۹.

۷- رېيازە ئەدەبىيەكان: وەرگىپان و توپىزىنەوهى د. فەرەد
پىربال - دەزگاي وەرگىپان ھەولىر ۲۰۰۶.

۸- پله و پايەى گىانداران لە ناو قسەى پىشىنەن / د.
عەبدولكەريم حاجى مەممەد عەلى - كەركۈوك ۲۰۰۷

- ٩- الاودیب - عقدة کلية - ترجمة وجیه اسعد - دمشق ١٩٩٦.
- ١٠- نهاية الحداثة - الفلسفات العدمية والتفسيرية في ثقافة ما بعد الحداثة - ١٩٨٧ - ترجمة د. فاطمة الجيوشی - دمشق ١٩٩٨.
- ١١- سوسيولوجیای شیعری کوردى - له رووی روپیتەو ئاکارییەکانەوە - ئازاد عەبدولواحید کەریم - کەركووك ٢٠٠٥.
- ١٢- گوارى رامان - ژمارەکانى (١١٧ - ١٢١ - ١٢٢ - ١٢٣ - ١٢٤)
- ١٣- گوارى کاروان ژمارەکانى (٢١٩ - ٢١٧ - ٢١٠).

په راویّن:

رۆدلف کارنب وپایر - یەکیک لە ناودارانی ئاراستەی فەلسەفە ھاوچەرخە، ھولەكانى بۆ ئاراستەی رەوشى لۆژىكى خستوتەگى، دەتوانىن بلىيەن یەکیک لە دامەزريئەرانى ئەم ئاراستەيە (كۆمەلەي ۋېيەننا) بۇوه، ئەم كۆمەلە لە سالى ۱۹۲۰ سەرى ھەلداوه، كاتى مۆرييس شيليك گەيشتە ۋېيەننا ئەم كۆمەلەي پىكھىننا، پۆستى مامۆستايى فەلسەفە لە زانكۆ وەرگىت، جىڭە لە شىلىك (كارنب) و ھەر يەك لە (ئۆتونویراس، ھربىت فايجل و فريدىريش فايىمان و ئىيدجار تسيلز و ۋېكتور كراتت) لەم كۆمەلەدا بۇون، لە زانايانى بيركارىش (فيليپ فرانك و كارل مانجر و كورت جيدل و هانزهان) ھەبۇون.

ξΛ

رۆمانی (گۆشەگىرىي)
خويىندىنەوەيەك لە بن ترىفەت مانگە شە و و
شەپۇلە نەرمەكانى زنە

خويىنەر لە ئاست ئەم رۆماندا ناتوانىت بە سادەيى
تىپەپىت بە سەريدا و هىچ نەيەتەگۈ، ھەلبەت خويىنەر بە لاي
ئىمەوە بە سەر چەند جۇرىكىدا دابەش دەبن، خويىنەرلى پلە
يەك ئەو رەخنەگر و وردىبىنانەيە كە پەى بە كون و كەلەبەرى
ھەر دەقىك دەبەن و ھەلۋىستەي ئەرىيىنى و نەرىيىنى، جوان و
ناشىرينى، باشى و خراپى، رەشى و سىپىتى و.... ھتد لە سەر
دەردەبېن و لە ناخەوە و بە تاسوقەوەن كە ئەو دەقە خۆيان
بىيان نوسىبىا، تاوهكۇ لاسەنگىيە ھەممە چەشىنەكانى بىنېر
بىكەن و لە ترۆپكى ئىستاتىكايى خۆيدا با، بە جۇرىك

خوینه‌ره ئاسايى و هەممە جەشىنە كانىش لە پانتايى فره
رەھەندىيەوە چىزى لىيۆهربىگىن، ئىمە يېزىن خوينەرى
دۇوەم، ئەو نوسەر و خودان قەلەمە سەلىقەدارانەن كە وەك
رەخنەگر بنكولى دەقەكان ناكەن و لە دوورمەوداپىيەوە
ھەلسەنگاندىنى سەرپىي بۆ دەقى خويىراو دەكەن، وەك
رەخنەگر ناچنە قۇولالىي دەقەوه، ئەم جۆرە خوينەرە
ھەندىيچار بۆ باكگراونى ئەبىستەمۇلۇزى خود دەخويىنەوە،
تاوهکو بتوانن ھەم دەقى ناوازە و داهىنەرانە بخەنەپوو
ھەميش لە رووى زمانەوانىيەوە ھزر و نوسىنیيان دەولەمەند
بکەن. ھەندىيچارى دىكەيش كەلك لە دەستەوازە فەرەنگىيە
ھەمەلايەنېيە وەردەگرن و قالبۇو دەبن و ئەۋدال و لە
سۆراغى چەمك و بەكارھىنانييەوە پەپەودارى تەرىقەتەكە
دەبن. خوينەرى سىيەميش ئەو مەرۆفە خوينەرانەن كە چىز
وەردەگرن لە بەسەرەتات و رووداۋ و تەواوى ۋانە
ورۇۋۇچىنەكان لە دىدەگايانە چىز وەردەگرن، لە رووى
ئاخاوتىنى كۆمەلایەتىيىشەوە لە كۆپ و كۆبۈنەوە گەرمەكاندا
بە زمانى جوان و رەوانى دەدوين ھاوكات باكگراونىيىكى

ئەبىستەمۇلۇرى بۇ خۆيان دروست دەكەن، خويىنەرى
چوارەميش ئەو بەپرس و خەلکە بورۇوا و دەولەمەندە
نەخويىندەوارانەن كە پىييان شەرمە خاوهەن قىلا و ناو مالىكى
شاھانە بن و كتىپخانەيەكى بچوکيان نېبىت، ئەم جۆرە
كەسانە ناوېناو لە دەست بەتالىدا سەر دەكەنە سەر ئەو
كتىپە بەرگ رەنگاوارەنگ و قەبانەي بۇ بەخشىنى دىمەنېكى
ئىستاتىكا يەكى بورۇوايانە بە مالە رازاوه كەى داوه ...

ئەگەر نوسەرى (گوشەگىرىي) لوتف بفەرمۇون بە خويىنەرى
ژمارە يەكمان هەزمار بکەن، گەورەيى دەنۋىنن، چونكى كە
سەرقالىمان دەكەت بە كتىپلىكى (٤٨٠) لاپەرەيى زىاتر و بە
وردىبىنى دىقەتى بىدەين، ھەم ماف ئەوھ بپەخسىتىن بە دلى
خۆمان بىيىنەگۇ، ھەميش سىنگ فراوان بىت و نوسىنەكانمان
لىيەربىگىت، كە شىتكەلەك دەورۇۋىزىن ناكرى ئىمە بەردە باز
دانىيىن و تىيىپەرەنин . ياخود خويىنەر بە ھەموو بەشەكانى
باسمان لىيە كرد لە بەردەوامى خويىندە وەرى ئەم شەرقەيە و
خودى رۆمانەكە و ھەلۋىستە كەردن و رادەرپىنمان لە ھەمبەر
رۆچۈونە سادەيىه كانمان بە (گوشەگىرىي) ئىدى لە خەيالىدان

و دهربپینی هزى دهوله‌مندى شىكارانه ياندا ئازاد و سەربەستن لە كام جۇرى خويىنەرمان ناوزەد دەكەن.

(گوشەگىرىي) رۆمانىكى نووسەر ئىسماعىل حمە ئەمین سالى ٢٠٢٠ چاپى پېرۇزەمى كەلتۈر بە ھاوكارى ناوه‌ندى كەپرە، كتىبىيڭى قەبارە ناوه‌ندى (٤٨٣) لەپەرەيىه، جىيى شانا زىيمانە لە سەردانىكى بۆ مالەكەي دانەيەكى پىيەخشىن، ئەمە يىش ئەو ناگەيەنىت كە نووسەر ئەو رىزەيلىتىن ئىدى بە شان و شەوكەتى رۆمانەكەدا ھەلبەدين، نەخىر...

ئىمە لىرەدا تەنها دەق دەبىنин و خودى نووسەر ناناسىن، لە خويىندەوەمان بۆ دەقى ھەر يەكىك ھەبووبىت ئاوا رەفتارمان كردووه، ھەر كەسىككىش بىمانناسىت گەواھى ئەم حالەتەمان بۆ دەدات، ئەم توپىزىنەوە يىشمان رەنگە بەرچاۋ روونىيەك بۆ خويىنەر لەم بارەوە بە دەستەوە بدا.

خالىك كە گرينگە و تايىهت بەم شرققەكارىيە ئىيە و پىويىستە ئاماژەي پىيىدرىت، ئەوەيە پەيوەستە بە ھەردوولا خويىنەر و نووسەرەوە، نووسەر چەند بە دىدىكى لە كارزانى و لىهاتووپىيەوە لە نوسيينەكانىدا خويىنەر فريو بىات و

دەستەمۆی خویندنەوهى ژانرە ھەمەچەشىنەكانى بى، گەرەكە خوینەر زۇر لەوە وشىيارتر و ھەستىيارتر بىت، ناکرىن نووسەر لە چەند دىرىي يەكەمدا ئەوهى دەھىۋىت بۆ سەرنجراكتىشانى خوينەر و فريودانى سەرپاپا ھەرچى ھەيە ھەلىپەرىزىت و پاشان ئەو دوايى نوسىنەكانى كەلگىكى ئەوتۇرى نەبى و بېچىز و بىۋاتا بىت، لەم توپۇزىنەوهىيەدا ھىواخوازم خوينەر تا كۆتايى ھاوردەمى وشه و رىستەكان بى، ھەوسەلەي ھەبى و لېيدانەبرېت، ھەتا بىزانى (گوشەگىرى) لە كويى قەلەمى رەخنەگردايە، ئەوهى ئىمە لەم رۆمانەدا لەم رووهوه بۆمان ساغبۇتەوه، (دوو مىيىنەكە) يە كەپازى يەكەمى رۆمانەكە يە، ئىمە نامانەۋى لە ئىستاوه رۆچىنە لايەنى تەكىنلىكى و توپۇزىنەوهى ورد و زانستيانە بەلكو دواتر دەمانپەرژىتە سەر ھەموو لايەنەكانى رۆمانەكە، با بە شىئىنەيى پىكەوه لە تەكىدا بېرىن،

رۆمان، كارىكى ھونەرىيە جوانى زمان و پانتايى زمان پىكەوه گرىيەدات، خۆشويىستنى ئەبىستمۇلۇزى و جىهانبىنى پانتايى فەرە رەھەندى داھىنەرانەيە، بۆ نەوهى ئىمە كۆنباو

ئەگگەر (دارا دوو داره دوورە) كەى ئىبراھىم ئەمین بالدارى نە بىنىايە نەا بە (گوشەگىرى) بۇون ئاشقى خويىندنەوە نە دەبۇو، ياخود (دار دور، نار نور) ئى قەرائى عارەبى ئاشنا نەبۇوايە، يانىش بە حىنجەكەى حوجرە فيرى خويىندنەوە نەباين، ئەوا نەا نە حەز و نە حەوسەلەى نوسىنمان دەبۇو، حەزمان لەوە نەدەبۇو ئەو خويىندنەوە ئاشق بە يەك بەكەين، ئىيمە و پەنابىدەن بەر زمانى دەرۈدرەوسى بە تايىيەت زمانى سەرەكى ئەو ولاتانە كوردى بەشمەينەتى بە سەردا دابەش بۇوە خولياڭ نەدەبۇوين، ئىدى لەو رىگاوه كەلتۈورەكەمان بۇوە كەلچەپىكى نامق بە خۆمان و وەك خۆمان نەشۇنمامان نەكىردووھ بېكىرنەوە يىشمان بېڭغانانەيە، ئەم كارە لە هىزماندا رەنگى داوهتەوە بېئەوەي ھەستى پېيىكەين، ئىتر رۇو لە هەر بېشەلانى هەر ولاتىكى رۆزەلەتى يا رۆزئاوابىي بکەين، لە نويىنەرايەتىكىدى خود دەترازىيەن، دەبىنە كەسىكى نامق و خوار و خىچى ئەو كەلتۈورە خۆمانى تىدا دەبىنەنەوە، ئەم حالەتە لە گوشەگىرى بە دى دەكەين، بە ھىوانىن بىتوانىن لەم ھەلۋىستەكىرىمان لە سەر رۆمانى

(گوشەگىرى) بتوانىن پەنجە بخەينە سەر بىرينەكانى جەستەى رۆمانەكە و نوسىنەكان بىنە هەتوانى بۇ ھىزى بەرپلاو و لە دانسقەيى كارى دىكەدا ناوازە و بەرجەستەبوونى ھېبىت.

خويىندەوهىك خويىنەر تۈووشى بىزازى و وەرسىبۈون دەكەت، وەك ئەو رۆمانانە نىيە كە خويىنەر لە لەپەرەي يەكەمەوە پەلكىش بکات، ئىدى گەر دەتەۋى وەك ژمارە بېيتە خويىنەر رۆمانىتىكى دىكە ئەوا گەرەكە حەوسمەلتە ھەبى و نەفەس درىز و پېشۈردىز بىت، جا نەمازە بۇ خويىنەر ژمارە يەك كە پېشتر ئامازەمان پىدا، پېۋىستە كاتى دەست بەتالى و باشى بۇ تەرخان بىكەي و بە وردى پەنجە لە سەر واتا و چەمكى رىستە و وشەكان دابىنى، دەنا ناتوانىرىت خويىندەوهىكى ورد بىكىت و ماف خۆى پېيدات.

زمان و پېنۇوس

زمان خۆى لە خۆيدا بىنەما و كۆلەكەي ھەر دەقىكى ئەدەبىيە، دىيارە مەبەست لە ھىننانەوهى زمان لىرەدا مەبەست لەو زمانەيە كە بۇ ئەدەب بەكار بەھىندرىت دەنا

جیاکردنەوەی مرۆڤ لە ئازەلەکانى دى زمانەكەيەتى، ئىدى
گەرەكە ئەو زمانە بە جۇرى بىت شايىستەي ئەو دەقە بىت.
رۆمان، كارىكى ھونەرييە ئىستانىكاي زمان و پانتايى
ئەندىشە پىكەوە گرىيەدات، زمان لە رۆماندا فاكتەر و
ئامانجىن پىكەوە، نۇر جياوازترە لە زمانى شىعر، شىعر
زمانىكى تايىبەت بە خۇى ھەيە و شاعير ھېنده لە سۆراغى
وشەى جواندا دەبىت بۇ ئەوەي شىعرەكەي بخزىتە خانەي
ناوازەكانەوە، رۆمانووسى ئەلبانى ئىسماعىل كادارى لە¹
بارەي زمانەوە دەلى "ھەميشە شىعر دەنۈسىم، چونكە شىعر
مرۆڤ ناچار دەكتات يارى بە زمان بىكەت" ... ناكىرى لىكچوون
لە نىوان زمانى رۆژنامە و رۆماندا ھەبىت، يەكەميان ھەوال بە²
چەمكىكى سادەوە دەگەيەنىتە بىنەر و بىسەر كە رۆژانە
پەيگىرى رووداوجەلىكى سىاسى و ئابورى و سەربازى و
كۆمەلايەتى و رۆشنېرى دەكەن، بە سادەبى لىيھالى دەبن،
ئەو كاتە داپىزەرى ھەوال ھەست بە ئاسوودەيى دەكتات كە
مەبەستەكەي پىكەياندۇون، لىرەدا ئەو بۆچۈونەي (ئەندىرە
لالاند) لە فەرەنگى تەكニكى و رەخنەي فەلسەفە دىتە

پیشەوە کە دەلی: "لە واتای راستەقینەدا / کارى دەربېپىنى ئاخاوتىن لە بىرى دەرەكى و ناوهكىيە، بەم پىيە بىت زمان جۆرىكە و ئاخاوتى دەرەكى رەگەزەكەيە، بە واتايەكى گشتگىر تر، ھەموو سىستەمىك ئامازەن، دەكرى بەكاربەينىرىت وەك ھۆكارى پەيوەندى) ۳ لىرەدا ئەوە ساغ دەبىتەوە، كە زمان جۆرىكى سەرەكى و بىنەپەتى پەيوەندى نىوان خودى مروقەكان، كە ئىمە مەبەستمان ئەوەيە رۆمانىش زمانى خۆى ھەيە.

ھەندىك پىيان وايە قسەكىدىن لە سەر زمان بە تايىەت بۇ رۆمان خۇ گىلاڭىدىن و دوور خىتنەوەيە لە كرۇكى ژانرەكەو نەزانىنە لە قولايى شىرقەكارى زانسىتى و ئەكاديمىيابانە، نەخاسىمە بۇ شىرقەكىدىن رۆمان زمان بە كارىكى كردەيى نازانن و چ پىويىست ناكات باس بىرى، ئىمە پىمان وايە ئەو كەسانە بۇ خۆيان كالقام و نەزانن، بە داخەوە ئەوانە بە ناكاملى پىيگەيشتۈون، دەنا زمان كرۇكى رۆمانە، بۇ كىي دەنوسى و چۆن دەنوسى و چى دەنوسى بە چ زمانى دەدوى. زمان بۇ رۆمان مشتومپى نۇرى خولقاندوو، نەمازە

له ناو عاره ب که زمانیکی جگه له قوولی و به رفراوانی یه که هی
همه جور و همه چه شنه یه له پوی ئاخاوتى خوجىي
(محلى) يان هر ولاتىك به جوريكه و زمانى رينوسىشيان
هېي، که زمانیکى گشتگير و يەك ئاراسته یه، له ئيراقدا به
(جلنى و قواعدى) روپىشتووه.

زمان بۆ خۆى ململانى نىوان بۇون و نەبۇونى بىرمەندانه،
که بۇونتى خۆى تىدا ساغىرىدۇتەوە، لىرەوە نامانەوى
باسوخوا سەكمان بە لاپىدا بەرين و دىيىنە سەر كرۆك، بەم
پىيە پىويىستە هەلۋىستە لە سەر زمانى ئەم رۇمانە بىرىت و
نامانەوى لىي باز بىدەين، جگه له وەي کە بە زمانیکى ساده و
بىقۇولىبۇونەوە نوسراوه، لەگەن ئەوهى ناو بە ناو
دەستەوازەيەكى تىئا خنراوه کە سەر لە خوینەر دەشۈيىن و
ئەندىشەبىرى تىڭىدەشكىننى، لە كاتى خويندنەوەدا خوينەر
يەكسەر هەست دەكەت لَاوازى رىستە و وشە لاي نووسەر
ھېي، بە كەسىكى هەزارى نىّو فەرەنگى كوردى لە قەلەم
دەدات، ئىدى ئىمەيش لە گەل ئىّو دەكەوينە دېقەتدانى
زمانەوانى... "وەك ئەوهى قىسە يەكى ئاسايى بکات، هەر

وەک ئەوهى لە نىئۆ بۆشاپىيەكى تايىھەت بە خۆيدا پەرشى
بىكانەوه، وەک ئەوهى دووکەل نەبىت" لەپەرە ۱۲ يى
رۇمانەكە.

نمودونه یه کی دی، ته ماشا چون له گله کات مامه له ده کات:
 "ئمه کاتیک روو ده دات که سوزی بە و په پی بیزارییه و له
 راپه و که ده پوانیت و هیشتا ھاموشق کارانی دواي نیوه شه و
 جه نجالی نه کردووه، ئمه کاتیکه سوزی هیچ شتیکی دیکه ی
 نییه، جگه له گالته کردن نه بیت به سوزانییه کانی ھاو پیشه‌ی،
 له کاتانه دا... ل ۱۳.

جگه له و هرسیوون و بیزاری خوینه ر به دهست و شهی
و هک ئوهی) که جوریکی سواوی پیبه خشیوه له هه مانکاتدا
لوازی نووسه ر له نووسینه وه دهخاته روو، سه باره ت به
کاتیش به هه مان شیوه ئه و حالتنه دووباره کردوتنه و سه ر
له خوینه تیکده دات هیند ناوی کات دیننی، خوینه هزری
بهره و ئه وی ده پوا که هه مان کات نه بیت و له کاتیکی تردا
پوودرابیت، ئه گهر و هه ایش بیت چون له یه ک رسته دا
ده خریته روو، هاوشنیوهی جوریکه که باسی نه کردبیت، با

خوینه ر لیّره یش ورد بیت‌وه هر لام کورته نوسینه‌دا چونکه
باس له (وهک ئوهی) دهکه‌ین، بۇ ئیمەیش همان کار هاته
پیش‌وه و خۆمان لىدەرباز کرد ھاوشیوه جۆریکمان
بەکارھیئنا، نووسه سەلیقەیی له‌وھدایه له نووسینی ئەدەبیدا
دەسته‌و دامین رانه میئیت، جا نەمازه رۆمان بیت.. دەچینه
لاپەرە ۱۵ و له هەمان شوینی وشه بەردەواامه، لەدوو دېردا
سی جار وشهی - وەك ئوهی - بەکارھیئنا وھ دەنا هر
وايە بۇ خۆی رەنگە به نووسینە كەيدا نەچوبیت‌وه دەنا هر
له خویندنە وەدا خوینه رەست به سواوی وشهکە دەکا،
"وەك ئوهی خەنجەریک كرا بیت به دلىاندا، وەك ئوهی
قوول و زۆر قولۇر له‌وھی هەمووان مەزندەی دەکەن برىندار
بوو بن، وەك ئوهی له پېیکا نامورادی خۆيان
بىركەوت بیت‌وه" ۱۵ل.

بۇيە زمان له بەدهم نووسه ئەركىكى قورس و گران و
زەحمەتە كە دەبى زۆر بە سەلیقەيیه و بەکار بەتىندرىت و
گەمەی پېیکریت، ئەو دەمانەی گەمە كەن بە زمان غيابى
دەبیت ئەوا ۋانىيکى كرج و كال دەخريتە بەر دىدى خوینه،

گەمەکىدىن ھەم ھانى خويىنەر دەدات لە خويىندەوە دانەبىرىت
ھەمېش چىز لە دەقەكە دەبىنىت، نەك وەرسپۇون و
بىزازىرىدىن، ئەگەر خويىنەر مکور بىت لە سەرتەواوكردىنى ئەو
رۆمانە يان نوسىنە ئەوا رۆژانە لە چەند لەپەرەيەكى
پەنجەكانى يەك دەست تىنابەپن كە دەيخويىنەتەوە.

لە لەپەرە (٣٥) لە بىرى ئەوهى بلى پەرزىنى ئاسن، دەلى
(ئاسنى جياكەرەوە) كە مەبەست لەو پەرزىنە ئاسنىنە يە لە
نىوان دوو راپەھى دىز بە يەكى ئۆتۈبانى ترومبيلە، لە سەر
دووبارە كۈننەوەي وشە سوواندىنى بەردەۋام دەبى و دەلى:
"وەك چۆن خالىد لە ھەمان گىزلاۋى ئەشقى بە سەر چۈسى
سوزىدا دەزىيا تاوهكۇ چەن رۆزىك لەوهوبىر ھەر لەم گىزلاۋەدا
بوو، تاوهكۇ بۇوه..." لـ ٦٥. لە دىپ و نيوىكدا سى جار دەلى:
"وەك، تاوهكۇ" نامانەۋىت درىزدادەپى لەم لايەنەوە بىكەين
چونكە شىتالڭىرىنى بە پىيى ئەوهى رۆمانەكە نزىكەى (٥٠)
لەپەرەيە بۆيە لە زۆربەي زمانەوانى و رېنۋوسەكەيدا پەنا بۆ
نمۇونەيەك يان چەند نمۇونەيەك دەبەين، تەماشا
"عەبدولباقى يوسف" * چۆن لە رۆمان دەدوى: "ھەمېشە

رۆمان بە نووسەرەکەی دەلی: ئەوه تو نیت دەتهوی ببیت بە رۆماننووس، بەلکو ئەوه منم دەمەوی ببیت بە رۆماننووس و پیتبگەیەنم، ئەوه من نیم ھەر کەس بیهۆیت بمنووسی و بمحگیرپیتەوە، بەلکو ئەوه منم دەتنووسیئىن و دەتكىرىپىنەوە و پیشىكەشت دەكەم" ، كەواتە لەم دىدگاواھ ئەوهمان بۆ پۇن دەبىتەوە كە نووسەر تەنها ئەوهيدە بە زمانىكى رۇون و رەوان خويىنەر ئاشنا بكا لەو پەيامەي دەيەویت بىگەيەنیت، ئىمە لە رووی رىزمانىشەوە ھەست بە لاۋازى و بىھىزى دەكىت، نەمازە لە رىنۇوسى كوردىدا كار (فعل) دەكەویتە كۆتاىي رىستەوە، كە تەنها نەمۇونەيەك دىننەن و جىڭرەوەكەيشى دادەننەن، لە لاپەرە ٦٨ ئىگۈشەگىرى دەلی: " سوزى لە چواردە سالىيەوە چاوهپىي پىاوىيەك بۇ دەركاكانى بەختەوەرى لى بکاتەوە، ئىستاش دواى جىابۇونەوە لە خالىد، دواى چەند سالىك، بە تايىھەت دواى ئەو بەرەبەيانەي ويسكى خواردنەوەيان كاتىك ۋىسىنى پىكەوە لە گەل سوزى، باسى گەشتى مەسيحى بۆ دەكىد" ، نووسەر جىگە لە كارى رىكخىستنى وشەكاندا سەركەوتتوو نەبووە، لە ھەمانكاتدا لىل

بوونیکی لای خوینه‌ر دروست کرد و سوزی یان
قیسنا باسی گهشتی مهسیح ده‌کن، ئیمە ده‌لیین ده‌بۇوا
نووسه‌ر وا ده‌ستپیکی ئەم بەشەی بکردا: "له چواردە
سالییه‌و سوزی له چاوه‌نواپى ئەو خەون و خەیالەی بۇ کە
ھەموو كچى هیواي بۆ دەخوازىت، پیاویک بىت و دەرگاكانى
بەخته‌وەرى لېكاتەوە، ئىستايىش دواى چەند سالىك لە¹
جىابۇونەوە لە خالىد، بە تايىبەت لە كاتىكدا کە له گەل
قیسنا بۇو، دواى ئەو بەرەبەيانىيەي ويسكىيان پىكەوە
ده‌خواردەوە، باسی گهشتی مهسیحى بۆ دەكىد" ئەمە لە
كاتىك ئەگەر سوزی گهشتی مهسیح بىگىرەتەوە، بە
پىچەوانەيشەوە ئەگەر قیسنا گەشتەكە بىگىرەتەوە ئەوا وا
ده‌بۇو:

"له چواردە سالییه‌و سوزی له چاوه‌نواپى ئەو خەون و
خەیالەی بۇ کە ھەموو كچى هیواي بۆ دەخوازىت، پیاویک
بىت و دەرگاكانى بەخته‌وەرى لېكاتەوە، ئىستايىش دواى
چەند سالىك لە جىابۇونەوە لە خالىد، بە تايىبەت لە كاتىكدا
لە گەل قیسنا بۇو، دواى ئەو بەرەبەيانىيەي ويسكىيان

پیکهوه ده خواردهوه، که قیسنا باسی گهشتی مهسیحی بۆ دهکرد". پیمان وايه بهم جۆره خوینه باشتر دهگاته خالى تیگهیشت. وا بزانم له سه زمان زور دواين و لیرهدا چهند نموونه یه کي رینوس دهخهينه پوو که زور به زهقى ديارن و ناكرى نووسهر خوى له هله رینوسیانه ببورى و به سهرياندا باز برات و چاو بنوقیئیت، ئەم وشانه زور زهقى دهبي ههر نووسهريک له نووسینه کانيدا فەراموشى نەكاش "ئەمەش، ئەمەيش / ئەم كۆلانەش، ئەم كۆلانەيش / لهوانەشه، لهوانەيشه / بالەخانەكەش، بالەخانەكەيش / ئېستاش، ئېستاش / خوداش، خودايش / جيابۇونەۋەشيان، جيابۇونەۋەشيان / ئەۋەشى لە قیسنا نەشاردهوه، ئەۋېشى لە قیسنا نەشاردهوه / دىكەش، دىكەيش / له پەپىنەۋەشيدا، له پەپىنەۋەشيدا / كۆلەش، كۆلەيش / ئەۋەندەش، ئەۋەندەيش / سەتلەلاتەكەش، سەتلەلاتەكەيش" بە داخهوه زور زور وشهى تريش لهم جۆره هابون که هەندىكىان زمانى ئاسايىي قسەكردنە، کە ئىمەيش وەك نەتهوه يەك ماق ئەوه بە خۆمان دەدەين کە زمانى نووسین و ئاخاوتىنمان جياواز بىت،

ئەگەر نووسەر ئەم کاره نەکات، من نازانم ئەركى نووسەر ئەو
کاتە لە بوارى زمانەوانىدا چى دەبىت.

بە داخەوە كىشەيەكى دىكەيش كە ئەم نووسەرەيشى
گرتۇتەوە، پرسى (دوو واوه) من نازانم بۆچى نووسەرەرىك
نەتونىت خۆى لە قالبى ئايدىيۆلۈزىا قورتار بکات و لە
نووسىنەكانى بىرى لاي ئەم پرسە بىت، دەنا جار و دووجار
نىيە دەيان جار ئەم حالەتە چەند بارە كراوهەتەوە،لىرە
ئەوانىش دەخەينەپوو " مەيمۇن، مەيمۇن / بچووك، بچووك /
پووس، پووس / ئۆردووگا، ئۆردووگا / نوح، نوح / گرووب،
گرووب / بەلكوو، بەلكوو / لېبوردن، لېبوردن / گوت، گوت /
كۈون و كەلهبەر، كۈن و كەلهبەر / مۇوچە، مۇوچە
....." بەرپاى ئىمە هيىنە نموونەيەكىن، رۆز لە دواى
رۆزىش زمان و رىننوس گۇرانكارى بە سەردا دى مۆقۇف بە
تايىھەت نووسەر دەبى لەم رووهە رېزد بىت. لە زۆر شوين " بۇ بۇو " بەكار هاتووه پىمان جوانە ئەم كىدارەيش بېي و
بنووسى " بۇو "، خويىنەر جىياوازىش لە كاتى خويىنەوە بە
ھەر دوو حالەتكە دەكات.

گوشەگیری

خوینه ر کاتیک ئەم رۆمانە دەخوینیتەوە ھەست بە ماندووبوونیکى زۇرى نووسەر دەکات، وەلی ئاخۇ نووسەریش توانیویەتى تىبیدا تا ئەندازەيەكى باش سەركەوتتو بىت، ياخود ھىچى بە خوینه نەگەياندووه جىڭە لە دەردە دلىكى خودى نەبىت خراوەتە رۇو، خوینەرەك لە خوینىدەوەي نزىكەي (٥٠٠) لابەرەيدەك ھەست بە شەكت و ماندووبوونیك بکات ئاخۇ نووسەر چەندى ماندووبوون بە دىيار نووسىنەوەي چەشت بىت، ئىمە نامانەوى لە ماھىيەتى ماندووبوونى كەم بکەينەوە، وەلی ھەر وەك گۇتمان ئىمە دەق دەبىنин و لەوئۇھ قسەي خۆمان دەكەين.

سەرەتا و بەر لە ھەموو لايەنە جوايەزەكان دىيىن و ھەلۋىستە لە سەر ناو و ناودەپقى رۆمانەكە دەخەينە رۇو ئاخۇ ھاوتەريين، ھەرچەندە نووسەر ئازادە لە دەستنىشان كردىنى ناونىشان، وەلی وادەست نىشان كراوه كە پەيوەستن پېيكەوە بۆيە قسەي خۆمان دەكەين، ئىمە دواي خوینىدەوەي رۆمانەكە بۆمان ساع بۇوه كە گوشەگیرى بۇ ئەم حالە تانەي

نیو رۆمانه‌که بە هیچ شیوه‌یەك يەکناگرنەوە، لەم روانگەوە
ئىمە قسەی خۆمانى لە سەر دەكەين، ئىمە پىمان وايە خودى
نووسەريش لە گەلمان ھاوارىيە كە ئەوهى لىرەدا ھەيە ونبۇونە
نەك گوشەگىرييۇن.

گوشەگىرى بەو كەسە دەگۇتىت كە زىانى تەنھاىي
ھەلّدەبىزىرت ياخود ھەمېشە لە ھەموو تاكىكى مروۋە خۆ بە
دۇور دەگرىت، خەلۇھەتنىشىنى سۆفيگەرىتى خۆ لە خۆيدا
گوشەگىرييۇنە "شوبنهاوەر واى دەبىنېتەوە كە گوشەگىرىي
فەيلەسۇف ھەلۋىستىكى فەلسەفيانەيە رەنگدانەوەي پاكى و
راستگوبييەتى، نەمازە ئەو گوشەگىرىييە دەرئەنjamىتكى
ھەتمى ھەلۋىستە رەتكراوەكانى بىت بەرامبەر كۆمەلگايەكى
گەندەل و ساختەكار و ھەموو ئەوانە دەگرىتەوە كە
بىركىدىنەوەيەكى ھەلّە ناراستىيەكان دەسپىتەوە" ٤. لە رووى
فەلسەفيشەوە دەبىنەن كە گوشەگىرىي بۇون بۇ رازە كردن و
بەرژەوەندى چاکەكارىيە، ھەروەك لە ئايىنيشدا ھەمان بۇ
چۈنە، "بە پىي ئەو چەمكەي لاي شوبنهاوەر بۇ گوشەگىرىي

ههیه، جیاوازی له نیوان دوو جوو له و فهیله سوفانه دهکا،
پۆلینیک بۆ خۆی بیردە کاته وە و نوینه رایه تى زۆرینه دەکات،
پۆلینه کەی دى بۆ خەلکى بیر دەکاته وە و نوینه رایه تى
کەمینه دەکات، ئەوهی بیر له خود دەکاته وە له کۆمەل
دانابپیت وەلی لە پرسە کانی گوشە گیرى دەبیت، ئەوه کار له
سەر راستیيە کى ساخته دەکات و يان ساخته بى راستى
دەگوارىتتە وە، هەرچى ئەوانە يىشە كە بیر له خەلکانى دى
دەكەنە وە، ئەوا له کۆمەل گوشە گیرى دەبیت، بەلام له
پرسە کەی دانا بپیت. چونكە تەنها کار له سەر راستیيە کان
دەکات، ئەوا بهم پېيىھ لە بەرژە وەندى راستى و کۆمەل لە
ھەمانكانتا کار دەکات" ٥-. پىمان وابى باشتر بۆ خويىنەر
روون دەبیتە وە كاتىك خويىنەر رۆمانە كە دەخويىنیتە وە
دەزانى دوور و نزىك لە ھەموو روویيە كە وە ناونبىشانە كە
يە كانگىر نابىتە وە لە تەك ناوه رۆكى رۆمانە كە ..

ونبوو ئەو كەسەيە كە سەرلىشىۋاوى سەراپا ژيانى
دەتەنیت، ئەو دەمانە خود وەن دەبى، ھەميشە ونبۇنىش تاك

بەرەو ئاراستەی ھەلدىر دەبات نەك راستىرىدەنەوە، دەكەۋىتە
نىيۇ ئەو بىقانەوە كە نازانرىت لە چ كاتىكدا دەتقىتەوە و
ھەپروون بە ھەپروون دەبىت. "بۇن دابەشى، بۇنى
دەرەكى و بۇنى زەنلى دەبىت، يەكەميان بىرىتىيە لە
پىكەتەيەك لە بەر چاۋ كە ئەم بۇنە ماتريالىيە، بەلام دووھم
بىرىتىيە لە پىكەتەيەك لە زىھندا، ئەوهېش بۇنى ئاوهزى"
عقلى "يان لوژىكىيە" ٦، ئەم دىدگايە ئەوه دەسەلمىنى كە
رۆمانەكە ھەردوو حالتەكەي، يەكەميان كەسەكان ونبۇويەك
نىن لە بەر چاۋ ونبۇو بن وەلى وەك دىدە ماتريالىيەكە
بۇنىيان ھەيە لى لە رووى زەنلىيەوە ونبۇوى تەواون، لە
ناخەوە ون بۇن ئەمەيش ئاراستەيەكە زۆربەي نۇرسەران بۇ
ونبۇونى تاك لە ئەدەبدا پەنای بۇ دەبەن، بايزانىن نۇرسەر بۇ
رۆمانەكە چۈن لە گەل ونبۇوندايە. "كە گەپايەوە بۇ
ھوتىلەكە زانى تەنھايىيەك لە نىيۇيدا بۇ ئەبەد درىز دەبىتەوە و
كۆتايى نايىت، بۇنى چەرچەفەكانى كرد، بۇنى خۆى كرد،
بۇنى دونيايەك شىيواو و بىيماناي كرد، بۇنى بۇن دېنى ئەو
ئاژەلەي كرد كە بەم ژورەدا تىپەپىووه، بۇنى خوينى كرد لە

هەموو شوینیک، بۇنى ساردى لاشە دوورەكانى كرد
لەئاسمانى ئەم بەيانىدە، بۇنى ونبۇونى كرد لە هەموو
شوینیک، ل ۳۹۱ "نۇوسەر تەنھا جارىك باس لە ونبۇون ناكات
چەندىن جار لە دەركايى دەدات، "هەموو ئەو ونبۇونەي لە¹
نېوان سوزى و قىيىسنا و سىرژى روسى و ئورسولا باومان،
هەولدان بۇ لە راڭىن لە گوشەگىرييىه سەختەي دەيھارپى،
دەپىرەدەوە ناو تارىكى و هەستىدەكىد ژيان ھىجىتى تىدا
نەماوه بۆ بەردىۋام بۇون. وەك ئەوهى خومار بىت بە²
ئىكسىرىيىكى پې جادۇو، ئاوا بە نىۋ كەس و رووداوه كاندا
تىدەپەپى، گويى دەگرت و ھەندىك شەو دەچۈر سەماى
دەكىد، بە تەنلىقى دەكىد، ... لە نىۋ تارىكى پاسەكەدا
كە بەرەو قاھىرە جادەكە قۇوتىدەدا، بىرى لەوه
دەكىدەوەكە زەمەنە سەماكار بۇو، ئەو پۇوتە پۇستالىيە
بىرکەوتەوە، ملىپىچە مۇر و قەمسەلە كورتەكەى و جىننەزە
شىنەكەى، بىرى كەوتەوە ماوهىيەك بۇو خومار بۇو بە سەما،
سەما تەنھا لە گەل خۆيدا، لە گەل تەنھايىدا، لە گەل
گوشەگىرييى و ونبۇونىدا كە نىۋى نابۇو " ونبۇونىكى جوان"

که راستییه‌که‌ی هیچتر نه بتو جگه له ونبتون نه بیت له نیو
گوشه‌گیریدا. ل ٤٢٢". نووسه‌ر لهم پهنا بردنه بهر ونبتونه
دهکه‌ویته هله‌وه کاتیک ونبتون له ناو گوشه‌گیری ده بینیت،
مرؤفه‌به‌ر له بتو، کائینیکی نه بتوه، ئه و کاته گوشه‌گیری
ناخولقیت که دهکری بلیین خله‌وه‌تیش به‌شیکه له
گوشه‌گیری، به‌لام کاتیک مرؤفه‌بتو بتو وهک ماتریالی یانی
بوونی جهست، بهو چه‌مکه فراوانه‌ی ونبتونه‌وه گهر ورد
بینه‌وه، تیده‌گهین ئه و ده‌مه مرؤفه‌ده‌توانی گوشه‌گیری بیت،
که مرؤفه‌ون ده‌بیت ده‌کاری بخزیته نیو گوشه‌گیرییه‌وه تا
خوی بدوزیته‌وه، "له تهک هه‌ر جیابوونه‌وه‌یه‌ک، زنجیره‌یه‌کی
ونبتوی سه‌پیندراو ده‌ردکه‌ویت، زینده‌وه‌ریک ده‌ست به
هه‌نگاوه‌کانی ده‌کات رووه‌وه جوریکی تازه، که به جوره
گوازراوه‌کان ناسراوه" ٧. نامانه‌وه‌زیاتر له سه‌رئم پرسه
هه‌لويسته بکه‌ین ئه‌وه‌ی به لامانه‌وه گرینگه ناوه‌رۆک و
لاینه‌کانی دیکه‌ی رۆمانه‌که‌یه، رۆمان چه‌ند جوریکی هه‌یه
له‌وانه رۆمانی "میژوویی، پولیسی، رۆمانسی، تراژیدی،
کومه‌لایه‌تی، ترس و توقاندن، پۆرتقراوی "سیکسی" ..تاد.

ئەم رۆمانە دوورونزىك پەيوەندى بە رۆمانسىيەت و ئىشقاوه نىيە، كە نۇوسەر بۇ خۆى ھاوتاي ئىشقاى كىرىۋەتە، بە تەواوى دەكارى بىزىن گوشەگىرىي دەقاودەق دەخزىتە خانەي ئەدەبى پۇرنقىرافىيە، واتا بە ئاشكرا بېرپوپوشىرىن باس لە سىكس دەكەت "ھەندىجار بە مەبەستى ئامۇزىگارىي سىكسى و تەندروستى خراونەتەپۇو، ھەندىجارى دىش بە مەبەستى ئاشتابۇون بە ئەندامە سىكسىيەكان و شارەزابۇون لە چۆنیتى پرۇسەكىدىنى سىكس ئەنجام دراون". ٨. لەم سالانەي دوايىدا رۆمان بە شىوھىيەكى گشتى و بە تايىبەتى لە ھەردوو بەشى رۆزھەلات و باشۇورى كوردىستان رەواجىكى نۇرى پەيدا كردۇوھ و كتىبىكى پېرفەرقە، بە تايىبەتى رۆمانە ئىرۇتىكىيەكان، چونكە لەوئى لای خويىنەر چىز دەخولقىنېت، ئىشقاىلا دەكەت، وەلى ئەم رۆمانە ئەو چىزە ناداتە خويىنەر، رەنگە ئەمە ھۆكارييک بىبوبىت بۇ پەنا بىردنە بەر ئەم جۆرە رۆمانە، يانىش پىيى وابۇوبىت كە دەتوانى لەم رۆزگارەدا رچەشكىن بىت، ئەوهېشيان وانىيە، چونكە پىشتر شىخ رەزاي تالەبانى لە

ریگای شیعره کانییه وه ئەو دەرگاییە والا کردودوه، هەروهە
لە ئەدەبی کوردى و بوارى چىرۆکىشدا "ئەحمەد سەيد عەلی
بەرزنجى لە كۆمەلە چىرۆكى " دەستە و يەخەدا " بايەخى
بەم لايەنەی ئەدەب داوه و سەرجەمی چىرۆكەكانى
تەرخانکردووه بۇ ئارەزۇوى سىكىسى، كە دەتوانم بلىّم تا
پادەيەك لە پۆرنۆگراف نزىك دەبىتەوە" ۹. ئەوهېش لە ھەمان
رەوتەوە رېي گىرتۇو، لى زۇرى تر ھەن لە چىرۆك و
شیعره کانىيان باسيان لە پرۆسە سىكىسىيەكە كردودوه وەلى
ناخزىتە خانەي پۆرنۆگرافىيەوە، دەكارى لە خانەي ئىرۇتىكى
تومار بىكىن" " لە بە شىك لە رۆمانەكانى مەھمەد موکريدا
چەندىن دىمەنى سىكىسى ئاشكرا خراونەتە روو، بەلام ئەمە
ناچىتە ناو ئەدەبى پۆرنۆگرافىيەوە، چونكە ئامانجى
سەرەكى لەم چەشىنە رۆمانانەدا سىكىس نىيە" ۱۰. رۆمانى
ھىچ " ئى خوسە جافىش لە چەندىن شوين باس لە پرۆسە
سىكىسى دەكتات، بەندەيىش لە چىرۆكى " میرات " بە ئاشكرا
باسمان لە پرۆسە سىكىسىيەكە كردودوه، كە لە ژمارە (۹) ئى
پەيامى مامۆستا لە سويد سالى ۱۹۹۹ بىلەكراوهەتەوە،

ئوانهیش بە هیچ کلۆجیک ناچنە ناو ئەدەبى پۇرتوگراف،
چونكە مەبەستە سەرەکیيەكە سیکس نیيە، بۆيە ھارووژاندن
لای خوینەر دەخولقىنى و ئەم رۆمانە كەمتر.

گوشەگىرىي فەزا و فۆرمىكى قورسى لای خوینەر خولقاندووه، "رۆمان فۆرمىكى دىالكتىكى داستانە، بۆ خۆى فۆرمى گوشەگىرىييە لە تەنھايى، فۆرمى هيوايەكە لە بى ئايىنە، فۆرمىكى ئامادەيە لە ئامادە نەبوون" ۱۱. كەچى ئەم حالەتە لای ئىسماعىل حەممە ئەمین لەم رۆمانەدا بەدى ناكەين جگە لەوهى فەزاكەيلىشىواندووين ھەميشە ھزمان وaman دەكەت كە خوینەر پېرىچىرى رووداوهكان دەيشىۋىنى، وەلى پەرتەوازە بۇنىك دەخولقىنى مەگەر ھەر خۆى سەرى لىدەربىكەت، ھەندى شتى بۆ رۆمانەكە سەربار كەدووه كە پېويسىتى نەدەكرد، رۆمانەكە بۆ خۆى گىرانەوهىيە لە نىو گىپانەوه گىرانەوه دەبىنин، بۆيە ئەوه بە فۆرمىكى نامق لە ناو رۆمان دادەنرىت، لە رووى دىالكتىكىيەوه، ئەو ئىستاتىكايە بە دى ناكەين جوانى بە سەرگۈزەشتەكان بىدات،

"رۆمان لای لۆکاش، بۆ خۆی فۆرمیکى سەرەکى ئەدەبە بۆ جیهانى " كە مروڤ نە لە ولاتى خۆى بۇونە، نە نامۆبىيىشى تەواوى نامۆبۇونە" بۆ ئەوهى ئەدەبى داستانىمان ھەبى " رۆمان كە فۆرمیکى داستانىيە" ھەر دەبى بۇونىكى يەكەى بنەپەتى ھېبىت، بىگومان بۆ ئەوهى رۆمانى ھېبىت، بەرەللسى كۆتايى لە نىوان مروڤ و جىهان و تاك و كۆمەل دەبىت" ۱۲. گوشەگىرىي سىمايىھى داستانى بە خۆوە نەبىنیوھ، چەندىن گىپانەوە لە ناو گىپانەوەي، ئەمەيش وا لە خويىنەر دەكەت نەك مەيلى خويىندەوەي نەبىت وەلى بۆ كارەكانى دواتريشى كاريگەرى دەبىت و خويىنەر رwoo لە كەمى و لاۋازى دەكەت، بە كورتى نۇوسەر نەيتۈانىوھ ھەر زۇو سەرنجى خويىنەر بۆ باسەكەى پەلكىش بکات، رەنگە ھەندى ھەرزە تىنۇوی سىكىسى بۆ خۆ دەستەمۇ كرد بىت ئەمەيش ناكاتە خويىنەرى دلڭار. "بە بىنىنى من، بنەپەتىتىرىن خەسلەتى نۇوسەرى مۇدىيىن ئەمەيە" ھۆشىيارى دەرەق بە كىشە تازە و گىنگەكان، ھىز و تواناى پىّويسىتى تەكىنەكى بۆ وەلامدانەوە بەم ھۆشىيارىيە، دواتريش دەبىنین بۆ ئەوهى

نووسه‌ریکی باشت لیده‌ربچیت، پیویستت به توخمی دیکه‌یش
هه‌یه که من پیی ده‌لیم ”سازان و هارمونی“ ۱۳۰۰. جوله‌یه‌کی
هونه‌ری ئه‌تو نابینری له رۆمانه‌که‌دا تاوه‌کو رووخساریکی
ئیستاتیکایی تىدا بیینین، هر جهنده له رۆمانی پۆرتقراف
کەمتر هەست بەو جوله‌یه ده‌کری، وەلی ئه‌وه‌یش بیچوان
بەخشین نابی، و نووسه‌ری بە توانای دەوی جوانی بەخش و
جوله‌ی هونه‌ری و زمانی ئه‌وتۆ بەر جەسته بکات، چىزدارى
بخولقىنیت، تەپ و پاراو بیت، له بەرايىشدا ئامازه‌مان پىدا
شىعرئامىزى نه‌بى، دىسانه‌وھ ئەمەیش لەنگى له فۆرمى
رۆمانه‌که دروستكرووه، فۆرم ھەموو جەسته‌ى دەقە، بۇ
نمۇونە كاتى شاجوان ھەلّدەبېزىرىت تەنها ستايىلە‌کەی
دىقەت نادريت، ھەموو لايەنەكانى ھەلّدەسەنگىندرىت پاشان
كە تەواو و پەرأپپى وەسف و تەوزىف بۇو بە شايىسته‌يى
شارىنى پىندەبەخشرىت. لىرەيشدا بنەما سەرەكىيەكانى
جوله‌ی هونه‌ری له رۆمانه‌که‌دا نابینين و يەكى له و
خەسلەتانە لە دەستى داوه ئیستاتیکای دەقە. خاتوو پى.
دى . جىمز* له دىمانه‌يەكىدا له بارەي رۆمانه‌وھ له گەل

شوشا گاپی دهلى "که رومانی يه که مم پیشوازیيەکى باشى لىكرا، درېزەم بە نووسىندا، بەو ئەنجامە گەيشتم كە دەتوانم لە چوارچىوهى سنور و رىساكانى ئەو ژانرە بىيىنمەوه، لە هەمانكاتىشدا دەتوانىن نووسەرىيکى جددى بىن و واقيعەت لە بارەي ژن و پياوهكان و پەيوەندىيەكانيان و ئەو كۆملەكايەى كە تىيادى دەزىن دەربىرپىن" ۱۴، ئەوهى ئىيمە مەبەستمانە لەم رووهوھ لە سەرى بدوئىن دوو لايەن، يەكەميان "ئەوهىي نووسەر لە دواي گوشەگىرى پەنا بۇ ئەم جۆرە رەوتە نەبات چونكە تىيادا سەركەوتۇو نابىت، مەۋەپ پىويستە پەنا بۇ كارىك بىبات، بە خىرايى سەرنجى خوينەران رابكىشىت، بە داخەوھ ئەوهى دەبىيىن ئەوهى نە پىكاوه، خالى دووهمىشيان" واقيعى پەيوەندى ژن و پياوه، لە رووى دەروونىيەوە ھەر كەسى تىپامانى وردى ھەبىت و بە سەلېقەيىھە بپوانىتە لايەنى ژىناسى ئىسماعىل حەمە ئەمین سەردىركەدۇرىيەكى باشه و درك بە نەھىنى و شتە شاراوهكانى ژن دەكت، خەسلەتى ژن، پەيوەندى لە گەل پىاو و لە ناو خودى خۆيانىش، ئەمە كەس دركى پىدەكت، بىريا ئەم زىرەكى

و لیھاتووهی به گەمەيەكى ھونەرى و به پىيى بنەما سەرەكىيەكانى رۆمان زىاتر سوودى لىيۇەردەگرت. لە رۇوى دەروونىيەوە شارەزايىھەكى باشى ھەيە، ئەمەيش نموونەيەكە، كە بۆچۈونى ھەمەچەشنى لەم بارەوە لە رۆمانەكەيدا ھەيە: "ئەو دەچوو لە لۆجى دەولەمەندەكاندا بەجلە ئەورۇپىيەكانىيەوە دادەنیشت، كە وەك ماگىتى.... وابۇو وەك چۆن خۆى وا ناوى لە خۆى نابۇو، ئىدى كىزىكى قىز زەرد، شەنگەژىنەك يان ژىنەكى مىرددارى بە زمانە لوسە روسييەكەى راۋ دەكىد، ئەو راي وەها بۇو، كە ژنان ئەوەندەي لە گەل وشەدا دەژىن، ئەوەندە بە دونيای رىيال ئاشنا نىن. بە وشەيەك دونيايىك خەيال لە سەرىياندا دەهارووژىت، بەمەيش دەچنەوە سەر سروشتە شىعرييەكەى خۆيان كە خەوبىنەرن، بەلى، كى خەونىان پىشكەش بکات دەچنە باوهشىيەوە، دەبىت ئەوەيش بلىين " كى خەون بىبەخشىت ھەر دەبى خۆيشى خەوبىنەر بىت..... ئا لەوەدا پىدەچىت ئەو نەيىنى جاڭمۇ كازانقۇايەتى خۆى دۆزىبىتەوە، بەوەي پياويىكى خەو بىنەر بۇو... ئاوا، لە ماوەي ئەو ھەفتە پې خەيال و خەونەدا

له گەل چەندان جۆرى ژندا دەخەوت، بۇ نمۇونە " ئەگەر
ژنەكان بە رۆز كاريان بىكىدەيە، ئەوا شەوهەكى دەھاتتە لاي و
چەند كاتژمېرىئىك دەمانەوە، گەر ژى مىزىداربۇونايدە و بە
دووى ئەشقى كاتىدا بگەپانايىدە، ئەوا له كاتى كارى
مېزدەكەياندا، له بەيانىيەوە تائىۋارە دەھاتن و ئەشقىيان
دەكىد خەونىيان دەبىنى..... ل ۱۵۹ .

له زۆر شويىنى رۆمانەكەدا رووداوهكان واقعىيەت و راستى
رووداوهكان دەسەلمىتنىن، لهو روانگەوە ھەندى رووداو كە
رووى داون له رووى پزىشکىيەوە دەلالەتى ئەوە نىيە
شارەزايى لە بوارى پزىشكىدا ھەبىت، ھەرچەندە بۇ
چىرۇكنووس دەبى ئاشنايىتى تەواوى له ھەموو كارىك
ھەبىت، له هەر شتىك سەرپىيانە سەردەركىدوو بىت، وەلى
كە بە قولى لە بوارەكەدا ئاشنايىتى ھەبىت نمۇونەيش وەك
ئىرە " " دەپنەفيزىكى زلى پى بۇو و دەيپەست بىوەشىننەت،
ئەو خۆيشى نەيزانى چۆن چەقۆكە كەد بە پشتى حەسەنە
كەپدا و حەسەن ھاوارى كەد و ئەزىتى شل بۇو و له ھۆش

خۆی چوو... ل "٣٠٤" چەند دىپىك دواى ئەوه دەللى" "ئاوا
ھەسەنە كەپ بۇ ئەبەد قاچەكانى لە دەستدا و تۈوشى
ئىفلىجى بۇو، چونكە چەقۇكە رىڭ دەمارى پشتى بېرى بۇ ل
. "٣٠٥

ئەوهى پىيىستىشە ھەلۋىستە لە سەر بىرى لايەنى
پۇرتوگراف رۆمانەكىيە، كە لىوانلىق لە سىكىس و پەرتەوازە يى
فيكىر و بىرە، نە سازانىتىكى تىدىايە نە ھارمۇنىتەت وەلى پېرە لە
رسەتى ئاسايىي و پىرەنە نەكىرىدىنە بىنەماكانى رۆمان، كەسى
ئاسايىي لە خويىنەرانى پلە دوو و سى و تىىدەگەن بە ھۆى ئە و
ھەموو وشەي (ئەشق) ھ رەق و تەقانەوە لىكدانەوەي وايان
لە لا دەخولقى كە ئەمە لىورپىزە لە ئىشىق، لىرە نەك ژىن بىگە
پىاوىش ئە و بەها بالايانەيان لە دەست داوه، ھەر چەندە
پىمان وايە نە پىاوسالارى بىت نە ژنسالارى، وەلى يەكسانى
و بەرانبەرى، لىرەدا بۇ لەكەداركىرىن ئەم حالتەي پىادە
كىرىووه، كە نە دەبوايە وابىت، بە ھەر حال كارىكى باشى
كىرىووه كاتىكىش دەبىنин وۇلۇ فرجىنيا دەللى" "ئىشى
ئەدەبىش لە ھەچ قۇناغىكدا ئەمەيە" لە گەرمەي شىڭ و

شەوکەتدا، ژنان و پیاوان لە ژینگەی دەوروپەری خۆياندا رەنگپىز بکاتەوە" ۱۵. ئەمەيش ئەو لايەنەيە كە باسى دەكەين و نۇوسەر پەيگىرى كردووە، وەلى ئىشقا ناكى بلىين لە رۆمانەكەدا بەدى ناكى كە دىتە سەر لايەنى قولاي ئىشقا خۆى لى لادەدات و باسى ئىشقا ناكات، ئەمەيش ئەو بەھەشتى ئىشقا يە باسى دەكات" "ئەوە زەمەنیك بۇ كە ھەموو شەو بۇ مندالەكانى دەگريما، ئەو لە ھەرە ساتە سەختەكانى جەنگ و لە دەست چۈونى ھاپرى و دۆست و خزم و باوكىشيدا ئاواها نەگريما بۇو... بەلام دەبوايە دواى دلى بکەۋىت، ھەر جەندە دەيزانى دواى دلگەوتىن بۇتە ھۆى ئەوەي لە باوكايەتى بىبېش بىت، لە كورە بچوکەكەي لە كورە گەورەكەي كە بەرەو ھەزىدە سال دەچوو، ھەموو شەو بى فرمىسلىك لە دلەوە دەگريما و پېش خەوتى بەردەوام پىيان دەلىت" كورەكانى شەوتان شاد، بچوکەكەم شەو شاد ئاوا دلى دەگريما و خۆى لىنىدەكەوت.... تاد ل ۳۱۸ "ئەم قسانە پىر لە ئىشقىن خۆشەويىتىيەك كە ناتوانىت پىئناسەيەكى بۇ دىيارى بکەيت قەلەم لە ئاستىدا نۇوكى دەشكى، بە داخەوە بە

دوورونزیک ناوی ئىشقى لىٰ نانىت، كەچى بۆ حالته
پۆرنۈگرافىيەكان سەر رىئىشە ئىشقى بەكار ھىنماوه، ھەر
لەپەرىدەك دواى ئەم نووسىنە دېتەوە سەر ھەمان باس و
دەلىٰ "كاشىرىيەك پىش ھەشتى شەو، لە سەرخۇ لە پاركى
ئوتومبىلەكانى ئەوبەر مالە كۆنەكەى پاركى دەكىد، بە
جۆرىيەك لە قاتى چوارەمدا بەرۇونى پەنجەرە گەورەكانى
دەبىنى" دەبىنى كورە بچوكەكەى لەدىو پەنجەرە
گەورەكانەوە دېت و دەچىت، چاوى لە پەنجەرەكان لا
نەدەبرە تاكو گلۇپى ثۇرى منالەكانى دەكۈزانەوە دەيزانى
ئەوان دەخەون و ئەويش لە بەر خۆيەوە و لە دىو سەتىرىنى
ئوتومبىلەكەيەوە دەيگۈت "شەوتان شاد كورەكان، شەوتان
شاد ... ژنه كۆنەكەى دەبىنى دېت و لە سەر قەنەفەكە
دادەنىشىت و سەيرى تەلەفزىقۇن دەكات. ل ۳۱۹" ئائەمانە
حالەتى ليپەرىزىن لە ئىشق خۇ ئىشق تەنها لە نىيان ژن و
مېرىد يان كورە كىچى ئەو نىيە بە ئىشقيشەوە لە ژنه
كۆنەكەى دەپوانى، كەواتە بۆ باسى ئىشق ناكات، دەشى
ئىشق لاي نووسەر لەم رۆمانەدا تەنها لە سىكىس كىدىن و

ئەندامەكانى لهشى هەردوو رەگەز و كەرهستەكان بىت.
نەموونەيەكىش لەو نائىشقىيانە دېنинەوە كە بە ئىشلى لە
قەلەم دەدا" "نەيانزانى چۆن پىگەي مالى ئالىكىسى
ئالكسييىندرۇفيجيان دۆزىيەوە، ئەو شەوه لەۋى مایەوە،
پىكەوە خواردىنيانەوە. ژنهكەي ئالىكىسى تەلەفۇنى بۆ ژنه
تەنهاكەي دراوسيييان كرد و ئەو شەوه ھەمووييان سەرخۇش
بۇون، ھەمووييان لە نىتو سىحرى تارىكاىي شەودا سەمايان
كىد، لە نىيۇ بۆشايدا سەمايان كىد، وەك چوار شىيت سەمايان
كىد، وەك چوار فريشتەي خوايىكى لە بىركرارو، وەك چوار
نامۇ، وەك چوار گىلى ناو دونيايەكى شىپواو، وەك چوار
ئاشقى ئازادى... تاد ل ٢٧٢". ھەموو دەزانىن ماناي ئىشق
چىيە و ئاشق كىيە، بە چەند قۇناغىش خۆشەويسىتى دەگاتە
ئىشق، نەك بەو جۆرەي نووسەر پەناي بۆ دەبات بۆ
پۇرتۇگراف، ھەر بۆ خۆى خودى نووسەريش ئەم لايەنە
شىدەكتەوە وەلى باسى ئىشق ناکات، دواى جەددەلى لە
نیوان ئەو و رىتا، رىتا پرسىيارگەلىكى لى دەپرسى و وەلامى
ناداتەوە رىتا دەلى" "دەزانم تو حەزت لىمە، وا نىيە، ئاخىر

جیاوازی ههیه له نیوان حهز و خوشەویستی، حهز به شیکه،
جهستهیه، چیزه، خوشەویستی حهزیکی بالایه، میتاافیزیکه،
ئهوه دهلىم چى من شىت بوم، ریتا ئهوهى گوت و له رېگه
له نیو باوهشیدا خهوى لېکهوت. ل ۳۴۳ ". لېرە مەبەست
رۆمانەكەيە كە نووسەر سیكس به ئىشق دەزانى،
بىركىدنەوهى پیاو و ژن جیاوازە ژن سیكس دەكات له پىناو
پارە و دەسکەوت، پیاوېش له پىناو ھەلرشنى
غەریزەكانيان، كەچى بە ئىشقىش ناوى دەبات ئهوهتا بۆ
خۆيشى ھەروامان پىدەلى، ئىتر دەبى ئەم ئىشقە له كۆئى
بىت" "دیوه راستىيەكەي ئەم پەيوەندىيە چەندە ئەشق بۇو،
دە هيىندهيش بەرژەوهندى و پارە بۇو، چونكە بە ھۆى
سقىتلانەوه بېرىۋى خۆى زامن دەكىد و سقىتلانەيش بە و
پارەيە دەيتوانى چەندان مانگى ذيانى قورسى خۆى و مىرددە
خرفەكەي بەپى بکات. ل ۱۸۱ ". تىكەلىيىكى نا لۇثىكى له
نیوان لەشفرۆشى و ئىشق خولقاندۇوه.

ھەر كەسيك ئەم رۆمانە و رووداوهكانى بخويىنېتەوه ھەبەست
بە رووداوانە دەكات كە بە سەر خودى نووسەردا ھاتبىت،

بۆیه ئەوهی نهیتوانیو بیدرکینی لە ریگای رۆمانەوە قسەی خۆی کردوده و ناخى هەلپشتووە، ئەمەيش کاریکى لیزانانەیە کە دەرفەتكەی بە هەلقۇستۇتەوە كە رۆمان پە فرۇشتىرىن كتىيە، لە چىرۆكى "ئەنۋېسىس" ھۆ لە لاپەرە ۲۱۹ بۇ ۴۸۳ بە تەواوى پە لە حاشاكردن لە خود و رىيسواكردى كەلچەپى گەلانىك كە پىشتر بۇ خۆی بەشىك بۇوه لە گەلانە، بە داخەوە نووسەر كە رۆژانىك تا ئەۋېپەرى چەپ لايەنلىكى چەپگەرايى بۇوه، ئەوهەيش دەبوايە لە نووسىنەكانىدا بە جۆرى رەنگى بىدابايەتەوە، كە خۆ بە بالا زانىنى خود بە سەر ئەوي دى، كالبىكىدا يەتەوە و بەدىدگايىكى دى بىخىستابايەتە روو، ئەوه كارى ئىمە نىيە تا بلېتىن بە چ ئاراستەيەك باسى بىركىدا، لە شىعەر ئەو كارە دەكىن بگوتى، چونكە رەخنەگر لە شرۇفەتى دەقى شىعەيدا توانا شىعەيىكە يېشى دەخاتە روو، وەلى لىرەدا پانتايىكە بەرفراوانە و فەزايەكى ئەوتۇرى خولقاندۇوە مەگەر ھەر خۆى لە جەوهەرى رۆمانەكە حالى بىيىت، "پەيوەندى بەھىزى نىيوان كەلتۈورى رۆشنېرى و كەلەپۇورى مىللى پەيوەندىيەكى رۆحى و جەوهەرىيە، ھەر

یەکیکیان رۆح و ناسنامەی نەتەوە پیکدین، کەلەپورى مىللى بەشىكى گىنگى كەلچەرى رۆشنېرىيە، ئەم كەلەپورەيش لە پۆلينە جياوازەكانى هونەرى رۆشنېرى مىللى رەنگىداوهتەوە، نەمازە لە هونەرى ئەدەبى مىللیدا، لە شىعر و پەخشان و گۇرانى، لە چىرۇكە ئەفسانەيەكانىشدا، هەروەها لە چىرۇك و داستانە مىللېيەكاندا شۆپبۇتەوە، نۇرجار كەلەپورى مىللى چەندىن ناوى پىددەوتلىت، وەك رۆشنېرى مىللى، يان كەلەپورى مىللى ياخود فۆلكلۇر، ئەۋەيش نويىنەرايەتى سىستماتىكىكى تەواوى ھىما و فۇرمەكان و دەربىرىنى هونەرى و ئىسەتاتىكايى نىشىن دەدات، ئەمەيش بىرپاواھر و بۆچۈن و بەما و پىۋەر و تەكニكە بۆماوهىيەكان و دابونەريت و نەخشە رەفتارەكانىش دەگىتىتەوە" ۱۶. جەڭ لەم سەچاوهىيە نۇر سەرچاوهى دىكەيش ئاماژە بەھە دەدەن كە داب و نەريت نەتەوە و گەلان، ئەو خۆ بەزلىزىنە دەبى لە نىيۇ گەلاندا بىرىنەتىت، لە نىيۇ گەلان و نەتەوەكانى دۇنيادا دابونەريتى ئەوتۇ ھەن، خەلکى لای ئىمە بىبىستەن و بىبىنەن تۇوشى شۆك

دهبن، با بزانین لهم رۆمانهدا به چ ئاراسته يەك دەمانبات، نووسەر دەلی "ھەر لهو كاتەدا كە چووه بەردەم بەشى پىشوازى هوتىلەكە، بە عەرەبى قسەى كرد، خانمە گەنجه مىسىرييە چاو گەورەكە بە فەرامۆشكارييە و مامەلەي لە گەلدا كرد، بە جۆرىك وەك ئەوهى لىرە فرييان دابىت، نەك هاتبىت بۇ هوتىلىكى پىنج ئەستىرە، ئاخىر جله كانى ئەو وەك جلى گەشتىارە رۆژھەلاتىيەكان نەبوو كە دىن بۇ هوتىلى پىنج ئەستىرە، ئەوانەي قات لە بەر دەكەن و دەمۇچاۋىيان لە فپۆكەكاندا گەز و مۇن دەكەن بۇ ئەوهى سروشتى ئەو بەدەن كە ئەمان دەچن بۇ دەرەوهى ولات، ئەو بە كاوبۇيەكە وە كە لە لاقنگىيە وە تۈزۈك دېرە بۇو، بە پىللاؤ قورسى پۇستالى و بە جانتايىكى كۆلە پىشتى كۆنه وە لە بەردەم خانمى هوتىلەدا باوهشى كرد بە شۆقىرى تاكسييەكى شىرى ژەنگاۋى، كە بەلارى لە بەردەم هوتىلەكەدا وەستابۇو، پىددەچووه خانمە كە واى بىركىدىتى وە كە ئەم فيگورە لە شاعير و رۆژنامە نووسە لات و چەپەخۆرانە بىت كە جارجارە بۇ كۆنفراسەكان بانگھېشىت دەكرين و دلىان بەم هوتىلانە دەكرىتە وە...ل

"۲۲۷". هرچهنده نئیمه له سهر چونیه‌تی واقعیه‌تی
هاتوچوی فرۆکه‌خانه‌کان قسه‌ی خۆمان ههیه، لى
هه‌لیده‌گرین بۆ جاریکی دیکه، هر له به‌رایی ئەنوبیسهوه بهم
جۆره به ناوی رۆمانه‌وه که‌وته پلارگرن له نووسه‌ر و
رۆشنبری رۆژه‌لاتی که بۆ خۆیشی و پاله‌وانی رۆمانه‌که‌یش
رۆژی له رۆزان به هیچ کلوجی له هاولپی و هاولپیشە‌کانی جیا
نه بیو، لیزه ناوه‌ستین بزانین لهم سه‌رزه‌نشت کردن و خۆ به
زلزانینه ده‌گهینه کام که‌نار. نازانم له کویوه و چی بیّنم له
سه‌ری قسه بکهین، به‌راستی قیز له خۆ به‌زلزانین ده‌که‌مه‌وه
که خودی ئاوروپاییه‌کان بهم جۆره نادوین، به هر حال له
ناو کورددا خهون و زینده خهون ههیه، له نووسینی
رۆمانیشدا، رۆمانی پر له خهیال و ئەندیشە و ئەفسانە و
تەواوی واقعیه ههیه ئەم رۆمانه واقعیتکه و باشتەریه یەک دوو
نمونه‌ی دیکه بیّنین. "کاتیک سه‌یری خه‌لکی ده‌کرد چۆن له
چیشتخانه‌کاندا خواردن ده‌جوون، چۆن ده‌میان پر ده‌کەن له
پاروویه‌ک که هیشتا پاروویه‌کی تر له لایه‌کی دیکه‌ی گووپیانه
و خیّرا پاروویه‌کی تر ده‌خنه لایه‌کی تریان، شله به

دەمياندا دىئته خوارى، پارچە ئىسقان لە دەميان دەكەۋىتە
خوارى، دەنكە بىنچ، پارچە نان، پىستى مىشىك، پارچە
گۇشتى بۆگەن، بامى يان دەنكە فاسوليا، پاشان سوور
دەبىنەوە، چاوهكانىيان دەردەپۇقىتە دەرەوە، ل ٢٣١،
بەراوردى نىوان دەنكە بىنچ، دەنكە فاسوليا لە گەل
هاتنه خوارەوە شلە بە دەم و پلىان، پارچە ئىسىك، پىستى
مىشىك، بەدەين ناتەبايىھك بەدى دەكەين، دەبوايھ ئەمانىش
وەك ئەوانى دى بە زۇرىيەوە تەرحبىركىدا، جىڭە لە زېدەپقىي
كردن لەو حالەتە كە دەلالەتى نەفرەت كردنە لە رابىدووى
خود، نووسەر باس لە بەلارپى بىرىنى پالەوانەكە ناكات لە
ئاكارى بنەچەيى خود، تەنها چاوى دىيۈك دەبىنى، كە
گۇتمان ھەموو كەلەپۇرىيىكى مىللە كەلتۈرۈيىكى رۆشنېرى بۇ
ماوهىيى گەلانە، نووسەر گەر لە ئاورۇپا نەزىبابا، دلىيام يەكىك
لەوانەى لە ناو ئەو چىشتىخانە رۆزەلاتىيانە خۆى دەبۇو و بە
تەشويقىشەوە چىزى لىيەردەگىرت، نووسەر ھەمىشە دەبى
ھەردوو ديو بىبىنى تەنانەت ئەگەر باسى لە گەندەلى و
خراپەكارىيەكانى دىكتاتۆریك دەكەت، دەبى پەنجە لە سەر

کاره ئەرینییەکانیشى دابنیت، نەخاسمه بۇ كەسیك كە دىدىيکى چەپگەرایى ھەبۇو بىت، يان دەيھۈى رووگاى چەپخوازان وابىت وەك نۇوسەر دەيختە رۇو. "گىڭزاو يان راکىن بۇو لە شتىك! لەوەتى ھەيە نازانىت چىيە و لە چى رادەكەت" لە تەنھايىھە بۇ قەرەبالىغى، لە تەنھايىھە بۇ ناو مىيگەلى رۆزھەلاتى، لە تەنھايىھەكى ئاوروپىيانە بۇ نىتو قەرەبالىغى رۆزھەلاتىانە....ل ۲۲۴. خويىندەۋە ئەم جۆرە وىئنا و تەوزىف و باشكىرىنەھە رۇوداوهكان خويىنە بۇ دوو ئاراستە رادەكىشىت، يەكەم دەرچۈون لە پەوتى دۆمان، دووھەم بەرھە و تاردان و دووركەوتەنەوە لە ئەدەب. "كە ھاتە دەرھەوە لە توالىتەكە، كچەكە رۆيىشت بۇو، خىرا خۆى دا بە سەر قەروىلەكە و بىرى لە "ئورسولا" يان بلىيەن "ئوشى" كردهوە ل ۲۴۳، لېرەدا بىرکىرىنەوە لە كەسیك "نەيدەزانى بۇچى ھاتۇوھ بۇ ئىرە و سبەي شەو چۆن دواي ئەم ھەمۇو سالە لە گەل رىيتا ئاواراخ فۆن دونكىمان يەكتەر دەبىننەوە. ل ۲۴۷ "ھەلبەتە ھەردوو نۇووسىنەكە لە يەك بەشدايە، نۇوسەر كە باسى نابۇوتى ئەو سرشت و داب و نەريتانە رۆزھەلاتى

دهکات، دهبىئه و ھيشى لە بىر بىت، يەكم ئەو بە كوردى دەنۇوسىت كەواتە بۆ رۆژھەلاتى دەنۇوسى، دەبوايە لە سەر ئەم فره ژنييەرى رۆزئاۋىيىش بە ناوى ھاپپىيەتىيەوە قسەى خۆى بىركىدبايە، نەمازە كە ئەم كەلتۈرە لاي رۆژھەلاتى قىزەونترە لە ھوتاندى جله كانيان بە شلە و گوشت و چىشتەوە.

سياست يان ئايدييەلۈزىيا

نەماندەويسىت توختى ئەم لايمەنەى رۆمانەكە بىكەوين، جگە لهوھى پانتايىيەكى فراوانى ھېيە، لە نىيۇ كوردىشدا بە پىيى پەتى تىيى كەوتۈرۈن و ئىدى بۆتە ھەموو ساتىيىكى ژيانمان، نۇوسەريش بۆ خۆى پەلكىشمان دەكات، ناكىرى ئىمەيش لىيى بىدەنگ بىن، نەجىب مەحفوز ھەرچەندە لە خىزانىيىكى ئىينتىمامى سياسى پەروھردە و گوشكاروھ، كاتى منال بۇوه لە مالى ئەواندا باسى سەعد زەغلول كراوه و لە سەر ئەو رەوتە ژيانى هيئناوه، كەچى كاتىك لە بارەي رۆمانى "میرامار" پرسىيارى كەسايەتىيەكانيان لى دەكەن، دەلى ' به هىچ

مهبستی سیاسی ئه و كەسايەتىانەم دەستنېشان نەكىدووه،
كەچى خزايىه نىيۇ سىياستەوە”， وەلى نووسەرلى گوشەگىرى
باس لە دىدىيىكى دىكە دەكەت و سىياستى تىدا چىرىدۇتەوە،
ئىمە نامانەۋى بەراورد كارىيەكى ناپېۋىسەت بکەين، تەنها
دىيىن شەرقەيەكى سەرىپىيانە لە دۇنيا قولۇ و بەرفراوانەنى
ئايىدېلۆزۈشىا لە ناو رۆمانەكە دەكەين، ھەلبەتە ئاشكرايە كە
رۆمان خۆى لە خۆيدا رەنگدانەوهى واقىعى ژيانى
مرۆڭقايەتىيە، وەلى ئەم واقىعە لە ناو رۆمان و بۇ ئىنتىماى
ئايىدېلۆزۈشى، لە رووي ئەندىشەيەوە نووسەر دەتوانى بە
رووداوه راستىيەكانى كۆمەللى خۆيەوە گىرىي بىات، دەنا وەك
خۆى گواستنەوهى ئەوا دەبىتە وتارىكى ئايىدېلۆزۈشى و لە رىيى
رۆمانەوه نووسەرەكە ناخى خۆى دەردەبرېت.

ناخى نووسەر چۆن دەتوانى واقىع بگوازىتەوە بۇ نىيۇ
رۆمان، بە راي ئىمە نووسەر ناكىرى واقىع وەك خۆى بۇ رۆمان
بگوازىتەوە هەر كات ئەوهى كرد ئەو كات دەبىتە دەمسىپى
لايەنېك دىز بە لايەنېكى دىكە، مەرجىش نىيە لايەندارى بىات
يان بۇنى لايەندارى پىوه دىيار بىت، ئەمە لە حالەتىك ئەگەر

نووسه‌ر به ئەنقةست و دەستى مەبەستەوە پەنا ببا بۆ بوارى سیاسى و ئایدیولۆژى، وەك ئىسماعىل حەمە ئەمین لىرەدا ئەو كارەرى بۆ مەبەستىك كردۇوھ، ئەو مەبەستەيش دەشى رۇون بىت، ئەگەر زىتىر بە وردى لېكۈلىنەوەى لە سەر بىرىت، ھەموو نووسەرىكىش كاتىك دىتە سەر بارى سیاسى و ئایدیولۆژىيەتى حزبى، ھىچى كەمتر نىيە لە دەزگا رۆژنامەوانىماھانىيە لە خانەى بەرھەلسەتكارىن و ئامانجىان راستىكردنەوەى ھەلەكانى حوكىمەنان نىيە. ئىمە لىرەوە پىويىستان بەوهىيە بىزىنچ پەيوەندىيەك لە نىوان ئەدەب و كۆمەلگا ھەيە، كاتىك لە رۆمانى سیاسى دەنۇوسن، "ئەدەب بە يەكىك لەو ھونەرانە دەزمىئىدرىت كە پەيوەستە بە كۆمەلگاواھ، دىدگايىان دىدگاى ئەدىب بۆ كۆمەلگا لە رىڭاي ئاوىتەكردىنى واقىع و خەياللەوەيە، دىدگايىك يان چەند بىرۇبۇچۇونىك بە شىۋازىكى توانادارى دەخاتەرپۇو، كە كارىگەرى بە جۆرىك لە جۆرەكان لە سەر خوينەر دابىنیت" ۱۷. ئىمە باسەكەمان رۆچۈون نىيە بە شىرقەكردىنى ئایدیولۆژىيا ئاخۇ ئىنتىما بۇونى سىاسيش ئایدیولۆژىيائى يان

نا، که ئەمە مشتومپىكى نۇر نۇر ھەلدىگرىت و وا بەسانايى
لە بن ھەنگلى دەرناجىن، لە كاتىكدا ئەم دەستەوازە
جالجالۆكەبىيە دىدگاى جياوازى لاي بىرمەندانى وەك ھىكلى و
ماركس و ئەنگلس و نىتىچە و فرۇيد و ھايدىگەر تاد
خولقاندووه، كە ھەرىكە و بە تىيگەيشتنى خۆى و بە پىيى
سەردىم و جوگرافيا و سنورى خۆى دىدگاى خۆى
خىستۇتەرۇو، نۇرجار لە رۇوي ئالۆسکاوبىيە وە بۇ بىرى
كۆمەللايەتى و سىياسى و فەلسەفى و ئابورى قۇوللۇتە وە،
ئىمە ئايىلۇزىيا وەك ئەو بىرە سىياسىيە دېقەت دەدەين و
قسەى لە سەر دەكەين بۇ ئەم رۇمانە. رۇمانى سىياسى بۆچى
دەنۇوسرىت، ھەروەك گۇتمان بۇ ئاشنابۇون و بەرچاۋاستى
رۇوداوهكان لاي خوينەر، ئەگەر درزىك ھەبىت رۇمانى سىياسى
بېبىتە بەشىكى گرىنگ لە ئەدەب، وەلى جىڭ لەوە خزاندىنى
لايەنى سىياسى بۇ ناو رۇمانىش ئامازەمان پىدا، "رۇمانى
سىياسى نۇرجار سەرنىج دەخاتە سەر پرسە سىياسىيە
ناوخۇيى و نىشتىمانى و نەتەوەبىيەكان تاوهكۇ لە
چوارچىيە ئاراستە جوايەزەكان و چەندىن مىحودەرە وە

چاره سه ریان بکات، جيگاى ئەو قۇناغە جوايمەزانە دەگرىتەوە
كە پرسەكە پىيىدا تىپەپيوه" ۱۸. نووسەرە لەم رۆمانەدا تەنها
لە سەر پرسە نىوخۇيى و نىشتىمانى و نەتەوهىيەكان
ھەلۋىستەي نەكردۇوه، بىگە پەلى بۇ نزۇر لايەن كوتاوه و
رەنگە بۇ خۆيىشى لە خۆى تىئەگات بۇ ئەم ھەموو پرسە
ئالۇسڪاندۇوه لەو پەپى چەپەوه بۇ پرسى شۇرۇشكىرىپى
نەتەوهىيى و دواتر ئىسلامى سىياسى، نووسەر كاتىك بۇ خۆى
تەنانەت ئىنىتىمايەكى سىياسىيىشى ھەبىت دەبىت ملکەچى داوا
و خواستى حزىبەكەي نەبىت بۇ نەوهى دىدگاى حزىبەكەي
بسەپىننېت، لە گوشەگىرىي ئەمە نەكراوه وەلى ئەم پرسە
دىيىكى دىكەي ھەيە و لىزە باسى ناكەين، "لە نووسىن و
دىدگاكانى رۆماننۇوسى پورتوگالى " خۆزىيە ساراماڭو "
ئەوهمان بۇ ساغ دەبىتەوە كە لە سالى ۱۹۶۹ تا مردىنى سەر
بە حزىبى شىوعى پورتوگالى بۇو، مەرج و ياساكانى جىبەجى
نەكردۇون، رۆمانەكانىشى رەنگىرىزى دىدگا و ئاراستەي حزىبى
نەبوون، بەلكو بە فەلسەفەيەكى جياوازەوە دەينۇوسى
ھەموو جارىك خويىنەرى سەرسام كردۇوه، لە كاتى نووسىندا

گوپدراوه بُو که سیکی داهینه ر به ئەندىشىھەكى ناوازه وە، ئەوه يە مەبەستم لە پىيىستى جىاڭىردنەوەي كارىگەری تەواو لە نىوان پىگەي ھزى و ئىنتىماي ئايدى يولۇزىيەكانى نووسەرو دەقە رۆمانە داهىنەرە كانىدا" ۱۹. ئىمە نەهاتووين بلېين نووسەر لە گوشەگىرييدا لاگىرى ئىنتىماي سىاسى كردۇوه، يان بە پرسى حزبى رۆمانەكەي دارپشتۇوه ئىمە دەلېين لە پشت خستنە رووى دىدگاي سىاسىيەوە نە بەرژەوەندى گروپى خودان ئايدى يولۇزى لە بەرچاو بگە نە بەرژەوەندى تاكە كەسى، خويىنەر لە خويىندەوەي رۆمانەكەدا ھەست بە مەبەستدارى نووسەر دەكات بُو ھەر يەكىك لە دوو بەرژەوەندىييانە بىت.

ئىنتىما بۇون بُو چەپ و ھەلگىرانەوە، لە نىو رۆمانەكەدا ھەست دەكىي ئەو كەسىكى چەپى سەر بە بىزافىكى" ماركسى - لينينىزم " بىزائىن پاشان چۈن دېت و دەھرى دەبېت و چ دەلى " دەھرى و بىزار بۇو لەم گىرخواردنەي لەو ولاتە تارىك و سارد و پى ما فىا و جەرده و نەخۆشى سفلس و گۇنارىيائى كە ناوى سۆقىيەت بۇو، سۆقىيەت و

بلوکى سوسىياليسىتى جىگە لە مروقى سەرخوش و دز و قۆلپۇر و تلىياڭخۇر و لەشفرۆشى ھەرزان و مافيا نەبىت، ھىچى لە دووى خۆى بەجىنەھىشۇوه، ل ۱۴۱ "پىمان وايە ئەمە رىخۇشكىرىنىكە لە رۆمانەكەدا بۇ زېتىر شۇرۇپۇونەوە بە لايەنى نەرىئى بلوکى سوسىياليسىتى، ھەر لە ھەمان لاپەپە و دواى چەند دىرىيەك دەللى" "گولاك ئەو سەربازگە تارىك و ترسناكانەي ھەوالگىرى سۆقىيەت بۇو، كە مروقى تىدا لەتۈپەت دەكرا و بۇ ئەبەد تامىدىن لەۋى بەند دەكراڭ و كارى قورسىيان پىدەكرا، سۆقىيەت راي وەها بۇو، گۇرانى دەبىت ھەر بۇ شۇرۇش و لىينىن و ستالىن و سۆقىيەت و كرييكار بىت، گۇرانى دىكە دەچنە خانەي چىزى سەرمایەدارىتى و دژە كرييكارى و كۆمۆنىيىستەوە، لە دواى ئەوهى كۆى سۆقىيەت و كۆى بلوکى سوسىياليسىتى رووخا، خەلکى ھەناسە ئازادىيەن ھەلکىشا، بەلام ھەناسە ھەلکىشانىكى ژەھراوى، ل ۱۴۲ و ۱۴۳ ". مروق لە شىۋازى دەرىپەنەكە ھەست بە رك و كىنە ئەوا لە زۇربەي ھەرە زۇرى رۆمانەكەدا نە بەو جۇرە دەدوئى نووسەر دەكتات، نەك لىرە ئەگەر نەلىيىن لە تەواوى رۆمانەكەدا

که زمانیکی زبرئامیزه نه به سوقیهت دهلىٽ يه کیتی سوقیهت،
نووسه ر پیویسته له ناو کسایه تییه کان و گری و
رووداوه کانی رومانه که خوى نه کاته پالوان لیگه بریت با
پالوانه کان خویان رۆل بگىپن، وەك گوتمان رومانه که پیت
بلیٽ وەرە بمنووسە با پیشکەشى خوینەرت بکەم، "تهنها
بىرى له وە دەکرددە وە چۆن لەم پەرسەتگایي دیۆنیزۆسە
سەما بکات، لەوەدا وەك خوى مەزندەی دەکرد بە دووی
جىگە پىيە ئاوريشىمینە کانی جاڭمۇ كازانقىادا دەپوات و
دەيەوېت پشت بکاته جىتنە کانى رۆشنگەری.... ل ۱۵۱".
نووسه ر نەك لىرەدا بىلايەنى پىيە وە دىيارە بگە له تاو حەزى
بۇ سەما چۆن دەدوى بەلكو بەرائەتىشى پىوه دىيارە، تا
دەگاتەی ئەوهى " دەيەوېت پشت بکاته جىتنە کانى
رۆشنگەری" لىرەدا هەلچۈن و ئاۋىتە بۇونە وە نووسه ر بە
رومأنە كە وە دەردە كە وېتە وە. خوى پىدا دەکاتە وە،
ئەمجارە يان قىز لە رۆشنگەری دەکاتە وە، كە نووسه ر تاكىكى
بوارە كە يە. له دونياى چەپە وە بەرە خەباتى باشۇر دەچىن
"جونىت دوورا و دوور ئەوي وەك كورده لات و بىپارە کانى

رووسیا و سوچیه‌تی کون دهناسی، به‌لام دوای ئوهی
جاریکیان پیکه‌وه ڦوکایان خواردهوه و زانی ئوهی له
”شۆرشكه‌ره“ دیرینه‌کانه، ئوهی خوشویست و هستی دهکرد
ههـالیکی ونبوه. جونیت هیشتا خوهی به مرؤقیکی
شۆرپشگیپی مارکسی لینینی تیده‌گهیشت و یارمه‌تی
پـکـهـکـهـی دهـداـ لهـ ئـاوـدـیـوـوـکـرـدـنـیـ کـسـهـ تـایـبـهـتـهـ کـانـیـانـ بـوـ
ئـوـرـوـپـاـ وـ تـورـکـیـاـ وـ بـهـ پـیـچـهـ وـانـهـ یـشـهـوـهـ،ـ هـهـرـ بـوـیـهـ سـومـپـاتـیـ
هـهـبوـوـ لـهـ گـهـلـ رـابـورـدـوـوـیـ ئـهـ وـهـكـ شـۆـرـپـشـگـیـپـیـکـیـ هـهـشـتـاـکـانـیـ
کـورـدـسـتـانـ،ـ هـهـمـوـوـ کـاتـیـکـ کـهـ جـونـیـتـ باـسـیـ بـهـرـخـودـانـیـ
کـورـدـانـیـ بـوـ دـهـکـرـدـ ئـهـ وـ بـیـزارـ دـهـبـوـوـ وـ دـهـیـگـوـتـ“ـ تـکـایـ جـونـیـتـ
شـۆـرـشـ لـهـ دـوـنـیـادـاـ کـهـرـهـکـانـ پـیـهـلـدـهـسـتنـ وـ دـزـپـاوـ وـ قـهـحـپـهـ وـ
گـهـوـادـهـکـانـ لـهـ بـهـرـکـهـیـ دـهـخـوـنـ.ـلـ ۱۶۳ـ.ـ هـلـبـهـتـهـ وـشـهـیـ
کـورـدـسـتـانـ بـهـ چـهـمـکـهـ ئـاـرـوـپـاـیـیـکـهـیـ مـهـبـهـسـتـ لـیـیـ
کـورـدـسـتـانـیـ باـشـورـهـ،ـ کـاتـیـکـیـشـ هـهـرـ دـواـیـ ئـوهـهـ دـهـلـیـ“ـ
”راـهـسـتـهـ باـ شـۆـرـشـهـکـهـیـ تـوـیـشـ بـیـتـهـ دـهـسـهـلـاـتـهـوـهـوـ تـامـیـ
پـارـهـ بـکـهـنـ ئـوـسـاـ تـیدـهـگـهـیـتـ بـوـچـیـ لـینـینـ کـتـیـبـیـ“ـ دـهـولـهـتـ وـ
شـۆـرـشـیـ نـوـوـسـیـوـهـ.ـلـ ۱۶۳ـ،ـ لـیـرـهـداـ نـوـوـسـهـرـ دـواـیـ قـسـهـیـ

عه‌وامی خه‌لک که‌وتوه، که ده‌سه‌لاتدارانی کوردستان
پاره‌یان بینی بیت، به پای نیمه ده‌بووایه بپیک له و دیده
نیوده‌وله‌تیانه‌یشی باسکردا، واتا ئه‌ودیوی رووداوه‌کانیشی
بینی بایه، نه کیه ئاراسته بروات، ئوه و ده‌کات خوینه‌ر
تیگات که نووسه‌ریش بووه به یه‌کی له پاله‌وانه‌کانی پیکه‌وه
له ناو رۆمانه‌کەن.

نووسه‌ر که باسی مه‌لا مسته‌فا بارزانی ده‌کات ناوی مامه
عه‌زه دینیتە ئاراوه و ده‌لی" "ئه‌و زه‌منه هیشتا مه‌لا
موسته‌فا بارزانی له مه‌نفای ئه‌میریکی خویدا له ژیر ئازاری
دلشکاندا ده‌ینالاند، که‌چی مامه عه‌زه له مه‌نفای باشوری
ئیراقدا له ژیر... ل ۱۲۴". ئه‌مه به‌راوردکردنیکی ساغله‌م
نییه، راسته هم مامه عه‌زه و هه‌میش مه‌لا مسته‌فا له
روانگه‌ی مرۆقبونه‌وه مرۆفن، لئ مرۆفه‌کان هه‌میشه
جیاوازیان هه‌یه. دیقه‌ت بدنه له مالیکدا دوو برا له
خه‌سله‌تە‌کانیان جودان، لای دایک و باوکیش هه‌میشه نه‌رم
نیان و خودان ئاکاره بەرزه‌که خۆشەویستره. چ جای بگاته
مرۆفه‌کان هەر له کردار و ره‌فتار و بە‌ها ئاکارییه‌کان و

دونيایهك خهسله‌تى ديكه‌ي مرۆڤايەتى، له بەزه‌يى و سۆز و ئەويندارى تا به دلفرانى و بەرگەگرتنى ئازار و زەحمەتى و ماندووبون و نەمامەتى دەگات، جا ئەمە له ئاستى تاكى مرۆڤدا بىت، ئاخۇ لە سەر ئاستى سەركىدەوە دەبى چى راگوزەر بکات، كە تراژىدياى يەك گەل و نەته‌وهى دەكەۋىتە ئەستقۇوه و بەرگەي دەگرى و پىيەوه دەنالى و له تىكۈشانىش كۆلنانادات و بېچان بەردەواام دەبىت، نەدەبۇوا ئەم حالەتە لىرەدا ببا. سياسەت پانتايىھەكى زور له ژيانى مرۆڤەكان داگىر دەگات، ئىدى هەندى جار تاكەكان بەدەر لە خواستى خۇيان دەخزىنە نىو دەمودۇو و گفتۇگۈ سياسييەوه، ئەدىيانىش لەم حالە بەدەر نىن له نۇوسىنەكانيان وەلى گەرەكە ئەدیب ھۆشىيارانە تر مامەلە له تەك ئەم لايەندا بکات، جونكە ئەدیب بۇ چارەسەر دەكەۋىتە نىو باسەكەوه وەك تاكى ئاسايى نىيە نەك بۇ وروۋەنەن و جىيەيشتنى بە بى چارەسەرگەن، "بىرمەند و رەخنەگرى ئىنگلىزى تىرى ئىگلتۇن واى دەبىنېتەوه كە زانايان و فەيلەسوف و تىۋرىيەتەكان بارگارانى ئەو و تارە يەكشىۋازيانە

له ئەستوودەگىن، له بەرامبەردا ئەدىيىان پانتايىي ھەست و ئەزمۇنى بالاىي بەها و رىزلىتىان داگىر دەكەن" ۲۰. كەواتە ناكىئ ئەدib وەك سىياسىيەك بىر بکاتەوە. لىرەدا لم دوو نمۇونەى دەيھىننەوە نووسەر وەك سىياسىيەك دەدوى "ئەمەيش جىرۆكەكى ترە، بەوهى ھىشتا شازىدە سالى تەواو نەكىدبوو كە شۇرۇشى مەلا مستەفا بارزانى لە سالى ۱۹۷۴ دا ھەلگىرسا، ل ۱۲۱".

ئىمە پىيمان وايە شۇرۇش شۇرۇشى نەتهوھىك بۇو لە كوردىستانى باشۇور بە سەركەدايەتى مەلا مستافاي بارزانى نەك شۇرۇشى مەلا مستەفا بارزانى، ئەو كات ھەموو كورد لەم پارچەيە يەكەندنگ و يەكەنگ بۇو، "بەلام كە شۇرۇشى نوى دەستىپىيىكەدەوە، مامە عەزەزى گەنج يەكەم كەس بۇو رايىرىدەوە شاخ، بىيگومان ئەو شانسى ھەبۇو كە لە كارەساتى ھەكارى ۱۹۷۸ رىزگارى بۇو. ل ۱۲۴". كە دەلى شۇرۇشى نوى واتا شۇرۇشى نوىي گەلىك يان نەتهوھى و مىللەتىك، كە لە كاتىكدا شۇرۇشى ئايىيولۇزىيايەكى تايىبەت بۇو، ھەر خۆيىشى نووسەر ئەو ئايىيولۇزىيايە ساغ دەكاتەوە

که باس له شهپری هەكارى دەكات، لىرە وەك سیاسىيەك دوواوه که پىويسته وەك ئەدېبىك بدوى، کە شۆپشى مەلا مستەفا بارزانى شۆپشى ئەيلول و گەلەك بۇوه، شۆپشى نوپىش شۆپشى ئايدي يولۇزىيەكى تايىبەت بۇوه دەبۇوا نووسەر لەو ئىنتىما سیاسىيە خۆى دەرباز بىرىدا، کە رەنگدانەوە مىئۇو و راپردووی كۆنى پىۋە دىارە لە رۆمانەكەدا، لىرەدا باسوخواس لەمەر دىدى ئايدي يولۇزى لە رۆمانەكەدا كورت دەكەينەوە و نامانەوى درىڭىدارى تىّدا بىكەين . لى ئەوەى کە ئىمە دەمانەوېت لە رووى سیاسىيە و كۆتايى پى بىنن، ئەوەيە "كى مەزندە ئەوە دەكات خەلکانىك هەبن ئەوەندە كىلىن بن لە حەوشەي پىشتەوەي مەخفەرى پۆليس شەپەچەقۇ بىكەن و يەكتىر شەلالى خوین بىكەن، كى مەزندە كەرىيەتى كوردىي دەكات، جەڭ لە كورد نەبىت. ل ٤٥٦". هېننە دەلىن ئەگەر نووسەرىكى "عارەب يان تۈرك ياخود فارس" كوردى بە كەر لە قەلەم بىبابا يە قەۋۇزايەك دەخولقا، دەبۇوه ھەرایەك ئەوسەرى دىيار نەبۇوا يە، ئەم تەوزىيەرنە دەستە و گروپ و كەسانىك ناگىرىتەوە وەلى بە شمۇلى باسى كەرىيەتى

کورد دهکات، که کورد که بیت ئهی نووسه‌ر به زمانی
کوردى بۆ کى دهنووسیت.

پلۇته‌کە "الجكە"

چەند كەيفساز و زىتر ئاوه‌دان دهبووين ئه و دهمانه‌ى به
نیو دونیای مه‌جاز و ریتم و هارمۆنییەت و پانتایی و فەزایەکى
ناوازه و به سەلیقەدا تەیمان بکردا و ترۆپکى ئىستاتیکامان
له نیو گوشەگیریدا شەن و كەوی بکردا و نەوهى نویمان
وەئاگا بھینابايەتهو که دەتوانن جوانناسى و دېقەتدانى
فەزای رۆمان له گوشەگیریەو فىرپىان، چەندە ئىمەيش
دونیایەکى ئەدەبیمان قوولتەر دەكردەوە و ھیندە لە
سۆراغى سەرچاوه و زىدەرى لابهلا دهبووين له دونیای ئەدەب
و پانتایی و فەزای رۆماندا نوقم دهبووين، به ھەر حال
دونیایەکى له و جۆرەمان له پانتاییەکى بەرفراوانى ژىنگەکەدا
بەدى نەكىد، له سەرەتايىشدا باسمان لوه کرد رەخنەگر بۆ
خۆى كە دەكەۋىتە شرۇفەكارى ژانرىكى ئەدەبى له دلهوە
ده يخواست بۆ خۆى ئه داهىنانەى بنووسىبا تا كون و

کەلەبەرە ناتەواوەکانى بە جوانى كەفمال بىردىبا و رەونەقىيىكى ناوازەى بېھەخشىپا. پلۇتەكە يان پلان ياخود گرى كە بە عارەبى دەكاتە "الحبكە" بۆ رۆمان يەكىكە لە بنەما سەرەكىيەكان پىيؤىستە نۇوسەر چۆن ئاوازى "عقل"ى خويىنەر شىيلو دەكات بە هەمان جۆر رۇونى بکاتەوە، با بىزانىن گرى چىيە "ئەو رووداوجەلانەن لە چىرۇكدا روودەدەن بە ستراونەتەوە بەرايەلەيەكى پەيوهىست كە بە پەيوهندى ھۆكارانەى نىۋانىيان ھەركىز لە كارەكتەرەكان جىانابنەوە، گىپەرەوە ھەميشە كارەكتەرەكانيمان وا نىشان دەدات كە ئاوازىتەى رووداوجەلىكىن، كارىگەريان بە سەر يەكەوە ھەيە بە هىچ شىيۆھىيەك لە شىيۆھەكان لە يەكترى جىانابنەوە" ۲۱. ھەر لە درىزەيدا و لە پىيناسەسى گرى دەللى "ئەو رىيگە چارەسەرە تەكىيىكىيە كە نۇوسەر لە سەر كەرەستەى خاوى چىرۇكەكەى دەيگۈرىتە بەر" ۲۲. كەواتە پىيؤىستە نۇوسەر ھەر لە سەرەتاوە ئاشنامان بکات بە كەسايەتىيەكانى رۆمانەكەى و ژىنگەكەى ئەو گرفت و ئارىشانەى دەيخولقىنىت، سەرەتا خويىنەر وا تىدەگات كىشەكە ئەوھىيە كە لە نىوان "سوزى" و "

قیسنا ” له سهر ئاشنا بۇون بە زمانى ئەلمانى يان كۆلانى خوارو و خېچە: ”نازدار كە نىيۇي خۆى نابۇو سوزى، ھېمنتر و پېتىر بۇو لە وشە و دەستەوازەرى ئەلمانى. جارجارەيش بۇ سۈزىنگىدىنى ژنانە بە قىيىسىدا دەندىك وشەرى بەكار دەھىندا كە ئەمەيش قىيىسىنى تۈۋپە و دەھرى دەكىد، بۇ نموونە وشەرى ” ئۇپتىمىيىست – Optimist – ” ئۇ وشە يە بۇ ھەموو جارىك سوزى بەكارىدەھىندا و ھەموو جارىكىش دەبۇوه ھۆكاريڭ بۇ سەلماندىنى گەوجىتى قىيىسا. ل ۱۰ ” دەربارەرى كۆلانى خوارىش لە ھەمان لاپەرە دېبىزىت ” كاتىك بە كۆلانى سەر شەقامە گشتىيەكە پىكەوە تىپەر دەبۇون و خىرا دەيگۈت ” سوزى دەزانى ئەم كۆلانە خوارە... ئىدى سوزى رادەوەستا و دەيگۈت ” گىلە كوا كۆلانى خوار ھەيە لەم دونيايەدا... ئاواها شەپەكە دەستىپىتە كرددەوە. ل ۱۰ ” ئەم مشتومپە لە نىيۇ رۆمانەكە لە نىوان ئەم دووانە دەبىتە مشتومپ و دەمۇودۇو، خويىنەر وا ھەست دەكات ئەمە گرىكەى رۆمانەكەيە و پىيؤىستە نووسەر بىيگەيەننەتە ترۆپك و پاشان ھىدى ھىدى بۇ خوارەوە و چارەسەرەتكى بىاتى. خويىنەر لە لاپەرە ۱۳۷ كە

دەگاتە ”ئىگۈيەكى دوور“ جاڭمۇڭ كازانقۇقا“ دواى خويىندەوهى چەند لەپەرەيەك لەم ئىگۈيە ھەست دەكەت دەچىتە نىّو رووداوجەلىكەوه تىچىرۇاو و ئالۇسقاو خويىنەر پىيىسىتى بەوه دەبىت بە ھىمەنى لە سەرخۇ بە بىرىكى فراوانەوه بچىتە نىّو رووداوهكان، كىشەكە لە وىدایە ئەو ھەموو رووداوجەلە دواى تەواو بۇونى رۆمانەكە زۆربەى رووداوهكانى بۇ يەكلا نابىتەوه، بشى نووسەر بە ئەنۋەست كەرنەوهى دەركاكانى بە رووى خويىنەردا والا كەرد بىت بۇ ئەوهى بۇ خۆى رۆمانىنەكى تەواو نەكراو تەواو بکات...

كەت و شۇقىن

كەت كەرەستەيەكى ماتريالي نېيە بىيىنин و بىگرىن، يان بۇنى بىكەين، يان تامى بىكەين، لە ناوهوهى ھەر يەكىكمان پانتايىيەكى گەورە قۇرخىردووھو سلى لىيەكەينەوه و دەترسىن، زۆرجارىش گويمان لەوه بۇوه كە لىرەو لەۋى دەوتىرىت ”كەت نەيېرى دەتىرى“ بۇ چەمكە شمولىيەكەى رەنگە وانەبى جونكە لە كۆتايدا ھەركاتە دەمانبىرىت، وەلى

بۇ مەيسەریوونى کارى بۇ کاتىيکى دىيارىكراو دەشى زۆر لە خۆت بىكەيت و بەر لە كاتى دىيارىكراو بەرھەمەكەت بە دەستت بىننىت. كات ژىنېكى هىننە شۆخ و شەنگ و بىبۈئىنە يە ھەموو زىننەوەرىك ئاشقى بۇوه تەنانەت لاي ئازەلەكانىش، ئەوە نىيە لە ئەو فيلمە كورتاناى لە سەر ئازەل نىشان دەدرىت لە زۆربەي ھەموو زۆرياندا دەگوتىرت "ململانى" لە پىنناو مانەوە". كەواتە كات ئەو ژە شۆخە يە ھىچ كامىكمان لە خەونىشدا ئەو جمالىيەتەي ژنەكەمان نەدىيوه. ئاشقىن و دەستمان لىپى بەر نابىت و لىپى دەترسىن. ھەندىكى دىكە بە دىكتاتور دەيشوبەھىننەن كە بە سەر ھەر ھەموودا زالە و دەسەلاتىكى رەھاى ھەيە و تەنبا خۆيىشى دەمىننەتەوە، تەماشا لە "ئىفلاتون" و "ئەرسەتو" وە تا بە كانت و ھايىدگەر و بۇ ئىمپۇيىش شۆپ دەبىتەوە، باسکىرىنى كات كۆتاىي پىنەھاتووھ و كۆتاىيىشى پىننايەت، ئەوانەيى ژيانيان جىھىيىشت و دوا مالڭاۋايىان كرد، مردن و كات ھەر نەمرد و وەك خۆى ماوەتەوە و وا ئىمەيەكى زۆر زۆر بچوکىش باسى دەكەين و نابىتەوە.

کات تو خمیکی سه ره کی رۆمانه وەک کەسا یە تییە کان و
شويىن، پانتايىيەكى بەرفراوان ھەم لە خودى رۆمانەكە و
ھەميش لە زەنلى خويىنەر دەخولقىيىت، چەمكىكى بەرفراوانى
ھەيە و پىيوىستە رۆمان نۇووس ھەر زۇو خويىنەر ئاشنای
سەردىھەمى رووداوه کانى رۆمانەكە بکات، ئەگەر لاي ئىمە
ئاشنا بۇون بە کات بە سادەيى دېقەت بدرى و وا بە سانايىش
لىيى تىبىگەين، ئەوا لاي بىرمەندان و فەيلەسۇفان چەمكىكى
قوول و پانتايى و فەزايىيەكى ھىچگار زۇرى ھەيە. رۆمان بۇ
خۆى ھونەرى کاتە، واتا کات ئىستاتىكا بە رۆمان دەددات بە
جۈرۈك كە خويىنەر پې جىيىز دەكەت، کاتىك كە خويىنەر ئاشنای
کاتەكە بۇ ئىدى لە ئىستايى خۆى ون دەبىت و دەچىتە
ئەوكاتى رووداوه کان و بە ئامان و دامانىش دەستبەردارى
خويىندە وە نابىت، با لىزە وە رۆچىنە نىيۇ رۆمانەكە سەبارەت
بە کات، کاتىك خويىنەر دەخزىتە نىيۇ رۆمانەكە ئەوهى
عەodalى دەكەت و لە سۆراغى بىت زەمەنى رووداوه کانى
رۆمانەكە يە، زۇرۈك لە سەر ئەوه كۆكىن كە کات لە رۆماندا
سى ئاراستە ھەيە، "زەمەنى رووداوه کان، زەمەنى

نووسینی رۆمانەکە، کاتى خويىندنەوەی رۆمانەکە "بىرۋۆچۈن و دىدگاى بەرفراوانلىرىش لەم بارەوە ھەن، كە ھەم ھونەريانە و ھەميش زانستيانە لىيى دەدۋىن، پىيمان وايە ئەوهندە لاي خويىنەر گىرىنگە زەمەنى رووداوهكان بىزانىت، ھىننە لاي گىرىنگ نىيە كە بىزانىت كەى نۇوسراوه، ئەو كاتەيشى دەيخويىنەتەو لاي ئىيە ئەوه كاتى ناوهەوەي مەرقە ھەستى پىئاكات، چونكى خۆى لە ناو كاتەكەيە. نۇوسىر لە لاپەرە (۱۸) شتىكىمان بە گويدا دەچۈپىنى دەربارەي كات " "ئەمە ھەموو تىكەيشتنى سوزى بۇو بۇ چىپۇكە پې تراژىدييەكەى راکىدىنى ۋىسنا لە دەست جەنگ و مالۇپىرانى كوشتنى بە كۆمەل . ئەمە تىكەيشتنى سوزى بۇو كە ھەموو جارىك ۋىسناي دەخستە گريان، ل ۱۸" نۇوسىر لە چەند شوينى دىكە باس لەوە دەكات كە ۋىسنا لە يۆگىسلافىيائى كۇنەوە ھەلھاتووه، لىرەدا بىرمان بەرەو دونياى شەپ و ئازاواهكانى ئەم ولاتە دەبات، كە لە سالانى ۱۹۹۱ بۇ ۲۰۰۲ درىيىزە كىشا، وەلى لوتکە و گەرمى شەپەكان لە نىيوان ۱۹۹۱ بۇ ۱۹۹۵ بۇو، ئەمە كاتى ھەلاتنى ۋىسنايە وەلى ئەوان لە سەردەمىيىكى

تردان، جاریکی تر که دیتەوە سەر زەمەن ئالۆسکاوى ترى دەکات کە دەلّى " "لە كۆنەوە ناوى لە لىستى پۆلىسى تاواندا ھەبۇو، لە زەمەنی حکومەتى "ھىلمۇت كۆل" وە، كە بە زەمەنی "ماركى ئەلمانى" دەناسرىت، ناوى لە مەخەرەكانى پۆلىسى بەرلين و فرانكفورت و ميونشن و تەنانەت ھامبۆرگىش ھەبۇو، ل ۳۷ " بە ھەلە نەچۈوبىم "ھىلمۇت كۆل" لە حەفتاكانى سەدەي رابىدووهو تا كۆتايى نەوهەتكان پىنج جار ھاتۆتە دەسەلاتەوە، ھەر دەگەپىين و لە سۆراغى سەردەمەكەين، : "بە راي زۆرىك لە پېشەوەرانى گوشىتى سوور، تەنها دراوىكى نويى وەك يۈرۈ، بازارى ئەلمانى و كىرى كىتەكىرى خۆمالى تىكىنەدا، نەخىز...ل ۴۵". بۇ يەكەمجار يۈرۈ لە ۲۰۰۲ / ۱ / ۱ شتىكمان بۇ ساغبۇوه لە زەمەنەكە، بىرمان نەچىت كە ھەر بەشىك لە بەشەكانى "دۇو مىئىنەكە / كۆلانى قەيسەر / ئىيگۈيەكى دۈور" جاڭمۇڭ كازانقۇغا / ئەنقبىس " كە چوار بەشى رۆمانەكەن، ھەست بە جىاوازى كاتەكانى رووداوهكانيان دەكىرىت، ئەوهى گوتمان لە بەشى يەكەمدىيە،

پیویسته بۆ خوینەر لە برى نووسەر ماوەکە شىبىكەينەوە "ماوەى رووداوهکانى رۆمانەکە" كە لە دوا بەش و لە "ئەنۋېيىس" سەفەر دەكات بۆ قاھيرە ناراستەو خۆ كاتەكەمان پى دەللى" "لە فرۇكەخانە قاھيرە توانى لە دە خولەكدا قىزە وەربىرىت و لە گەل يەكەم تاكسىدا خۆى كرد بە جەنجالى قاھيرەدا، لە تاكسىيەكەدا، شۆقىرەكە باسى ئەوهى بۆ كرد ئىخوانەكان هەموو گەشتىارى بىانيان بە گىكى ئىمامى مورشىدى ئەعلا راوناوه، ل ۲۲۵ "ئىستا زەمەنى ئىخوانەكانە كە دەكەويتە نىوان (۲۴ ئى يۈنۈي ۲۰۱۲) بۆ (۳ ئى يۈلۈي ۲۰۱۳)، بەم پىيە ئىمە دواى ۲۲۴ لەپەرە خوينىنەوە لە بەش و لايەننەكى زەمەنى رووداوهکانى رۆمانەكە بە جۆرىك لە جۆرەكانى زەمەنى ناوهكى ئاشنا بۇوىن. ئىمە دەمانەوى بە سادەيى لە رۆماندا لە كات تىبىگەين جونكە رۆمان شىعر نىيە بۆ دەستەبىزىر بنووسىرىت، "دەگۇترىت لىرەدا دوو پرسىيارى بىنەپەتى سەرەلەددات، دەكارى لە بارەي كاتەوە بىانسەپىنەت، يەكەميان ئەوهى كە " كات چىيە، دووهەميشيان " چۆن كات پىوانە دەكەين،

پرسیاری يەکەم پەیوەستە بە فەیلەسۆفەکان و دووهەمیشیان بە فیزیککاران و زانایانەوە، زۆرینە پییان وايە پرسیاری يەکەم بیوەلام دەمیتیتەوە، لە بەر دژوارى و سەختى خەیالکردن لىي، "سانت نۆگستان" لە دانپېدانانەكانىدا دەللى" ئەگەر كەس پرسیارام لىنەكەت كات چىيە ئەوا دەزانم، وەلى گەر ويستم بۆ پرسیاركەرى شرۇقەمى بکەم، ئەوا نازانم" ۲۳. كەواتە كات شرۇقەكىرىنىكى سەخت و قوولى ھېيە، كاتىك دىيىنە سەر ئەوهى چۆن كات پىوانە بکەين، ئەوا گۆشەگىرى لەم بىرە فەلسەفييەمان دەئايلىنى، وەك سەرپىش دىقەتى بەدەين ئەوا هيشتا زەمەنى رۆمانەكەمان نەدۆزىوەتەوە، "كانت" جەخت لەوە دەكاتەوە كات چەمكىكى ئەمپىریا نىيە لە ئەزمۇونەوە وەرگىرا بىت، جونكى لەگەلبۇن ھاوشيۇوهى بە دواى يەكبووندايە، ھەستى پىناكەيت ئەگەر بىنەمايەك بۆ كات دانەنیت، بەم جۆرە خەيالكىرى شتىك لە چوارچىوھى ئەم مەرجەدا بە تەنها توانايى ھېيە، كات پىشىنە بە دەستدراوېكە، لە بەر ئەوه دەكارى تەنها پىشىبىنى

دیارده‌کان بکهین که چاودیّری دده‌کهین، بهم شیوه ده‌توانین
خه‌یال‌کردنی دیارده‌کان ره‌شبکه‌ینه‌وه، وهلی ناتوانین کات
بسیرینه‌وه که بـ خـوـی پـیـشـینـهـیـهـکـهـ "بوونـیـ هـهـیـهـ"، لهـ بهـرـ
ئـوهـ هـهـلـدـهـسـتـینـ بـهـ تـیـگـهـیـشـتـنـیـ دـیـارـدـهـکـانـ، لهـ سـهـرـئـگـهـرـیـ
کـاتـهـ لـهـ پـیـشـینـهـکـانـ، توـانـایـ پـرـنـسـیـپـهـ یـهـقـینـیـهـ
پـهـیـوـهـنـدـیـیـهـکـانـیـ کـاتـ دـادـهـمـهـزـرـیـتـ، کـاتـ جـگـهـ لـهـ تـهـنـهـاـ
رهـهـنـدـیـکـ هـیـچـیـ دـیـکـهـیـ نـیـیـهـ، کـاتـهـکـانـ جـیـاـواـزنـ پـیـکـهـوـ نـینـ
وهـلـیـ بـخـوـیـانـ بـهـ دـوـایـ یـهـکـهـوـ دـینـ" ۲۴. لـیـرـهـداـ ئـوهـمانـ
بـخـوـیـانـ بـهـ کـاتـهـوـ لـیـ گـهـراـوـهـ ئـیـمـهـ بـخـوـیـانـ لـهـ
گـرـیـمـانـ بـداـ بـهـ کـاتـهـوـ لـیـ گـهـراـوـهـ ئـیـمـهـ بـخـوـیـانـ لـهـ
سـوـرـاغـهـداـ بـینـ، نـمـوـونـهـیـشـ لـهـ بـهـرـ دـهـسـتـ هـهـنـ، لـهـ دـوـوـ هـهـلـهـ
مـیـثـوـوـهـیـ نـاوـ رـوـمـانـهـکـهـوـ" "جـارـیـ یـهـکـمـ لـهـ دـوـایـ شـکـسـتـیـ
کـۆـمـارـیـ مـهـابـادـ بـوـوـ لـهـ سـالـیـ ۱۹۴۶ـ کـهـ ژـهـنـپـاـلـ مـهـلـاـ مـوـسـتـهـفـایـ
گـهـنـجـ بـهـرـهـ وـ مـهـنـفـایـ سـوـقـیـهـتـیـ کـۆـچـیـ کـرـدـ وـ جـارـیـ دـوـوـهـمـیـشـ
بـهـ پـیـرـیـ لـهـ سـالـیـ ۱۹۷۵ـ بـهـرـهـ وـ مـهـنـفـایـ ئـهـمـرـیـکـاـ کـۆـچـئـ کـرـدـ لـ
۱۲۳ـ، رـاستـهـ کـۆـمـارـیـ دـیـمـوـکـرـاتـیـ کـورـدـسـتـانـ لـهـ ۱۹۴۶ـ دـامـهـزـرـاـ
وـ هـهـرـ لـهـ هـهـمـانـ سـالـ روـوـخـاـ، وهـلـیـ مـسـتـهـفـاـ بـارـزـانـیـ لـهـ ۱۸ـ /ـ ۶ـ

/ ۱۹۴۷ ئاواره‌ی يەكىتى شۇوره‌وی بۇو، جارى دووه‌مېش
مسته‌فا بارزانى ۱۹۷۵ ئاواره‌ی ئامريكا نەبۇو، وەلى
شۆرپشەكە لە ۱۹۷۵ بە پىلانىيکى نىقۇ دەولەتى شكسىتى هىننا
دەنا بۇ خۆى ئەگەر ھەلە نەبىم لە ۱۹۷۶ بەرهو ئامريكا
رۆيىشتۇوه.

قسەيەكى باوي ئەفلاتقۇن ھەيە دەلى "ھەموو قۆناغىكى لە^١
رووداۋىكى پىشىووه‌و بۇ رووداۋىكى دادى دەرىوات". ئىمە
واى دەبىنин لەم روانگەوە رووداوه‌كان بە تىپەپبۇونى
ھەموو قۆناغەكان بە ھەموو كايەكانىيەوە پىكەوە گىرەداون،
كەوابۇو ھەموو ئەو جىرۇك و رووداوانە ئاوا رۆمانىك پىكەوە
گىرەداو و پەيوهست بە يەكن و بە جۆرى لە جۆرەكان
رايەلە ئەپەيەندى نىوانىيان بە ھىزە.

شۇين

لە گەل ئەوهى توخمىكى سەرەكى و گىرينگى رۆمانە،
هاوکات جى بایەخى بىرمەندان و رەخنەگران و خودى
رۆماننووسانىيشه، ئىدى چەند نووسەر كارىگەريانە وەسفى

بکات، ئەوا لاي خويىنەر رەھەندىيىكى دەرۈونى و ھىيماكەلىيىكى
توند و كارىگەرتر بە قۇولايى ناخى هزى و بىريدا دەگەيەنىت،
ئەوە دەكەۋىتەوە سەر پانتايى بىر و هزى نووسەر كە بە
عەقلانىيەتىكى ئەوتق بىتەگۇ خويىنەر لە گەل رۆمانەكە بکاتە
يەك جەستە. ئىمە ئەگەر بىت و بە وردى شرۇفە كات لە
گوشەگىرىيىدا بکەين ئەوا ئەوهندە تا ئىستا نۇرسىيۇمانە زۇر
زۇر كەمن تەنها ئەگەر بۇ شوينى بنووسىن، ئىمە ھاتووين زۇر
بە كورتى بەركول و بەرچاو رۇونىيەك لە ھەمبەر ھەمەلايەنى
ئەم رۆمانە بخەينە بەر دىدى خويىنەر، ھەرچەندە دىنیاين
لايەنى زۇرى رۆمانەكە يىش فەراموش دەكەين، چونكە مەرقۇ
ئەمرۆ بە داخەوە حەوسلەي ئەوهېشى نىيە لە تۈرە
كۆمەلايەتىيەكان لايىكىك بۇ ھاۋپىكە بکات، چ جاي بىتە
سەر ئەم درىزىكىرىنەوەي شرۇفە يە.

ھەرتاكىتىكى ئاسايى لە ھەر شوينىك بىت بايەخ بە شوينى
خۆى دەدات، ئىدىيۆمى كوردىش ھەيە دەلى "بىن بۇ شەۋى
جىيگاي خۆى خوش دەكا"، كەواتە شوين بۇ ھەموو
زىنده وەرىئىك گىرينگى ھەيە، ئىدىي جوان و پاك راگرتىنى

شوینیش وەك ئەوەيە نووسەر بە جوانى و سەلیقەييەوە تەوزیفی شوینەكەمان بۆ بکات، دېقەت بده، سەبارەت بە ئەو لاینه باوهى لە كوردىستاندا ھەيە، باسى گەلانى دىكەنەين رەنگە زۆر لە پاشتريش ھەبن، وەلى بە دللىيابىيەوە زۆر پىشىكە وتۈوتۈر ھەيە، كاتىك پىباۋى مال دىيىتەوە ناومال بە سەر يەكەوە شىپاوە هاوارى لىتەلّدەستى كە بۆچى ناومالەكە وا لەوتاوا و پىس و پۇخىلە، ئەگەر لە ئەوروپايش بىت كە دىيىتەوە بە نەرمى ئەو پرسىيارە بە دىويىكى دىكە دەكەيت و خودى خۆتىش ھاوكار دەبى لە رىكھستەوەي مالەكە، ئەميش بەلگەيەكى دىكەيە كە شوين لاي ھەر تاكىكمان جى بايەخى خۆزى ھەيە.

ئىمە پىويسىتمان بەوە ھەيە نووسەر نەشارەزايى ئىمە بكا بە ئاشنا بۇونىكى تەواوى ئەو شوينانەي رووداوه كانى تىدا رwoo دەدەن، كۆلانى خوار و خىچ كە جى مشتومرى سوزى و قىيىنسايە، لە رwoo تەوزىفىرىنىيەوە ناتەواو و ھەزارە، زۆر شۇپنابىنە نىيۇ ژانرەكەوە، كۆلانى قەيسەريش كە پازى سىيەمى رۆمانەكە ھەر بە ناوى كۆلانى قەيسەرەوەيە بە

هوردى بۇمان شىناكاتەوه، با بىزانىن چۆن لىيى دەدوى، لە
لەپەپەرى يەكەمى كۈلانى قەيسەر دەلى" "لە سەر سووچى
كۈلانەكەى تر راوه ستابوو كە بە " كۈلانى قەيسەر "
ناسرابۇو، ل ٨٧ "پاشان و دواى چەند دېرىك لەمە دەلى"
مامە عەزە لە سەرەتاي "كۈلانى قەيسەر" وەستابوو، كە بە
كايىسىر گاسە "Kaiser Gasse" ناسراوه، ئەو كۈلانەى
تەنىشت فراون گاسەۋەيە "Frauen Gasse" كە ماناى
كۈلانى ژنان دەگەيەنىت، ئەم كۈلانەيش بە پىچىكى بچوك
دەچقۇوه سەر " خانەى ژمارە چىل و حەوت " كە ئەويش
لەشقۇشخانەيەكى يان بلىيەن بۇردىلۇيەكى گەورە بۇو، بۇ
ماوهى بىسەت و چوار كاتىمىز لە بەرددەم پىياوه ئازادە
..... كراوه بۇو، لە سەرىيکى ترەوھ دەچقۇوه سەر ئەو
كۈلانەى ۋىسىنا ناوى نابۇو "كۈلانە خوارەكە" كە ئەويش
دواجار دەكەوتە سەر شەقامە سەرەكىيەكە. ل ٨٧ . پىمانوايە
بۇ رۆمانىيىكى ئاوا ئەم دەستىنىشانكردنە كۈلانى قەيسەر
نەمازە كە بەش يان پازىكى تايىيەتى رۆمانەكەى وەرگىتۈوه
ھەم كەمە ھەميش لاي خويىنەر ناپۇونە، دواى چەند

لپه‌په‌یهک گوره‌پانی فردریکیشی بۆ زیاد دهکات "سنووره‌کانی ئەم ولاته توند و داخراو بون، ئەو له و زەمەنەوە، ئەم هاتوجۆی کۆلانى قەیسەر و کۆلانى ژنان و گوره‌پانی فردریکى چوارده" Friedrich der "Vierzehnte دهکات. ل. ٩٩" بازاڕین دواتر چى دېزىت، "ئەم ھەموو خەمە وردانەی تىدا تەقاندبوو و له سەر سوچى کۆلانى قەیسەر چەقى بەستبۇو، كە بە نىيى قەیسەرە شکودارەکانەوە ناونرابۇو، كە راستىيەكەي کۆلانى شکو نەبۇو. ل ١٣٤" خويىنەر پىيىستى بە ئەوهىيە ھەر لە سەرەتاوە بە وردى ھەم ئەم کۆلانە و ھەميش کۆلانى خوار و خىچ و ھەميش ئەو پانتايىيە بەرفراونەي سى كىشۇر ئەوە دەھىيى لە رۆمانىيەكى وادا دە لپه‌په‌یهکى بۆ تەرخان بىكەي "شويىن لە پۇماندا گىنگىيەكى زۇر داگىر دهکات، نەك لە بەر ئەوى توخمىيەكى ھونەرييە، يان شويىنى ئەو رووداوانەيە كە تىيىدا روودەدەن، و كەسايەتىيەكان تىيىدا جولە دەكەن، بەلكو لە ھەندى كارى ناوازەدا بۆ كەشىك دەگورپەرىت ھەموو توخمەکانى رۆمانى تىدا بەرجەستە دەبىت، بە رووداوگەل و

کەسایەتییە کانەوە، و ئەو پەیوەندىيانە لە نىۋانىاندا ھەيە،
ئەو پانتايىيە دەپەخسىنېت كە كارى تىدا دەكەت، و
بىرۇبۇچۇونى خۆى تىدا دەردەپىت، خودى خۆى دەبېتە
هاوکارىك بۇ گەشەكردىنى بونياڭى رۆمانەكە، و ھەلگرى
دېدگاڭى پالەوانەكە، و نويىنەرايەتى و تىپوانىنى دانەرىش
دەكەت، بەم جۆرە شوين وەك پارچە كۆتالىك نىيە سەبارەت
بە تابلوەك، بەلكو ئەو پانتايىيە كە لە تابلوکەدا
دەيخلۇقىنېت" ۲۴. ئەم سەرچاوهىش بۇ زىتەر بەرچاپۇونى
خويىنەرانى ئەم شىرقە يە هيئامانەوە.

کەسایەتییە کان و گفتوكۇ

ئەگەر نەلىيىن تەواوى بنەما سەرەكىيە کانى رۆمان ھەر
ھەموو پىكەوە گىيىراون ئەوا جىگە لە نىو رۆمانىش ژيانى
ئاسايى مروق خۆى لە خۆيدا گىيىراوينىكى بىتەو بەھىزى "كات و
شوين بۇ كەس و گفتوكۇ" ھەرگىز بىدابران نابن.
کەسایەتىش وەك ھەر توخمىك لە توخمەكان بە بۇچۇونى
ئىمە نەبوونى کەسایەتى لە رۆماندا وەك ئەوهىيە زەوى كەسى

له سه‌ر نه‌ژی، ئەمە بۆ رۆمانه ئەفسانه‌بىيەكانىش
راستدەكەويىته‌وه، له‌ويىش له‌برى مرۆڤ زيندەوەر يان بىگىان
كەسايەتىيەكانى، كەسايەتى بۆ خۆى سه‌ر بە چىزىكەكەيە
نهك بە وتار، رۆماننۇوس گەرەكە هەر لە رىستەرى يەكەمەوه
ئامازە بە سىماى كەسايەتى و كېشىمەكىش و رەوتى نىيو
رۆمانه‌كە بىدات، نووسەر هاتوووه لايەنى دوووهمى ئەنجام داوه،
وەلى ئەو كەسايەتىيانه رۆلى ناوهندىيان لە رۆمانه‌كەدا هەيە،
واتا ئەو كەسايەتىيانه نىن پالھوانى سەرەكى بن. كاتىكىش
خويىنەر بە پالھوان ئاشنا دەبىت، لە چوارچىيە ئەودا وەك
لوغزىك شاردراوه‌تەوه، ئەمە پىدەچى هەمان ئەو پىچكەى
كافكا بىت كە لە كەسايەتى "كۇشك" دا بە پىتى "كاف"
باسى دەكات، هەرچەندە كافكاياش لەم كارەيدا داهىنانى
نەكىدوووه وەلى لە ناو كۆمەلى ئاورۇپايى وەرگرتۇوه، بە
دەستكارىيەوه، ئەمە رىچكەيەكى هاواچەرخى ئەدەبە، لە
ھەمانكەت ناكىرى خويىنەر لە قولايى كەسەكان تى نەگات،
لەوانە ئىيمە "ئەو" لەم رۆمانه‌دا بە كەسايەتىيەكى سوورپاۋ
دەبىنин وەك رووه‌كانى" كەلتۈرۈ داب و نەرييتنى رۆژه‌لاتى،

پاشان هەلگەرانه‌وه و له دونیای گالتەجاری خۆیدا ریسوای دەکات، وەك له سەفرەکەی قاھیرەيدا دەردەکەویت، دیویکی دیکەيش هەلگەرانه‌وه بۆ کەسیکی هەوەسبازی سیکسی کە له گومەلگای خۆی وانه‌بۇوه، " وايش بۇ بىت وەك ئاوروبا به ئاشكرا نەبۇوه، " كەسايەتى رۆمان لاي هەندىك لە رەخنەگرە فەرەنسىيە ھاواچەرخەكان، هەروەك، كەسايەتى سینما" يان شاتقىيە، له دونیای ئەندىشە داناپېت، كە به بەنرخى دەزانىت، له زىنده‌وەران و شتەكان تىيىدا، ناكىز كەسايەتىيەك لە ھىزماندا بۇونى ھەبىت، وەك ئەوهى ھەسارەيەكى دى بىت، بەلكو پەيوەسته به سىستماتىكىكى، به ھۆيەوه، تەنها ئەو به ھەمۇ رەھەندەكانىيەوه لە ناوماندا دەژى" ٢٥. دىسانه‌وه لە رۆمان كەسايەتى رووکەش يان بلىئىن خەسلەت جىڭىر ھەيە، ئەم دوو دىوه كەسايەتىيە چەند رەھەندىكىيان ھەيە " رەھەندى دەرەكى، رەھەندى ناوه‌كى " دەرروونى "، رەھەندى كۆمەلایەتى، رەھەندى فيكىرى" دواي خويىندنەوه ھەست بە غيابى بەشىك لەم رەھەندانە دەكەين.

گفتوگو به شیکی هر گرینگی نیو چیرۆکه بى گفتوگو
تەواوى رۇمانەكە لە جىهانى لوغۇز دەسۈورپىتەوە، تەنانەت لە^١
چىرۆك و فيلمە ئەفسانەيىھەكانىش دەبىنин ئازەلەكان لە گەل
يەكدى گفتوگو دەكەن، ئەم گفتوگو يانەيش لە ناو چىرۆك و
نۇقىلىت و رۇماندا سى جۆريان ھەيە "گىرپانەوە، راستەوخۇ
يان "بەدواى يەك"، خودى"، لە رۇمانى گوشەگىرىيدا
ئىسماعىل حەممە مىن جۆرى يەكەميانى پېرەو كردۇوه، لە
پىي گفتوگو كانى كەسايەتىيەكانەوە خوينەر ئاشنای خودى
كەسايەتىيەكان و نەيىنېيەكانيان تا دەگاتە خەسلەت و ئاكار
و بىركىرنەوە كانىيان دەبىت، هەر گفتوگو كىشەكان ئالۇز
دەكەت و دەيگەيەننەتە تۆپىكى پلۇتەكە "الجكە" هەر ئەويش
دايىدە مرکىيەتەوە و بەرچاپۇونىيەك دەداتە خوينەر و ئاوهزى
بە ئالۇسكاوى جىنناھىلىت، هەروەها فاكتەرىيکى گرینگە بۇ
چارەسەركەدنى لايەنى مىژۇرىي رۇمانەكە و بە سانايى
چارەسەرى دەكەت، فاكتەرىيکى دىكەى كۆركىرنەوەي
زانىارىيەكانە بۇ گەياندى بە خوينەر، كاتىك خوينەر ئەو
ھەموو گىرپانەوەي دەخوينەتەوە دووجارى وەرسبوون و

بىزاري ده بىت كە نوبەتى گفتوكۇ دېت مىشكى پشۇویەك دەدات و هەناسەيەكى درىزەدانى خويىندنەوە ھەلدەكىشى ھەندى جار دەگاتە ئەو ئاستەرى وەك ئەوە بى كە هيچ ناخويىنىتەوە ئەمە لە كاتىك رۇودەدات كە خويىنەر بە جۆرى ئاۋىتەى رۆمانەكە بۇوە دەيەوېت ھەرچى زۇوتە بە دەرئەنجام بگات، كارىكى گرينگ لايەنى سۆزدارىيە كە ئەوپىش ھەر لەم رىڭايەوە جارەسەر دەكىت، لە كاتىكدا زۇرىيە ئەوانە بايىخ بە لايەنى ھونەرى دەدەن ھەستىكى ترس و دلەپاوكى ختوکەيان دەدات، بۇيە فەزاي سۆز و پىكەنин و گريان غىابى دەبىت، ھەلبەت مەبەستمانە ئەم حالەتانە لاي خويىنەر بخولقىيەت، من لىرەدا بۆ گۈشەگىرىي ھىچ نالىم چونكە ھەر تاكىك لەوهى رۆمانەكە ئەم خويىندىتەوە بە ئاشكرا ھەست بە لايەنى لاوازى دەكات.

لە پۇرى گفتوكۇو ئەوهى سەرنجى ئىمەرى راكىشا بىت، بە ھەق دەمۇدووپەكى نىيۇ رۆمان و واقىعىانە ئىيۇ كۆمەل بىت، ئەوهى لە نىيوان قىىسنا و سوزى ھەر لە سەرتاواھ روو دەدات، دوايىش ئەو گفتوكۇيە لە "كۆلانى قەيسەر" ھەست

پىدەكەين، لە "ئىگۈيەكى دور" جاڭمۇڭ كازانقۇا" نووسەر
ھەندى ساردىبۇونەو يان بىزىرى پىۋو دەركەوتۈو، وەلى لە
"ئەنۋېسىس" دا، ھىننەدى باڭگارۇن دەبىنرى ھىننە واقىعى
رۆمانەكە و گفتۇڭ نابىنин.

دەرئەنجام...

سەربارى ھەموو ئەو تىپپىنيانەمان بە گىانىكەوە مامەلەمان
لە گەل رۆمانەكە كردۇوە كە دوورۇنىزىك پەيوەندى بە ناسىن و
نەناسىنى نووسەرەوە نىيە، براي ئازىزمان كاك ئىسماعىل
حەمەئەمین نووسەرېكى دىيار و خاوهن قەلەم و رېچكەى
تايىھتى خزىيەتى، لايەنە باشەكانى رۆمانەكە ھەر كەسىك
رۆمانەكە خويىندىبىتەوە ھەستى پىكىردووھ ئىمەيش ھەروەها
دەستخۇشانە لىنەكەين، بە ھىواي سەركەوتىن و
بەردەوامى. لە دوماھىشدا ئەم چەند خالە دەخەينەپۇو
— دەكرا ئەم رۆمانە چوار رۆمان بوايە لە بىرى يەك
رۆمان، ئىمە لاي خۆمانەو ئەو خەسلەتانە تىدا دەبىنин،
وەك چۆن "نەجىب مەحفۇز" سىيانەي ھەيە، با ئىسماعىل

حەمەئەمینىش جوارانەي ھەبایە، نالىّىن چوارينە با نەچىتە
خانەي شىعرەوە، دەكرا لە چوار رۆمانەدا چارەسەرى
تەواوى كەموکورتىيەكانى بىردايە و ئەو پەلەپروزىيەيشى
پىوه ديار نەدەبۇو.

۲ - ئەگەر نووسەر بۇ جى پىيگەيەكى پىوانەيى كار
دەكات، كە ئەوە خواتىت و ماندووبۇنى ھەموو تاكىكە ھەر
يەك لە بوارەكەي خۆيدا، ئەوا بەراي ئىمە رۆمانەكە لە
چوارچىّوھى "ھاۋپەگەزخوازى" دا بۇوايە، سىنورىيکى ترى
دەگرت و لە دەركايدىكى ترى دەدا، ھەر جەندە لېرە نۇر نۇر
بەكەمى باسى لىيوه كردووه.

۳ - لە كات و شوئىن و سەردەم و گىزانەوەي باكىگراون،
گەرەنەوە بۇ رابردوو خويىنەرى توششارى وەرسپۇون كردووه،
نووسەر بە كارزانى و لىزنانەي خۆى دەيتۈانى ئەم حالتانە
چارەسەر بکات.

۴ - دووكارى گريىنگ لە رۆمانەكە لە بىركرابۇن كە لە
ناوەوەيش بە كورتى باسمان لىيوه كرد، ئەويش لايمى سۆزە،
ھەموو رۆمانەكەمان خويىنەوە نەگريابىن نە پىيكتەن،

کەسیکى گرژ و مۆن لە ناو غەریزە ھىچ و پوچەکانمان
پەنگمان دەخواردەوە و ھىچى تر. لە عەودالى ئەو
دەربازبۇونەيش بۇوين لە دۇنيا ئالۇسكاوهى بۆي خولقاندىن
و نەگەيشتىنە دەرئەنجام.

ئەوهى ماوه لە يەك دىردا بلىيەن: ئەوهى باسمان كردن
بەكورتى و پۇختى بۇو، جا يا راستەوخۇ ياخىرىنىڭلىقى
دوواين.

بەمېنەن بە خۆشى و ماندۇوم كردن....

ئۇ سەرچاوانەی سوودم لىيۇھەرگىرىوون:

- ١- خەونى نۇوسىن لە روانگەى ھەشت نۇوسەرى
ھاوجەرخەوە / لە فارسىيەوە دىلشاد خۆشناو / دەزگائى چاپ و
پەخشى سەردەم - ٢٠٢٠.
- ٢- رۆمانى گۈشەگىرى / ئىسماعىل حەممە ئەمین - پرۆژەى
كولتۇر بە ھاوكارى ناوهندى كەپر / ٢٠٢٠.
- ٣- أنطولوجيا اللغة عند مارتن هيدجر - أبراهيم أحمد، أستاذ
جامعة مستغانم - الجزائر/ الدار العربية للعلوم الناشرون -
منشورات الأختلاف - ٢٠٠٨.
- ٤- شؤبىنهاوfer الفلسفة و العزلة / عبد الرحمن كىپش / سايىتى
ASJP لە رۆژى ٣٠ / ١٢ / ٢٠١٣
- ٥- ھەمان سەرچاوهى پېشىۋو .
- ٦- أشكالية الوجود و التقنية عند مارتن هيدجر- أبراهيم
أحمد - منشورات الأختلاف - الدار العربية للعلوم - ناشرون،
الجزائر - ٢٠٠٦
- ٧- الحلقة المفقودة، الكشف عن أصل البشري الأول - كولين
تادج - و - جوش يونج - ترجمة مروة هاشم - منشورات الكلمة
- أبوظبي - الإمارات ٢٠١١
- ٨- فەرەھەنگى زاراوهەكانى ئەدەب و زانستە مەۋقاتىيەتىيەكان -
د. نەوزاد ئەحمەد ئەسوھەد. لە بىلەكراوهەكانى ناوهندى
غەزەلنۇوس بىچاپ و بىلەكىرىدىنەوە، ٢٠١٥

- ٩- همان سه رچاوه ...
- ١٠- همان سه رچاوه .
- ١١- بنية الشكل الروائي - الفضاء، الزمن، الشخصية - حسن بحراني / المركز الثقافي العربي - بيروت ١٩٩٠
- ١٢- همان سه رچاوه
- ١٣- فيرجينيا وولف - بيترارد بلاكتون - ده زگای چاپ و په خشی سه ردهم، له فارسیه وه ناهید روسته می / ٢٠٢٠
- ١٤- خونی نووسین، له روانگهی هشت نووسه ری هاوچه رخه وه / له فارسیه وه دلشداد خوشناس ده زگای چاپ و په خشی سه ردهم - ٢٠٢٠
- ١٥- فيرجينيا وولف - بيترارد بلاكتون - ده زگای چاپ و په خشی سه ردهم، له فارسیه وه ناهید روسته می - ٢٠٢٠
- ١٦- جينالوجيا التراث، الأصول التراثية، للهوية الثقافية، علي أسعد وطفة، موقع watfa.net في ٧ / ٣ / ٢٠٢١ .
- ١٧- الرواية بين الأيديولوجيا والفن، الرواية الأردنية أنموذجا / د. حنين أبراهيم معالي / عمان-الأردن، الان،
- ١٨- الرواية السياسية و التخييل السياسي / بقلم جميل حمداوي، ديوان العرب . ١١ / ٢ / ٢٠٠٧
- ١٩- يوسف المحيميد / جريدة الشرق الأوسط / الملحق- ثقافة / ١٢ / ٢ / ٢٠١٧ - هل يمكن تحديد الأيديولوجيا عن ملامح النص الروائي /

٢١ - الحبكة و أنواعها في الرواية - نهضة الشريفي - موقع أشراقات قرآنية / ليوم ٢٢ / ١ / ٢٠٢٠ ، والمسندة الى " في النقد الأدبي الحديث^١ ١٣٣

٢٢ - همان سه رچاوەی پیشواو .

٢٣ / المكان والزمان لدى كاظم / بقلم مثنى حامد / مجلة الكلمة اللندنية العدد ٤٣ في نوفمبر ٢٠١٠ .

٢٤ - جمالية المكان في الرواية / بقلم، أحمد زياد محبك - ديوان العرب الالكترونية، ٦ / ٦ / ٢٠٠٥

٢٥ - في نظرية الرواية / بحث في تقنيات السرد / د. عبدالمالك مرتابض - المجلس الوطني للثقافة والفنون والآداب / الكويت . ١٩٩٨

* عهبدولباقي يوسف / رۆماننووس و ئەدیبی کورد - ١٩٦٤ لە هەسەکە لە دایك بووه، لە سەر ئاستى ولاستانى عارەبى نووسەریئى دیار و بەرچاوە. دەیان بەرهەمی چاپکراوه، ھەر لە رۆمان و چىرۇك و توپىزىنەوە.

* پى. دى . جىمىز، يەكىكە لە بەرجەستەترين و خوشەويىسترىن نووسەرانى بەریتانىا، ئەو ماوهەيەكى زۆر بە (شازىنى تاوان) ناسراوه، و بە پېشپەۋى رۆماننووسەكانى دەقى پۆلىسى دەزمىردىت، سالى ١٩٢٠ لە ئۆكسفورد لە دایك بووه، لە تەمەنی ٤٢ سالىدا لە ١٩٦٢ يەكمىن رۆمانى خۆى بە ناوى " دەمەچاوى داپۆشە " بىلەو كەردىتەوە.

سەرابى روح دەقىيک ئاوىزانى پرياسكەكانى خەم

ئەو دەمانەى مرۆغ جەنجالىيەكانى ژيانى تىدا توخ
دەبىتەوە و دۇراندۇرى دەدات، ئىدى ھەرىكە و بە جۆرىك
تىيىدا قال دەبىت و شىۋاز و دىد و تىپوانىنى تايىبەت بە خود
پەنا بۇ دەربىرىنى دەبا، ئىدى ئەو مەرقانەى خوليا و
ئىلهاامەكانىيان لە نىيۇ ئەدەبدا قول بۆتەوە لە بىر و ھزىياندا
پەنگ دەخواتەوە و دواڭلە دووتوىيى دەقىيکى سەرنج راکىش
دىدى خويىنەرى پى تىر دەكەن و چىزىكى تايىبەتى پى
دەبەخشن ھاوكات حەسرەتكانىشى ھەلرلىشىۋە و
ئىستاتىيکاي بۇ كردۇتە مىلۇدى سەما و رېمبازىنى ئەم بوارەى
پى تاو دەدات، جا نەمازە ئازادىيەك بەو وشە جوانانەى زەن

بدا و له زيندانى ئاوه زدا قوتاريان بكا، فيراقىكىشى له گەل
خەمەكان به دەستەوە دابى، كاسەمى سەر لە جەنجال بۇنى
خود به جۆرىك خالى دەبىتەوە خويىنەر پىيى دەگات و ھەست
بە ئازارەكانى دەگات، ھەموو مەرقەكان ناتوانى بە يەك جۆر
دەربىپىنه كان بخەنە پۇو كەسانىك سەۋادى ئەلف و بىيان نىيە
كەچى لە گىپانەوەدا جوانكارى دەنەخشىن لى لاي كەسى
خويىنەوارى نا ئەدىب كەم درك بەو سەلىقەيىھە دەكىرە چونكە
كەم تا زۆر لە شىۋازى ئاخاوتىن پەيوەست بۇنىكى
ھونەريانە ئاخاوتىن درك پى دەكا، بۆيە لاي پۇشنبىر و
خويىنەوار زياتر شاعيرەكان جوانتر دەخرىنە پۇو، دەزانن
ئىستاتىكى پى بدەن و بەرامبەر خەمبار بکەن، ھەموو
شاعيرىكىش زمانى دەستەبزىرى لە بوخچەي عەقل گىنگل
نەداوه، ھەن پەخشان و كورتە چىرۇك و چىرۇك و تۈقىلت و
رۇمان دەنوسىتەوە كەچى لوغزەكانى هيتنىدە پەنهان تەنها
دەستەبزىر پەى بە كون و كەلەبەرەكانى دال و مەدلولەكانى
دەبات، جا نەخاسىمە ئەوە دەقىكى شىعىرى بىت كە زۆر
سەختىرە لهو بوارانە باسمان كردن، شىعىر يەكتىكە لهو

شیوازه قورس و سهختانه‌ی همو جوره وینایه‌کی تیدا به
پنهانی تیدا دهکیشتری، نه ماژه شاعیر له خانه‌ی نویخوازیدا
و سهردۀ‌می مودیرنیتۀ و پوست مودیرنیتۀدا مله‌زانیکی
کارامه و سهردۀ رکردوو بی، ئه و دهمانه گوزاره‌کانی چندین
دیوی خویندنوهی ده‌بی به جوئی دهقیک چندین وینا و
شروعه به دهسته‌وه ددهن، ئه شاعیرانه قالبه‌ندیتی
سنوره‌کهیان تی په‌راندووه و مه‌غزايش تهنا له هزی
دهسته‌بزیره‌کان دهخولیتۀ و که‌سی ئاسایی نهک به
زه‌حمه‌ت بگه هر پهی به جی و پیگاکانی وشه و ویناو
هارمونیه‌ت و هونه‌ر و ته‌کنیک و ئیستاتیکا و فورمه‌له‌ی دهق
و تاد نابات.

شیعر چندین به‌شی زانستی قول و سهخت له خو ده‌گری،
لهوانه : زانستی کیش و عه‌رووز، زانستی بهیت و سهرو،
زانستی نامؤبی و زمان، زانستی واتاو مه‌بهست، زانستی باش
و خراپ، ئیمه لیره و لم دهقه‌ی شاعیر خاتوو شهونم زهندی
دوو زانستی کوتایییان شهن و که‌وی دهکه‌ین یانی، زانستی
واتا و مه‌بهست و زانستی باش و خراپی دهقه‌که.

خانم شاعیری دیاری شاری ههولیر و ونبوو خاتوو شهونم
زهندی له گهپهکی پووناکی شاری ههولیری پایتهخت هاتۆتە
دونياوه و ده رچووی کۆلیشی په روهردەی زانکۆی سه لاحە دین
سالى ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹، له سەرەتاي نەوهەتكانى سەدەي
پابدووه و بەرهەمە شىعرييەكانى له گۇقار و پۇزىنامە كانى
كوردىستان بىلە دەكتەوه، خودان سەلىقە يەكى باشى شىعرا
نوسىنە، قالبۇرى نىئۇ بۆتەي شىعرا و دەقى جواننۇوسى
ئەدەبىيە، خويىنەر گەر بە وردى بىرۇنىتە دەقەكانى ئەم
خانمە هەر لە سەرەتاوه درك بە شەرمى و ترس و دلەپاوكىي
شاعير دەكات، دەشى داكۆكىكارىكى ئازادبۇونى مى بى، لى
ئەۋە كەمتر لە دەقە شىعرييەكانى بەرچاوجەكەون واتا ئىشقا
و ئەۋين و دەسلەملانىي دىدارى ئاشقان ھېشتا جورئەتى پى
نەبەخشىيە نەيتوانىيە خۆ بخەملەننى، بۇيە زىتەر لە نىئۇ
دەقەكانى خۆشەويىسى و ئاشقابۇونى خاڭ و نىشىتىمان و
نەتەوه و تراژىدياكانىدا دەخولىتەوه، له هەندى شىعرييشدا
ئىشقا كەردىتە سەرقافلەي كاروانى پىي، وەلى بەو ئەندازە
نىيە جورئەتى تەواوى پى به خشى بىت، حەيف كچە

شاعیریکی ونبوو و بنگومی مهندگی بواری ئەدەبی شارەکەی خۆی و نیشتیمانیشە، تا ئىستا پخنهگری خودى شارەکەی خۆی شروقەکاریان بۇ دەقەكانى نەکردووه ئەگەر بە دیوھ نیگەتىفەکەيشى بۇو بىت باشتى دەبۇو، لى ئەو بە خۆدا چۈونەوهى دەكىد و پاست بۇونەوهى پى دەبۇو و بەرەو ترۆپك و هەوراز ھەلّەزنا، كە بۇ خۆی كەسىكى ئەكادىمىيەت و زانستىيە.

خاتۇو شەونم خودان نۆپەرەو تاقانەيەكى بەرەمى شىعىرى خۆيە و كاتى خۆى دەرڭاى ئاراس ھەر لە شارى ھەولىر بۇي چاپكەردووه، ئىمە هيىنەدەي مەبەستمانە لە سەر دەقىكى شاعير بىنوسىن هيىنە مەبەستمان نىيە لە سەر خودى شاعيرەكە و شاعيربۇونى بدوپىن چونكە شەونم ئەو قالبەي تىپەپاندووه و لە ئەلەف و بىيى نوسىن و گىتنە بەرى رىي شىعى سەردەرکەردووه و زۆر دەمىكە دەنوسىت جا بەتاپىيەت ئەگەر بۇخۆى دەرچۈوئى كۆلىزى پەرودىدە بەشى زمان و ئەدەبى كوردى بىت و خولىايەكىش لە ھىزىدا چەقبەستوو بى، ئىدى سەركەوتوانە پەنجەي خستۆتە سەرپىتەكانى شىعى.

(سەرابى پقح) دەقىكە سەرنجى ئىمەي راکىشاوه پەنجه
لە سەر خالە پۆزەتىف و نىڭەتىقەكان دابىنلىن ھەموو دەقىك
لەم دوو حالتە كەم نىيە و وەلى چاكتە وردى بىكەينەوە
ئاشنای لاي خويىنەرى ئاسايى بىكەينەوە، ھاوکات لاي
ئەوانەيشى كە تازە قەلەم دەگىرنە دەستتەوە بىزانن شىعىر
ھەروا سانا و گالىتەجاپى نىيۇ توپەكۆمەلايەتىيەكان نىيە و
ھەريەكە بە مەيل و ئارەزۇوى خۆى بە پىي خاوسى تىي
بىكەوى و وشە پىز بىكەت، لە شەن و كەۋى كەندى دەقى
(سەرابى پقح) شىرقەيەكى سېپىدان دەكەينە خويىندەوەي
دەم عەسرەقاوهەيەكى كۆپ و كوبوبونەوەي ئەددەبيان، ئەم
دەقه خۆى لە خۆيدا جاپ دەدات و مەبەستەكە زۇو بە
دەستتەوە دەدات، ئەوه لاي ئىمە وايە دەشى خودى شاعير
بەدىيەكى دىكە مەبەستى بۇو بىت، كاتىك بەر لە ناونىشانى
قەسىدەكە رىستەيەك ھەلۋىستەمان بۇ دېنى ئىدى ئىمە لەو
سۆنگەوە دەپوانىنە ورددەكارى وشە و بەيتەكانى دەقهكە،
(بۇ ئەو ترسكانەي بىبابان لە وەردە لم دايپۇشىن) شاعير بەم
پستەيە، دەقهكە لە چوارچىوھى پرۆسەي بەدنادى ئەنفال لە

قالب ده دات، مرۆڤه بیت‌اوانه کان بۇونە قوربانى ئېنتىما بۇونى
نەتەوەيى و ئېنتىما بۇون بۇ خاک، هەر ئەمەيش واي لە ئىمە
كىد سەرنجى بەھىنى چونكى ئەوە كارەساتىكە ناكرى نوسەر
و روڭشىپير و بىرمەند و شرۇقەكارى كورد لىيى بى دەنگ بى،
ئىمە نامانەوى بە پستەيەيش لېكدا نەوە خۆمان بىسەپىنن،
يان وا بىكەين ئىدى خويىنەر و رەخنەگرىش زىتر لەم
چوارچىۋە يە بخولىتەوە، دەشى دوور و نزىكىش ئەم
لېكدا نەوە پاست نەبى، وەلى ئەوە ورددەكارى و شەكان بۆمان
ساغ دەكاتەوە.

شەونمى شاعير ئەم دەقه شىعىيەتى لە چوار وىنادا
خستتە بەر دىدى خويىنەر، ئىمە بە جىا لە سەرەت يەك لە
وىناكان ھەلۋىستە ورد دەكەين، سەربارى ئەوەي ئىمە
دەيلىن شاعير ھەمان دەقى بە شىوازى ھىلّكارى و خولانەوە
بە دۇراندۇرى خۆر بلاوكى دۆتەوە كە لە پاش و لە كۆتايدا
شىتكى لە سەر دەلىن. نمايشكىدى ئەو ھىلّكارىيەتى دەق
جۆرييەكە لە شارەزايى و لە كارزانى بۇ ئالۆس كاندىنە هىزى
خويىنەر، وەلى ئەو پستە بەر اىيى مەبەستە كە بىراندۇتەوە كە

نەدەبا شاعير بەو جۆره خۆى بە دەسته وە بەتات و خالبەندى
بکات و بگەپىتەوە سەر دىپ، يانىش مەبەستى بۇوه ھەزۇو
جارىدانى ناوه بۆك بدا، باشتە لىرەدا ھەر وىتايەك و بە زمارە
ناوى بنىيەن.

يەكەم:

ئەگەر خويىنەر بە وردبىنى و عەقلانىيەت لە ناوه بۆكى
واتادارى ھەر چوار وىنائى (سەرابى پقح) بپوانى و شرۇفەى بۆ
بکات، ھەست بە جۆرىك لە پاش و پىش بۇونى وىنائى يەكەم
و ئەوانى دى دەكات، تەنانەت ئەگەر ئەوهىش دەلالەت بن بۆ
قۇناغەكانى سۆسىيۇلۇجى مرۇۋ يان سال ياخود ھەر مەبەست
و كردىيەكى دىكەى لە پشتەوە بى، وەك گۇتمان ئىمە ئەم
دەقە ئەو رېستە بەرالىي بۆي ساغ كردووينەتەوە و ھەست
پاكى و جوانى نىشىتىمانى و نەتەوەيى بەدى دەكرى
گرىدىانىتكى بە تەۋزىمىش لە نىوان ھەر چوار وىناكەدا ھەيە،
بۆيە ناكرى دۆزىنەوە ياخود ساغبۇونەوە بىرۇباوەر بکەۋىتە
پىش قۇناغ يَا وىناكانى دى، (نوسىنەوە و چىپاندن و

سپاردن) دهکنه پیش دۆزىنەوە بە هەمان زنجىرە، واتا
دەبوايە نوسەر وىناي يەكەمى لە كوتا وىنە رەنگ بىردىا و
نىشانى ئىمەرى بىبا، ھەموو خالىك لە نوسىنەوە دەست
پىدەكت ئەگەر بە ژيانىشى بشوبەيىنин ھەر نوسىنەوە يەكەم
وىنە دەبى، پاشان چىپە چىپ و دواندىنى يەكدى و بەر لە¹
دوماھىش سپاردىنى كارەكە دىت، پاشان دۆزىنەوە، دۆزىنەوە
خۆى لە خۆيدا دەلالەتە بۇ بە دەستهىنان و بە ئامانج
گەيشتن، با لە وىناي يەكەمەوە دەست پى بىكەين كە بەپرواي
ئىمە دەبوا وىنەي چوارەم بىت، كە دەلى :
لە موناجاتى حوزنەوە

بە دواي پرسىيارە بى وەلامەكان كە وتم
لە سۆنگەي ئەوە ! پەنجهى شايەتمانى قرتىندرابى خۆم
دۆزىيەوە

سەراب، يا تراوىلکەيى جەستە ونبۇرى ئەو مەرقانەن لە²
تراشىدىيەكدا ون بۇون و لە بىبابانەكاندا لە نىيۇ ھەردە لمدا
داپۇشراون و ئىدى شاعير عەودال و لە سۆراغىياندai، لە
دەمودۇو خەماويەكانى ناخەوە بە دووئى ئەو پرسىيارانەدا وىلە

که بونه به ئاستەنگ و خولیای بىّ بپانەوهى كەسانىكى نقد
و زەوهەند، ئەوهىش پرسىارگەلىكىن لە زەنى هەر تاكىكدا
گىنگل دەخوات و لە ھەلپە و ھەلۋەدای ساغ بونەوهىن، مان
يان نەمان، پەش و سېپى، بلند و نەوى، پۇشنايى و تارىكى،
واتا دىدى سىيەم ونە و لە قالبەدا دەخولىتەوه، نۇر شتىش
واى كردۇوه كە تەنها سۆراغىرىن لە نىۋ ئەو دوو بازنه يەدا،
ئەوهى بە ئىمە دەلى و لوغز و واتايەكى قورسى ھەلگرتۇوه
لىكدانەوهى وا بىكىن، قىتىندرارى پەنجەي شاتمانە، ھاوكات
ئەم وېنائى يەكەمە لە چوارچىوهى دوو مەغزا دەخولىتەوه كە
دوو دىيون، دىويى يەكەم، گەران بە دووی ساغبۇونەوهى
ونبۇھە كان كە لە پرسىارە بىيۇھەلەكان خىرى دەبىنېتەوه،
دىويى دووهەم دۆزىنەوهى خود و پۆلينىرىن، لە يەكەم چارە
نووسى ئەنفالكراوهەكان و لە دووهەمىش منى كورد لە كۆنى
ئىسلام.

ئەلبەته ئەم بابەتە گەللىك قۇولە و ھەۋيرىكە ئاو زۇر دەبات
پەلمان بۇ زۇر لايەنى پۆلەتىك دەبا جەڭ لە ئىنتىما بونە
ئايىنېيەكەى كورد كە سەراپا ولاتانى ئىسلامى لە كاتى ئەو

پرۆسە بەدنادەدا کۆک بۇون لە سەر ئىسلام نەبوونى كورد،
بۆيە من دامالدرام لە ئىسلام، ئالىرەدا پەردەى لە سەر
لایەنە شاراوهكەى لاداوه و دۆزىنەوەكەى خۆى راگەياندۇوه.
قىرتاندىن پەنجە لای ھەر نەتەوە و تىرە و گروپىك بە
جۆرىك لە جۆرەكان لىك دەدرىيەوە، ئىدى ئەگەر قىرتاندىن لە
خەوندا بى ھەر پىنجى چ مەغزايمىك دەدا، يان ناوهندەكانىيان
يانىش پەنجەكانى دى بە جيا، ئەمە لە خەوندا، لە
پراكتىكىشدا لە شوين و جىڭە دى پىرەو دەكىرى،
بۇنمۇونە، لاي تىرە (دۇگوم دانى – dugum dani) لە
غىنیاى تازە و دەۋەرى بابوا لە ئەندۇنىسىيا كەسىكىيان بىرى،
پەنجەى ھەموو كچانى خىزانەكە دەبىنەوە، جا خۇ ئەگەر
هاتتوو سەرۆكى تىرەكە مرد ئەوا پەنجەيەكى كچانى ھەموو
تىرەكە دەبىنەوە، ئەوهېش دەلالەتى ونبۇونى كەسىك، لاي
ھەندى لە تىرەى كەنارە ئاوابىيەكانى ئەفرىيکا ئەو ژنانە ئەوا
ماسى بىكەن پەنجەى خۇ دەكىتىن و دەرخواردى ماسىيەكانى
دەدەن تا ماسىيەكان بىزانن ئەو ژنانە چاوهپوانىيان دەكەن،
ئەمە و زۆر نمۇونە سەيرت لە كىرتاندىن پەنجەدا ھەيە،

دهشی پهنجه کرتاندن لای شاعیر بهری و بونی کورد بی له و
ئایینه، لیکدانه وهی شاعیر له دید و بۆچوونی ئیمە دەشی زور
جیاواز تر بیت.

دۇوھم :

شهونم له تابلۇ ياخود بلىيىن وىتتاي دۇوھم كات و شوين
پەنگۈپىز دەكات و له سوراغ و عەodalىاندایه، ئاوىتىه بون يان
پەيوەستبۇونىتىكى گىرىداو له نىوان ھەردووشوناسدا
دەخولقىنى، له يەكم وېستگەى كاتدا پەراگەندەيى خود جار
دەدا، گەرهكىتى بەر لهو پووداوانه بگرى كە دەبنە مايەى
پەراگەندەبۇون يا خولقاندى تراژىديا يەك ئىدى لهو
چوارچىۋەيدا دەخولىتەوه، كە بەلاي ئىمەوه لىرەدا خود
برىتىيە لە خالىكى ديارىكراو كەئەويش نەتهوه و خاك و
ئىنتمابۇونىش دەگەيەنیت، توششاربۇونى نەتهوه يەيش بە ئەو
تراژىديا حەتمىتىكە قورتاربۇونى نىيە، ھۆكارىش
دەگەرېنیتەوه بۆ شوين نەبۇونى شوينىك ئەو نەتهوه يا خود
تىايىدا ئاڭچى بى، ئەوهىش له بەر درك نەبردن بە شوينىك

پوايەتى پى بىدات و نىشتىمانى بى، پەنا بۇ بەر وەھم دەبات،
سەر مانگ و شەپۆلى دەريا دەكاتە زىد و نىشتىمانى خود، و
بانگ و سەلائى بۇ دەدات. تەماشا لە وىنايى دووھم چى
دەلىز... .

ھەولى نۇرم دا... پىش پۇوداۋ بىکەوم
ياخود لە پۇوداۋ گەورەتر بىم
ھەرنەمتوانى
ئىتر تەنايى خۆمم
لە سەر پۇوى مانگ و
شەپۆلى دەريا
نوسىيەوه.... .

كات خۆى لە خۆيدا پەيوەستبۇونىكى قولى لە گەل دەقدا
ھەيء، جا ئەو تىكىستە سەر بە ھەر لايەننېكى ئەدەبى بى،
ئەوھىش پىكەتەيەكى تەواوى بۇنىادنەرانە لە نىوان شاعير و
فەزايى دەرەھوھ بە دەستەوھ دەدا، كە لىرەدا شەونمى شاعير
ئەوھى دروست كردووھ و لىزانانە بە نىۋ وردىكارى
دەقەكەيدا پىاسە دەكا، لە سەر بنەماي ئەو پەيوەست

بوونه‌ی له نیوان شاعیر و بوونی تۆرە هیماماپک کە لە فەزای
دەرەوەیداپک بونیادنراوە، دارېشتنى نوسىینى تىكىستەکە و
کەرەستەكانى ناوه‌وھى کە لايەنى فيكىرى و سۆزدارى لە خۆ^{گىرى}، پانتايىپکى بەرفەرى لاي شەونم خان دروست كردوووه و
لىرەدا ئەو ھەست و سۆزە كارىگەرى زۆرى بە سەرەوە
كردوووه و بۆتە مايەى هاۋىرېبوونى ئەم دەقەى،
ئىنتىيمابۇونەكەى سۆز زال بۇوه بەسەريدا و لە بۇوي
فيكىيشەوە لە دىفاكتۇ تالە ھەلدى و پۇوه و شوين لە^{بۇونە}
بونىادى دەقدا ھەنگاۋ ھەلدىننى. گوزارە و چەمكەكانى دەق،
ئاراستەيەكى خودى و ژانرى پەيوەست بە ھەردوو دىيۈ
دەرۇونى و پۇشنبىرى درك پى دەكىرى، بە واتايەكى دىكە
بوونى دەلالەتى شىعىرى دەخوازى قۇناغى توانەوھى بۆ
پەنهانى و نادىارەكانى نىوخۇيى ھەبى، بۇيە بە دەستەوە
نەگىرنى ياشتن بە ئامانج لە زەمەن يان كاتدا و پىش
پۇوداوكەوتىن کە بە ھەست و سۆزىكى ورددوو شۇرۇپتەوە ناو
دەقەكە، لە حەزمەتا ھەلدى کە نەتوانى پىش مىزۇو بکەۋى،
بەرەو بونىادنانى نىشتىمان کە ئەوپىش ئافاتىكى قورستە لە

پیگرتن له پووداوه کان و چنگی ناكه ويست، بويه ئهو ولاته له سه رمانگ و شەپۆلى دەريя بونىاد دەننى، كە ئەمەيش جگە لە وەم بۇون و بېھىۋايى هىچى دىكە بە دەستەوە نادات و لە نىيۇ ئەندىشەكانى دا گىنگل دەخوات.

(خودى جوگرافيا شوناسى مرۆڤ و رەگەزى دىاري دەكا، ھەر جوگرافيا يىش ئاراستە و ماوه كانى كاروانچى و گەشتىاران و نىشتمان و مولىدارىتىشى دەستىنىشان و دىاري دەكا، جوگرافيا تا ئهو پەپى سنورر پۇ چۆتە نىيۇ زيانمانەوە). لەم پوانگەوە بى ئەوهى شاعير ھەستى بەم لاينە كەد بى پىيگەى نىشتمانى يان بۇونى شوين لە ناو ئەم تىكستە لە (نوسىنەوە) دەستى پىيكتىرىوو و بەرهو بالابۇون ھەلدەزنى، ھەلزنانىش بەرەو لوتكە ھەم پىيويستى بە خۇ رېكھستنەوە و دەم و دوو و چۈپاندىن ھەئەمەيش لەۋىدا بە كۆتا ناگات و دەرىچەى دىكەى دەوى، كە لە وىنائى سىيەم كە دەبۇو دووھەم بى باس لە چۈپاندىن دەكەت و رەنگى داوهتەوە و بە خەمى دەزانى.

سی یه م :

لیرهدا شهونم خانی شاعیر دهقیکی مهجازی دهخاته پوو
له تابلق یان وینا سییه مدا که میک پوچوتە نیو قولایی و واتا و
مهبسته کان و زیره کانه کاری تیدا کرد ووه و ده زانی
مهبست و مه رامه کانی به باشی بپیکی، هر له به راییه وه به
نیو سه رابیکماندا ده کا که میک قورتار بون لی سه خته، وه ک
ئاماژه یشمان پیدا له قالبدانی ئه و دهقه به دید و تیرامانیکی
نه ته وه ییانه وه زیتر شیعره که دهخاته بن پرسیاری
شروفه کاری ورد، سه راب بۆ خۆی له بنه چهدا و ته یه کی
عاره بییه و کوردیه کهی تراویلکه یه به داخه وه که م شاعیری
کورد کوردیه کهی به کار دینن و هه موو سه رابیان کورداندووه،
شاعیرانی کون به زوری له برى فرت و فیل و په رد پوشکردن
ئه م وشه یان به کارهیناوه، واتای وشه که یش بۆ خۆی به و
گومه مه نگ و درؤینه ده گوتري له کاتی هاوین و له گه رمادا و
له دوور را وه ک ئاویک به ده ده که وی، ئه مه یش مرؤفی
تینیوی پی هومیددار ده کات و دواتر فریوی ده دا،
شاعیرانیش لهم پوانگه وه بۆ ده لاله تی فریودان به کاری دینن،

شەونم خان وا پرسەکەی لىرەدا ئالۇزكىرىدووه له نىيۇ بۆتەى
خەونەوە پەلامارى مەملەكتى سەراب دەدا، يان ئەو
خەونەيش بە سەراب دەشوبەھىنى، خەون خۆى له خۆيدا
دەلالەتە بۆ ئەو ھىوا و ئاوات و ئامانجانە ھەندى جار خەون
ھەمان سەرابە، شاعير ئەو مەبەستانە له مەملەكتى خەونى
كۇ دەكاتەوه كە مروققى ئەم نەتەۋەيە پىيى ناگات، دېقەتى
بەهن لە تابلوى سىيىھەم دەلى چى :
لە دوا سۆراغى ئىشقاوه
خەون : سەرابىستانىك بۇو
ھەلگىرىنى گەرمەي باى بىبابان بۇو
سېمىفۆننیاي
ناھومىيىدى
بە گۈيچكەى
نەورەسە بى ئۆقرەكان
دەچرپاڭ
"رەمىزىيەت ھەولۇ دەدا بىرۇكە پەردەيەكى رەھاى فۆرمى
ھەستى بىدا بەسەردا، فۆرم نەك مەبەست له خۆ بىگى بەلگو

ئامانج دهربىرىنى بىركرىنەوە بى، ھاوكات وەك ژانرىيکى خۆى
بىھىلىتەوە". ئەو كۆپلەى سەرەوە زېتىر پەمىزىت وەك
چارقۇكەيەك بە بەريدا كراوه، نەورەس لاي شاعيران خوداي
كۆچ و ئارەزۇو و يەكبوون بە دەستەوە دەدا، لاي شەونم
خان پەمىزىكە بۆ كۆچ ھاتۆتە بۇون و يارى دەكا و دەفرى بە
سەر ئەو دەريايىھى پىيى مەستە، بالەكانى ھاوتاى نەورەس
ھەزانىجار لە شەققەى بال دەدەن بۆ ئاڭچى بۇون لە
نېشىتىمانىيکى ئارام و ھىمن، شاعير لە سۆراغى ئىشقىكەوە
دەشى وەك نەورەسەكان بۆ گەيشتن بە مەيل و يەكبوون بى،
ئىدى ئەو يەكگەيشتنە بۆ زىد بى يَا ئاشقىبوون ياخود تەمەن
و سال، لاي ئىمە جولە و بىزىيەكى ئەۋىندارانە بۆ خاك و
نەتەوە، ئىدى سۆراغى لە خەونىك دەگىرسىتەوە لە
مەملەكتى سەرابىدایە، واتا نەتەوە بى خاك و كىانىيکى
دەولەتمەداريانە دەخولىتەوە، كە خەون دەبىتە سەراب،
سەرابىش واتا فەتوفىل دەكارى بىزىن واتا ھىچ و ئەوهى تا
نهايش دەس بەتال و لە خەون و سەرابى دەولەتدا دەزى
كوردە، ئەم ھۆكارە تىكىشانى گەرەك بۇوە لە ژانرى
چىپانىندا ئەو مەبەستەكە دەداتە دەستەوە.

شاعیر دهیه وی لەم تابلوییدا پیمان بلىٰ هیوا و هومیدەکان
لە خانەی وەهم و فرت و فیلدان، ھەلکردنی ئەو باگپەرى
بىبابان دەبنە تراژىدیا يەكى سەركىشانە وەلى بۆ بەرامبەرىش
پې لە ناهۆمیدى، ئا ئەوه دەچرىپىنى، ئەوهى ئىيمە
مەبەستەکەمان شروقە كردووە كە پىرسەيەكى ئەنفالى
بەدنادە دەز بە نەتەوەيەك، كەلە چىپاندىن واتا خەبات و
كۆلنەدان سلى نەكىردووە و بەردەۋام بۇوە، دەرئەنجامى
چىپاندىنىش دەبىتە سپاردىن لە تابلوی چوارەم كە دەبوايە
سىيەم بىش لە سپاردىن بە خاك سپاردىنى ئەمانەتىك بە
كەسىك سپاردىنى تەمەن سپاردىنى..

چوارەم:

لە شىعىرى كۆن و كلاسيكدا پىتشىر ھىنندەى بايەخ بە كىشى
عەرووز دراوه ھىنندە چەمك و دەلالەتكان جىبايەخ نەبۇون،
لە زەمەنى نويخوانى و بونىادگەرايى شاعيران بەردەۋام
پەتايان بۆ چەمكى ھىما رەمزەكان بىردووە، لىرەوە شىعىر لە
بۆ جەماوەر نوسىينەوە گواستراوه تەوه بۆ دەستەبىزىر،

دەكىرى ئاماژە بەوە بەھىن ئەو پېشىنە جەختىرىدىنەوەي
كىشى عەرۇز كە كۆنترۆلكرابۇو نەا گواستراوهتەوە بۆ¹
بۇنىادى دەلالە و پىداگىرى كىدىن لە سەر واتاكان لە رېڭا
جۆراجچۇرەكانى نمايشىرىدىنەوە، ھونەرى فۆرمەلە بە²
دەستەوە دەدا، لە تەواوى ئەم دەقەيدا خاتۇو شەۋىن ئەو
كارەى كەدووھە باشكەن زمانىيەكى شىعىرى جوانى بەكارەيىزراوه
لە زمانى پەخشان دوور كەوتۇتەوە و سەردەركەدووانە
پانتايى ھونەرى شىعىرى بە ھەموو شىۋەكانىيەوە پېپەو
كەدووھە لە نىّو زمانى شىعىش پانتايىيەكى باشى
قۇرخەركەدووھە.

خەون گىرىبۈونەوەي ورده لمى غوبارستان بۇو

پۆرتىيەتى تابلىقى كۆززانى ئەستىرەو

سوتانى گۈل و

شەھىدبۈونى

ئەشقى دەنەخشاند

منىش لە گەل كىرانى چاوه ماندووھەكان

سەرى كاسىم

به تنۆکى پىتەكانى

پەيىشى ئەشك

س پ ارد

خەون لە شىعرى شاعيرانى كورددا ھەروه شاعيرانى دى
پانتايىيەكى بەرفەرى لە ئەندىشە و خولياكانيان كردووه،
خەون ونبۇنى جاويدانى جاپ دەدات، لىرە ئەو خەونە
تەلىسمىنلىكى شكاردووه كە خۆى لە گىربۇونەوهى وەم
دەبىنى كە ھەردوو حالتە نەبوونى خۆيان لە ديفاكتوبۇوندا
بە دەستەوە دەدەن و ئەمەيش پەشىنى شاعيرى لە
دەقەكەدا قۇولىتەر كردىتەوە، بەوەندەيش ناوهستىتەوە پاشان
تابلۇ و پۇرتىتېتكى كوشتنى ئەستىرەمان بۆ دەگىزپىتەوە،
ئەستىرە ئەو تەنە بازنه بىيە پىشىنگدارەيە بە ھۆى رەۋەنەقى و
برىسەكە كانىيەوە شەوانە جىنى سەرنجى ھەموو تاكىكى
ئاسايىيە، ھەر ئەم شىيە جوانەي واي كردووه شاعيران وەك
ئىستاتىكاي دەق پەناي بۆ بەرن و دەقەكانيان بە چەشىنى
ئەستىرە پەنگالىيى بىاتەوە بەر دىدى خوينەر و بېتىه
سونبولى جەمالىيەتى دەق، كەچى لىرە خاتۇو شەونم

ئەستىرەم بۇ دەخنكىنى، ئەگەر ئەستىرە و بەو
شىۋەتەكارىيە باسمان لىۋە كرد بەرجەستە بىبى، يان مەردىم
بۇ ناسراوېتى كەسەكان بەكارى بىنن، ئەوا شاعير لىرەدا ھەم
ناخى پەرتەماوى و خەمى خۆيمان بۇ نمايش دەكەت ھەم
جوانييەكى ديقەكەي بە دەقەكەي بەخشىوه، راستە ھەموو
كوشتن و پەچەنلىك قىزى لىدەكىتەوه بەلام ئەوهتا
لىرەدا وەك پۇرترىتى نمايش دەكەت و وينايىكى جوانى
شىعرى بە دەستەوه دەدات، ئەم حالەتە ئەگەر نىڭاركىشى
بە فلچەكەي بۆمان پەنكىپىز بکات ئەوا دەلالەتە جوانىيەكان
لەم وينا شىعرييە جوانتر دەبن، ئەم وينايىه دووبارەي
كىرىۋەتەوه لە سوتاندىن گولدا، پېڭىرا لە شەھىدبوونى
ئىشقىكدا دەشى لىردا پەنگانەوهى ناخى دوورە پەرىزبۇونى
بىت لە سوتاندىن و كۈزان و شەھىدبوون، كۈزان ھىمايە بۇ
خيانەت لە جوانىيەكانى دونيا، سوتان ئاماڙەيەكە بۇ پىاو
سالارى يان كەم بايەخى ژن يا پەگەزى مى لە كۆمەل،
شەھىدبوونىش دەربى مقاومەت و بەرخودانمان بۇ
دەگىپىتەوه، ھەموو ئەو حالەتە سىجمگىيە لە پۇرسەي

ئەنفالدا بۇنى ھەيە، كەچى ھەر بۆخۆيشى ئەسرين و فرمىسک و خەمپىشتنى بۆتە بار و چاوهكاني ماندووى گريان بۆيە لە سپاردىنى فرمىسک نەبى بۇ ئەم دەقە هيچى دى لېناخويىندرىتەوه.

لېردا ئەوه دەسەلمى ئەگەر كۆپلەرى يان تابلوى يەكەم دواى ئەم گريانە بەهاتبا ئەوا دۆزىنەوهى سەرەداوى خەم و ئەشك و گريانەكاني دەدۆزىيەوه، بەلام نەما ھەر وىل و عەودال و لە سۆرانغايدىه.

پۇختە:

پىشتر ئاماژەيەكمان بەوهدا كە ئىمە لەم شرۇفەكارىيەدا پەنا بۇ دوو زانستى بونىادى شىعىرى دەبەين، ئەوانىش زانستى مانا و دەلالەت و زانستى چاك و خراپى، سەبارەت بە خالى دوو، ئەگەر لايەنى زمانى و فۆرمى دەق و ھونەرى دەق بە وردى دېقتى بەھىيى دەبىنەن خاتتو شەونم زىرەكانە توانىيەتى حالتە ئەرىيەتكە واتا باشى و لە كارزانىيەكەى خۆى دەقەكەدا بەيان بکات، رەتگە لېرە و لەۋى

ورده‌کارییه‌کی سه‌رپییانه له ئاوتدانی ده‌قدا به دهی بکهین
وەك روونمان كردەوە ئەوه ناکاتە ئەوهی هیلی پاست و چەپ
بە سەر تىكستەكەيدا بىنین، نەخىر دەكارى بىشىن نۇر
زىرەكانه له م رووهوھ سەركەوتتو و سەردەرگردووھ.

ھېمما بەو پىيەئى ئاراستەيەكى ھونھرى ھەيە و له داهىنانى
شىعىرى ھاواچەرخدا سەرييەلداوە، بە سەر بۇونىيە
دىاردەكانى ماتريالىدا ھەلّدەزنى و پەرش و بلاۋىشنى بەسەر
دىفاكتۆى ھەستى ھومىد و خەونە ئامازە پىدراؤھەكان له
جىهانى ئايديالى، له م حالەتانەدا پەنا بۇ ھېماكان دەبرىتتى
بەو پىيەئى مکووپ بۇونىكە لە پەيوەندى نىوان ئەم
دۇوجىھانە، هەتا پەخش بى بە سەر ئەو ھەستە نغۇرۇۋانەئى
لە لىكچۇنى نىوان خودى كەرسەتكاندایە، ھۆنинەوەيش لە
سەر رىتمى پىبارى بازنه يىدا بەردهوام دەبى لە ئاشكراڭدى
رایەلە شاراوهەكانى پشت دىاردە ماتريالىيەكان، ئەمەيش لە
پىيگائى پىاھەلّدان و دىدگائى تايىھتى شاعىرى خودان ھېمادار
بۇنيادى دەنى و وا دەكات لە پىيگائى ئەو ھېمايانەوە سەر پى
بکەۋى لە سەر بنەماي ئەو شىۋازى ھېمابەكارەتتووانەدا، بە

گرتنه بەرى ئەو پەرى لەكارزانى داهىنەرانە لە بونىادى دەقدا
بۇ ھەردۇو حالەتى وىتىنى دەلاقە و دەروازە فەرە پانتايىيەكان
ياخود خوازە بى نەواكان دەكارى بلېتىن ساويلكەكان، ئەم
شىۋازە لای (ئۆستن دارىن و رېنلىك وېلىك) لە كتىپى تىۋىرى
ئەدەبى كە ھەردۇو پېكەوە نوسىيويانە پەنايان بۇ بىردووه
و دەلەن : .. " ھىما ژانرىكە ئامازە بە ژانرىكى دىكە دەدات،
بەلام ئەوهى تىدايىكە لە بارە، چونكە ھەرۇھا وريايى
دەخوازى، بۇ خودى خۆى بەو پىيەي شتىكى خىستنە پووه ".

لە گەل ئەوهى خاتۇو شەونم توانيوپىتى لە پۈسى دەلالت و
ھىما سەركەوتتووانە دەقەكەمى جوانى پى بىبەخشى، ھاوكات
لە پۈسى ناوهخن و قولايى دەقەكەوە تەواو تەواو لە پەشىبىنى
ئالاوه : " سەراب، خەون، وېتىنە، ناھومىدى، گىرانى چاوه
ماندووهكان، سوتان، كۈزىان، شەھىدىبۈون، ئەشك.... تاد"
گەلى وشەن ھىنندە پەشىبىنى ئەوكى قورخىرىدووه بە هىچ
كلۆجى گەشىبىنى لېيەدى ناكىرى، ئەم حالەتى شاعير ئەوەم
بىردىننەتەوە كە نەتەوهى كورد لە باشۇور بەردىھوام لە
پەشىبىنيدا دەزىن، ھەرگىز نەخشەمى دادى نازانى دابېزىت،
ئەگەر هىچ ترازيديا و كارەسات و ئافاتى دەسکردى مەرقىي

نه بینی که ده بنه مايهی په شبینيان، ئهوا پووداوه سروشتييە كان ده کنه پاساوى په شبیني، يانيش نه خوشبيه گتوپه کان ده بنه بروبيانو بيرکردنوه له په شبیني، خاتو شهونميش لەم نه توه به ده نيءه و له پوانگهوه بيري به لاي په شبینيدا ده چيت.

سۆرين كيركىگارد _ open Kierkegaard بيرمهندى دانيماركى، دهلىز : مرؤفيك لە سەر پووی زھوي بە دى ناكەي لە ناهومىدى بەتال بۇوبىتەوه، مرؤفيكىش نيءه كانياوى په شبیني نه بى به جۆرىك لە جۆرهكان، بۇونەورىكى مرؤفي نيءه ناخى بەتال بى لە پچران و بىزارى و ژاوهژاۋو و په شبیني ياخود دابرانى پارچەيەك يان ھەر جۆرىك لە جۆره پچراوهكانى ناوهوهى، ھەر مرؤفيك لە ناخى خۆيدا ۋايروسىكى نه خوشى دەرۈونى لە ناخيدا ھەيە، بەم جۆرەيش بېت په شبیني نه خوشىيەكى رۆحە. ھەر ھەمان بيرمهند دهلىز : وەرسبۇون و بى ئارامى بنەماي ھەموو خارپەكارىيەكە، هىنلىزى په شىركىنەوهى په شبیني ئەوهەيە كە خودى خۆيشت پىيى قايل و پەزامەند بىت.

سهرجاوهكان

* قطع الأصابع في ثقافات الشعوب – حسين سالم عبшел –
اليمن.

* الزمن وبنية النص الشعري/ أنسحاق الخنجرى – مجلة نزوى
العمانية ليوم ٤ / ٢ / ٢٠١٩ .

* التحليل الجغرافي للأدب- محمد جهاد أسماعيل _ نظرية
جديدة في قراء النصوص الأدبية _ جغرافيا _ جريدة البناء العدد
١٦٨٦ في ١٢ / ٧ / ٢٠١٩ .

* بحث مفصل عن طائر النورس / ميرفت عبد المنعم – ٢٠١٨ .

* الرمزية والدلالة عند مالك القلاف في قصة (تماثيل) _ جعفر
حسن _ جريدة الشرق العدد ٨٨٥ في ٧ / ٥ / ٢٠١٤ ،
* الرمزية للشعر المعاصر / فالح الحجية – جريدة الزمان العدد
٨٨٠٣ في ١٧ / ٩ / ٢٠١٤ .

* الأمل على الجانب الآخر من اليأس نزيف الحلم في الشعر
العربي الحميدي أمين دراويشة / جلدية الحدث ٢٢ / ٤ / ٢٠١٩ .

خویندنه و دیهک بوئیشقی سافی هیرانی شاعیر

شاعیری (تەسەوف و خواپەرسىتى) و (خۆشەويسىتى و ئىشق)ى دولبەر دەست و پەنجه يەكى ديار و درەوشادەيە لە نىيۇ ئەدەبى كلاسيكى كوردى و ناكرى كە باس لە شىعىرى كلاسيكى بىرى كەسىكى وەك پەوانشاد ساف هيرانى لە ياد بىرى، تەنانەت لە نىيۇ ھونەرى ميلۇدى كوردىشدا وشەكانى دەبرىسىكىنەوه، بىر و ھزىيەكى بەرفە و دەولەمەندى ئەۋىن و ئىشق و سوتان و پوكانەوه بۇ دولبەرەكەى، وشەكانى لە نىيۇ ئاوازى كوردىدا رەنگىنتر بە دەردەكەون و ئەم بوارەدى دەولەمەند كردووه، بىرى و خەيالى ئېمەى ھەمېشە بۇ لاي خۆى راکىشاوه بى ئەوهى ھەست بە خۆمان بکەين، "ئەمى

موتریبی حه‌ریفه"ی رهوانشاد تایه‌ر توفیق له خه‌یال‌دانی ساف
هیرانیبه‌وه هه‌لقو‌لابی ئهوا ئیمەین له سه‌ر زارمان هه‌ردەم
دەیلیئینه‌وه يادی خاله تایه‌ر ده‌که‌ینه‌وه وله‌ی له بەر ئاشنا
نه‌بوونمان يان بى په‌رواییمان که‌متر کاکی هیرانی به هزماندا
دیتە‌وه، يان که په‌رچم و ئه‌گریجه خاوه‌که‌ی عه‌لی مه‌ردانی
رهوانشاد جوش و خروشمان ده‌دا و به دوژمنی دینی
ده‌زانین، ئه‌وه شیخی سه‌نغانی کورده که به پاکی و جوانی و
بەرائەتە‌وه له وەسف و پیاھەل‌دانی دولبەرە‌کەیه‌تی، سه‌رباری
ئه‌وه تەکییه و موریدچاکییه خواپه‌رسی قایله به‌و پیچکه
باوه‌ی دژ به دینه‌که چونکی دولبەرە‌کەیشی لا شیرین و
خۆشە‌ویسته، قایله به‌وه‌ی ئه‌وه په‌رچم به سه‌ر کولمە‌کانیدا
په‌خش بیت و پۆپه‌شمینیک بیت به سه‌ر گردنیدا
شۆربیتە‌وه، ئه‌وه‌یه ئه‌وه حالاته ھۆگرییه‌ی هیرانی که له نیو
زیکر و تەھلیله و خوداپه‌رسییه‌وه حالگرتوو بى، کەچى
نه‌یتوانیوو له‌وه‌سفی دولبەرە‌کەی دا که‌مته‌رخم بیت و وەك
خۆی وەسفی نه‌کات، به جوانی و روونی دەقاودەقى وەك
خۆی له ئه‌ندیشە و نوسینه‌کانیا ویناى كردۇوه.

ئەگەر بە وردى دېقەتى دەقەكانى شاعير بەدەين دەزانىن ئايىن و خۆشەويسى و ئىشلى يارەكەى وەك دۇو ھىلى شەمەندەفەر ھاوتەرىب بۇون و لە تاي يەك تەرازوودا رايگرتۇون و يەكسانى كىدووه. وەك بۆماوهىيىش (ميرات مانهەو) لە رووى كۆمەلایەتى و ئەو پىچە و تەريقەتەوە لە نىيۇ كورپ و كورپ زاكانىدا پەنگى داوهتەوە كە تەنها كەسىك جىئىشىنى گرتۇوه و درىزەى بەو تەريقەتە ئائىنېيەى دەدات. كە لاي مورىد و دەرويىشانى (كاکى هىرانى) لە شاي ئىران بە ھەبەتتر و قىيمەتدارتر بۇوه لايىان، ئەمپۇيىش ئەو پىگاي ون نەكراوه.

ئىشق و ئەوين و دلگىرۇدەيى شۆخەتن لە دلى شاعيردا دەردىكى كارىگەر بۇوه دەكارى بلىيەن ئالۇودە و نەخۆشى ئاشقەكەى بۇوه، لە دەقە شىعىيەكانى بە جوانى پەنگى داوهتەوە، نەمۇنەيش بۇ ئەم بىرىندارى و نەخۆشىيە ئەم بەيتە لە غەزەلى / ۱ كە دەلى:

پۇزى عەيدان عادەتە دەستى حەنايى كا، مەگەر سا كە وابى، دى بە خويىنم پەنجەكەى پەنگىن دەكا

تەماشا چۆن لە گەرمە خۆشى و كەيىسازى تەواوى
خەلکى موسىلمان كە جەژن دەگىپن و شايى و لۆغانيانە و
يارەكەيشى دەستى خەنەبەندان دەكا، پىشوهختەى
گەرەكمە ئەوھ بېڭم كە خەنەبەدان و خەنە گىتنە دەست
دەلالەتى رەۋىنەوهى خەم و خەفت و كۆست كەوتىنە و
هاتنى پۆزى جۆش و خرۇشىيە، دەلىٰ كە لە چەزىدا عادەت
بىّ دەست و پىّ و پەنجەكان خەناوى بکات، كە ئەو بىّ ئاگا
بىّ و لە من و دەلىٰ بۆم نەبىّ و نەزانى من چەند دلېرىنەم و
خويىنم لى دەچۆپى بۇ بە خەنە دەست و پىيى جوان دەكا با
بىت و بە خويىنى برىن و ئازار و نەخۆشى من كە تۈوشىم بۇوه
بۇ ئەو، با دەست و پىّ و پەنجەكانى خەنەبىي بکا...
ئەوهمان تەنها وەك نموونەيەك ھىنایەوه كە ئىشق لاي سافى
بۇتە نەخۆشى و خويىنچۇراندىن.

ئەگەر ئىيمە تەمنىداران كەمتر دىدى بىدەينى ئەوا لە
گۇرانىيە پې سۆزدارىيەكانى خۆشەويسىتىدا دىارە كە گەنجانى
ئەمپۇچۇش و خرۇشىيەك دىكەيان بە وشە و بىر و
ئەندىشەكانى شاعير داوه ئەوه لاي ھىمن حوسىن بەدى

دهکری کاتی میلودییه‌کهی مهربان ئەگریجهی یاره‌کهی
هیرانی ئاویتەی چایخانەیەکی پپ ئىشق دەکا لە تەك
دۆمینەکردن و نىرگەلەوە بە یادى عەلی مهربان بېرو
خەياللەکانى شاعير دەلىنەوه، سۆزىكى جوانتر و
سەردەميانەترى پى دەبەخشى، ئەمەيش ئەوه بە گويماندا
دەچرپىنى كە دەقەکانى شاعير بۇ زەمەنیكى قەتىس كراو
نەبووه و نىيە و نەوه دواى نەوه نوى دەبىتەوه، لە دەنگى
رەوانشادان عەلی مهربان و خارە تايەرەوه بۇ عەدنان كەرىم
و هيمن حوسىئن تۈرىكى تر لە ھونەرمەندانى دەنگخوش.
ئەوه ئەگەر پاكى و جوانى ئىشق بۇ دولبەر نېبى وا
بەرده‌وامى نابى، ئا ئەوه يە خەسلەتى جوانى ئاشقان.
لىرەدا بۇ چۈونىك زىتىر ساغ دەبىتەوه كە دەگوتى:
"خۇشەويىستى كار و كرده و فەرمانى دلە، لە قولايى دلى
مرۆفەكانەوه چەكەرە دەکا بە ھۆى ھەر يەكى لە
ھۆكارەكانەوه سەر ھەلددەدات، جا دىيار بى يان نادىيار بى،
ئەم حالەتە قەتىس كراو نىيە لە نىيۇرەگەزىكى نىر يان مى،
دهکری لە ژنهوه ياكچەوه بۇ پىاپى بى كە لاي كۆمەلى كوردى

پیچهوانهکهی باوتره، ئىدى ئەم جۆره بەر لە ھاۋىتىنى بۇن
بى يان پاش ھاۋىتىنى بۇن، كە ژيان لېرەدا دەبىتە ھاوتەرىپ
و پىكەوه سوتماكى يەك دەبن". دەكارى بىزىن ساف
خۆشەويسىتى بۆ نادىyar نەبووه بۆ كەسىكى دىيار بۇوه و
دەستنىشانى دەكات كە سەرپوش بە سەر نەبووه و لەو
سەردەمەيش پەنگ بوبىي كارى لە شىيە بۆيە بە
دۇزمى دىينى زانىوھ كەچى لە ھىچ شۇيىتىكى ئەم دەقە
پاشگەز نىيە لە خۆشەويسىتەكەي بەلگو بە تەشويقىرەوە
باس لە خۆشەويسىتى دەكات. كە لە دوا بەيتە بۆ ئەو يارە
دوور لە دىنهى دەلى:

(ساف) كە لە خاكى دەرى تو دوورە بە قوربان
سەگ مەرگى نەبى، ھىننە چلۇن قابىلى ژىنە..
كەواتە ساف بۆ ئىشقاڭى دىيار و كچىكى شۇخ و نازدارى
نوسىيە و دىيارى كردووه، گەرچى ئەگرىيەكەي دۇزمى دىنه
وەلى هەر پىيى قايىلە و بى وي ژىنلى قابىل نىيە.

ئەوھى رەوانشاد عەلادىن سجادى باسى كردۇوه لە
پىيىشەكى دىوانەكەيدا لە بارەى شەيدايى بە جوانى سروشت و
دەنگى بالىندەكان، بە پىى دىدگاي سەرددەمى پىشۇو و تا
ئەندازەيەكىش باوهپىونى ھەندى دىدى نويخوازى و
بۇونىادىگەرايى ئەوه جاپ دەدرى كە ترس لە سروشت
گوازراوهتەوه بۇ ترس لە ژن، كەسايەتى ژن لە ئەفسانە و
چىرۆك و سەربوردە كۆنەكانەوه سەرچاوهى ئەم
بېركىرنەوهى گرتۇوه، مىزۇوى مرۇقايەتى خۆى لە خۆيدا
نوينەرایەتىيەكى پۇون و دىيار و ئاشكراي ئەم پەيوەندىيە پې
مەترسىيە دەخاتە پۇو، ئەز لىرەدا بە دىويىكى دىكەدا وەك
خويىندەوهى ئەوى دى تىپرانىن و دىد و بۆچۈونەكە ھەلاؤىرىد
دەكەم، سروشت ئەو ديمەنە پەنگىن و جوانەيە مەگەر تەنها
شاعير بە ھەستە ناسكەكانى بتوانى باسى بکات، لەۋىوە درك
بە دىوە شاراوهكانى سروشت دەكات دەزانى ئەو گولە
پىويسىتى بە خويىندەنەكە جوانتر و لاف و گەزاف فانتازيانەتر
بنوينى، ساف ھەستى بەوه كردۇوه بۇيە جى بايەخ بۇوه،
دەنگى كەوى تىكەل باخچە و باغى ئىرەمى تەكىھەكەى

کردووه، له تهك حهوز و ئاوه‌كهيدا جوانى زىترى خولقاندووه،
له سروشت به خهسله‌ته جوانه‌كهيهوه فره حالى بوروه و له
مانا و مەغزا و چىزه‌كانى تىيگەيشتۇوه، دونياى خۆى جوانتر
و قەشەنگتر و رەونەقدارتر کردووه ئاويتە بۇون و شوبهاندى
دwoo دونيا به يەك نىگا ئەوه كارامەبىي و سەلەيقەبىي زەمانى
خۆى بوروه، لى ئاوا شاعير ژن و سروشت لەم گوشە نىگايەوه
يەك رەنگ دەكا.

ئەگەرچى ساف هیرانى ھەندى دەقى ھاوشىّوهى شاعيرانى
ديكە داپشتۇوه وەلى زىرەكانه و ئەندازىيارانه بىناسازى و
تلارى وشه رىزبەندى پىكاوه و بالەخانە دەقى بونىادناوه،
ناكىرى بە وردى لە سەرتەواوى ئەو دەقانه ھەلۋىستە بکەين
و شرۆفە و شىكارى ورد بخەينه پۇو، لى خويىنەر بۆ خۆى
ھەستى پى دەكات و ھەندى جار ئەو شاعيرانەمان بە بىر
دەھىننەتەوه، ئەوه جگە لەو چوار خشته‌كى و پىنج
خشته‌كيانى لە سەر دەقى شاعيرانى ديكە نۇوسىيون،
دەكارى بلىين وەرگىراو (ئىقتىباس) و لاسايى كردنەوهى رىتم
و وشه و فۆرمى شاعيرانى وەك : نالى، سالم، كوردى،

ئەممەد موختار بەگى جاف و حاجى قادرى كۆبى بە بىر و
ئەندىشماندا دىيىتەوە و پەنجەكانىان بەدى دەكەين، ئەگەر
خويىنەر بە وردى ديوانەكى هەوداھەودا بكا ئەم بۆ چونەى
لە لا گەللاھ دەبىت، كەچى بە داخەوە ئەگەر لە پۇزگارى
ئەمپۇماندا جۆرىك لەو لاسايى كىرىنەوە و رىتمە لە دەقى
شاعيراندا بە دى بکرى، ئەوا پەنجەى تۆمەت و تاوانى بۆ درېز
دەكىت، وەرگرتنى دەقاودەقى دەقەكان خۆى لە خۆيدا
تاوانە يَا وەرگرتلى زمانىكى دىكەوە تەنها وەرگىرلانەكە بىت
و بىكاتە داهىنانى خۆى ئەوانە دەچنە خانەى تاوانەوە، بەلام
ساف ھيرانى زىرەكانە لەو بوارە توانىيەتى يارى بە وشه و
بىرەكانى خۆى بكا و لىتى دەرباز بىت.

ئەوهى ئىمە لە ديوانە شىعرييە بەردەستماندا سەرنج و
تىبىنیمان كردووه، زۇربەى دەقە شىعرييەكانى شاعير لە
چوارچىوھى ئىشق و ئەۋىنداريدايمە، كەمتر لايەنى تەسەوف و
خودا پەرسىتى بەدى دەكىت و بەرچاۋ دەكەون، جا نازانىن
بىشى ھۆكارەكە ئەوه بىت ئىمە لەم دوور دەستىيەوە ھەر
ئەوهمان بەر دىد كەوتې ياخود بۆ خۆيش لە بنەرەتدا

هه روایه، ئیمەيش لەم پەراگەندى و ئاوارەيى و دوور
دەستىيەوە هەر ھىننە دەكەونە بەر دەست و پىمان نەنگىيە
ئەو شىعرە جوان و بە سەلىقەيى نوسىنە ئاپرى كەم لى
بدرىتەوە و زېتەر شى نەكىيەتەوە، هەر چەندە ئیمە شىكارى
وردى دانە بە دانەي دەقى شىعريمان نەكىدووە، ئەوە جگە
لەوەي زەمەنیکى زۇرتى گەرەكە ھاوکات پىويسىتى بە
سەرچاوهى شىكارى و شىرقەي زانستيان و ئەكاديميانەي
فيكى و فەلسەفى و دەرروونى ھەيە، كە بە داخەوە ئیمە لەم
رۇوه وە ھەۋارىن و ئاشنا نەبوونى زمانەكەيش كارىكى واي
كىدووە لەو سەرچاوه بەھىز و دەولەمەندانەي ولاتى ئەلمانيا
بى بەش بىن، ھەول دەدەين لە داھاتوودا لە برى ئەم شىرقە
سەرپىيە خۇيىندەوەي وردى دەقە شىعرييەكانى بىكەين،
ئەگەرتەمن بى بىدات و كۆسپ و تەگەرە پىمان لى نەگىن.

لىزەوە دەمانەوى پۇوى نوسىن و قىسمان بىكەينە ئەو
قوتابىيە ژير و چالاكانەي كۈلىزە ئەدەبىيەكانى كوردستان و
دەرەوەي كوردستان لە پال شاعيرانى دىكەي كلاسيكى

کوردى بايەخ به شىعرەكانى ساف بدرى ناكرى شاعيرىكى
واهەست ناسك ناديده بكرى، دەرگاي توپشىنەوه
زانستييەكانيان بۆ كاكى هيرانى و دەقەكانى والا بکەن، يا
دەكرى نامەكانى ماستەر و دكتۇرا ئەم شاعيرەيش بگەيتەوه
و زىتر بايەخدار بكرى، ئەنجامدانى كارى وەها پىمان وابى
زياتر شۇرۇپۇونەوهمان بە مىزۇمى ئەدەبیات و شىعىرى
كلاسيكى كوردى جاپ دەدا.

به ھيواين توانىبىتىمان ئەگەرچى نوسىنىكى كورت و
سەرپىي بۇو بىت گەپانىكىمان بە هزرى سافىدا كردىت،
دەكارى رەخنهگران زياتر و زياتره، بە دىدى بەرفراوانتر و بە
سەرچاوهى فەراهەمکراوى بەردەستەوه رۆشنايى باشتى
تىشكى جوانتر بخەنە سەر دەقە شىعرييەكانى

سەرچاوه

ديوانى ساف (مستەفا هيرانى ۱۸۷۶ - ۱۹۴۱) چاپ و
بلاوكىدنەوه، سەقز، فەرەنگسەرای ھونەر و ئەندىشە،
كەپەتى چاپ - يەكەم بەھارى ۲۷۱۶ کوردى.

يەئىيىك لە نېو ئىشقا

دەنگىك لە پرچە ئالۇسكاوهكانى غوربەتەوە دەچىپىنى و
بە هەنسك و قولپى گريانەوە شىعىبارانى ئاوهز دەكا و لە^١
نسىي ئىمېراتقۇرىتى ئىستاتىكاي وشەكانى سەرگەلائى گولە
ئاونگىپىزەكانى سېيىدە حەسرەتى نىشتىمانەوە لىوانپىز
دەبى.

خانمە شاعيرىكى خۆولاتى لە غەربىستانى ئىنگلستانەوە
قامكەكانى ئاويتەي وشە ناسك و هەست بزوينەكانى شىع
بووه و خوينەر و ناوهندى كوردىش لەم خانمە قەلەم بە
برېشته كەم تا زۇر بە ئاكا يان بى ئاكايە ماوهىيەكى زۇرە لە
خەلۋەتى شىعرا تۈگرى حەرف و رىتم وھارمۇنیيەت و
ئىستاتىكاي وشەيە، دەقەكانى لە رەفە نامۇ و تارىكەكانى

رۆخا حەشارداوه و گیانبارى سەماکىرىنى ھەستەكانن، ئىدى
ئەو خەم و پەنهانانه ئىمە نازانىن چىن دەبنە مايەى
مەلەسدنى ئەو دەقە جوان و چىز وەرگانە و بەخشىنى
رۆخى ئىلهامى بە سەلىقەيى خويىنر دەدا و بويزانەيش
ھاتوتەگۇ.

دواندن بە زمانى شىعر واتا دواندن بە زمانى گول و ئاونگ
و با و سەماي گەلا و پەرە گولى دەم شىنەبای كازىوھىكى
روونى پې ئاگا ھەناسەي جاپدانى لىۋە ھاوىر بۇوه، ئەوپىش
خاتتوو (پەرى عەزىز) كە بەشىنەبای سليمانى گوشكاراوه و
پەنچەكانى بە نافورى گەپەك تەپكىدووه و لە باخچەكانى
شار سىباز و راكەراكى بۇوه و لەتك يادگارىيەكانىدا
چاوشاركىيەكانى دەگىپتەوه و لە سەر دیوارى قوتابخانە
وينەي ئەوين و ئاشقىبازى كىشاوه بە سەر بەردەكانى
سليمانيا گەمەي مندالى خۆى لە تەلا دەداو لە بۇوكە
جوانەكانى بازارى لە ئامىزگىرتووه و وەك كۆرپەيەكى خۆى
لاإندۇوپەتىيەوه، چەندىنچار جەستەي وەك بۇوكە بەبارانە
بۇ شىعرە پې ئازارەكانى خۆى تەپ كىدووه.

خاتوو "پهري" له دهقى (عەشق) خۆى وەك هەر
شاعيرىكى دى دەبىتە كاراكتەرىكى مىيىنە و دەبىتە دەربىزى
سەدان و هەزاران ئىن و كىرى كۆمەللى كوردى كە بە هۆى ئانى
ئەوينەوە لە ليتاوى ئىشقا هەلكىشراون.

بەر لە رۆچۈونە نىيۇ دەقەكەوە گەرەكمانە بلىيىن گرىيى
ئۇدېب لايى هەر دوو رەگەز وادەكتا، هەر لە مندالىيەوە كور
ئاشقى مىيىنە بىت و كچىش ئاشقى رەگەزى بەرامبەر، لە گەل
نەشونماكىردىنى فسيولۆزىيەوە ئەو حالەتە ئاشقبازىيە
واقىعەكەى لە سۆزىكى ئامىزى خانە وادەيىوە دەگوازىتەوە
بۇئامىزى سۆزىكى ئەويندارى كۆمەلایەتى كەئەمەيش هەر
تاكىكمان ئازارەكەيمان چەشتىووه دەزانىن چەند بە سوئىيە.
"ئەم گرىيىھ وەك هەموو گرىيىھ كى دىكە تەنبا گرىيىھ كى ئاسايى
نىيە، بەلكو بونيايىكى گونجاوە كە ئىمە لە بۇونياادەوە
دەبىن بەو پىاو و زىنە كە هەين، ئەمەيش ئەو خالەيە ئىمە
لە رىڭەيەوە وەك مرۇف دروست دەبىن و پىددەگەين" ۱
پىيگەيىن وا سانا نىيە زۆرجاران و بە دەگەمن رى دەكەويت
ئەو پىيگەيىشتنە تۈوشارى شەختە و توفان و زىيان و

لووشدانی مرق نه بوبیته و هیلاک و ماندووی نه کرد بیت و
پرزوی نه بپری بیت، داخوا کی بیت سهر له نوی دهستی بگری
و بهره و ترۆپک هەلی بزننیتیه و، ریک ئەم حالاته لهم دهقهی
خاتوو ”پەرى خان“ دەبىنرى دەبا به وردی پیشوهخت
سەرنجی دهقهکە بدهین کە به زمانیکی زۆر جوان نوسراوه
لی زمانیکی شیعیری جوان کە كەم شاعیری نویخواز دەتوانی
وا بدوی، پاشان قسەی دیكەیش دەكەین :

عەشق

عەشق واتای
بىدارى نیوان من و خەو
و رى نەکردن له گەل خود
پیاسەکردن به ناو تارمايیەكاندا
بەرد بارانکردنى
قە شكاوه كانى نئۆواران
پینەکردنى دامىنی شەو
ھەراسانکردنى بى دەنگى
يان

سەماکردن

لە گەل سىپەرى خۆت

سەفەرىيىك بەرەو سەراب

دیدار لە گەل ئاوىنە و

دىاللۇڭ لە تەك تەننیايى

چىك ، چىك ، چىك

تا

ئەو ساتەي

تەمەن ئەبىتە خۆراك

چاوه پۈوانى

. هەر لە بەرائى دەقى (عەشق) جىيىما (دلاله) بە دى

دەكەين، كە واتە جىيىما چىيە؟ نەمۇونە يەك دەھىيىنە و گەريمان

ئىيىستا لە تەقەى دەرگا درا ئەوا دەزانىن يەكىك لە پىشت ئەو

دەرگايە ھەيە و لە دەرگا دەدا، تەقەى دەرگاكە جىيىمايە و

كەسەكەيش كە لە دەرگاكە دەدا مەرام ياخود ناوه رۆكە ، لە

عارەبى پىيى دەگۇترى (دال و مەلول)، جا ئەم جىيىما و مەرامە

جۆرى ھەيە وەك جىيىماي ئاوه زى (عقلى) جىيىماي خۇو (طبعى)

جیمای بارودقخ (وضعی) ئوهی لیرهدا پهريخان باسی لیوه
دهکات، جیمای ئولفه تگرتنه به ئیشق "ئهگەر ئەمەيش
په يوهست بون بى له نیوان دوو شتى په يوهست به خوو و
رهوشت ، به واتا مرؤف خولیای پیوه دهگری، كه به گویرهی
مرؤف له كەسيكەوه بۆ كەسيكى دىكە دەگۈپدەری، وەك ئاخ
يان هاواركىدن بۆ ئازارىك يان حەسرەت كىشان بۆ پەشيمانى
و بىزارى ئەو دەمانەي كە مرۇقىك ئەو جۆرە حەسرەتانە
دەكىشى رەنگى زەرد ھەلەدەگەپى، ئەو كات تى دەگات ئەو
مرۆفە به دەردېكەوه لكاوه " ۲ " جا ئوهى شاعيريش نۇر
لەوه گەورەترە لە رووى زانستىيەوه دەقىكى جوانى
دارشتووه .

شاعير وا ديقەتى شىعىر دەدات كە ھەميشە ئازار بەخشە و
ھەركىز چىز و خۆشى تىدا بەدى ناكى لىرەوه ئوهەمان
بۆساغ دەبىتەوه كە لە ناخى خۆيەوه دەپوانىتە تەواوى
واتاي ئىشق و بە رەھايىيەوه دەدوى، رەها بون ھەميشە
ئاسۇي بىزار بون نىشان دەدات، لېكدانەوهى ئىشق بەو
واتايەى تا دەلى "ھەراسانكىرىنى بى دەنگى" جەلە لە

نائومىدى هىوا بەخشى و ترسكايى روناهى لە ئىشقدا
نابىينىن، (من) كائينى مرؤف كە ھەميشە بۆ خوش بەختە وەرى
ھەلپە دەكەم و دەمەۋى ئىشق جوانى خۆيم نىشان بىدات، ئەو
دىء و عىشق لە نىيوان بىدارى خۆى و خەو بەراوردى دەكە، خەو
جىگە لە ئازارشكاندىن دەشى كارىگەرى دىكەى ھەبى لە
دەرەوەى كاره بى يولۇزىيەكە، خۆرسكيانە ھەر مرؤفيت نەنويت
بە واتا نەخۆشە نەخۆشى ئىدى دەرەوونى بىت يان ئازارى
جەستەيى، نوستن دەرهاوېشىتە يا كردەيەكى نامق نىيە بۆ
بوونەوەرەكان بەلكو لە فيترەتى رۆحەوە ھەلقولاوە و
پەيوەست بوونى ھەيە و دوور كەوتئەوە لە خەو مەحالە،
كەچى زۇر لە بىرمەند و فەيلەسوف زاناي دونيا پېيان وايە
نوستن واتا بەستەلک بوونى ئاوهز و راڭرتنى واتا لە كاركەوتىن
كە ئەمەيش خۆى لە خۆيدا رەفرىزلىنەوە راڭرتنى ئاوهز و
بىركەنەوەيە، كەچى زۇر بە سانايى پەريخان لە حەسرەت
كەسەبارى دەرەوونى پې لە ئىشق بە مەرام نەگەيىشتىن ئەو
عەقلە لە كار رادەگرى ئىدى بە بى گەيىشتىن بە ئىشق و
مەبەست واتا بەستەلکىدىنى، ھەر ئەو دەمانەيش پىاسەكان

کهيف سه ماكان له بار ده برين بويه من و خوم پهنجه توتھي
يېك ده گرين و به ده م ره شه باي و هي شوومه وه که به
مه نزورى من له ئىواره يېكى تەنیا ييدا تەواوى لق و پۆپى
درەختە كانىش هورد و هار ده بن و تەنها رەگى ئە و
درەختە به زەمینه وھ گير ده مىنى که ئە ويش منم و نە رو خاوم
و رى ده كەم ، ئافەرين پەرى زۆر فەلسەفيانە لەم كەمە
دىرانەدا سەر كە و تووبۇو، دەيە وي شەو به حەزە كانى پىنه
بکات لى جەغار به نامورادى تەنانەت ناتوانى بى دەنگىش
ھەراسان بکات کە بى دەنگى ھەموو وەلامە كان دەدانە وھ و
دەبوايە له دوا دېر بايە.

ئەمە دىويىكى دەقەکە بۇو دىيوى دووهەم بە ئەگەرييىكى دىكەدا
بە وشەي "يان" دەمانباتە وھ ھەموو روئيائى خۆ بۇ تاريىكى
دىقەت بدهن، سەما كردن لە گەلا سىبەرى خۆت، لە نىوان
خود و سىبەردا کە بە رەھايى باس لە سەما دەكەي بى
گومان مۆزىك لە نىوانىيانە شاعير لە يەئسى خۆيە وھ بۇ ئە و
ئاشقە ناييات باسى مىلۇدى مۆزىكە كەمان بۇ بکات دەمان خاتە
تراویلکە وھ (سەراب) دیدارىش لە تەك خود دا دەمودۇو لە

گه ل خوی که ده چيته به ردهم ئاوينه بىزارى و وەرسى خوی
بۇ ھەموو لايىك جاپ دەدا و تەنها ئاشق بە خو و فەنتازىيە
خودە، كە ئەمەيش دەمانباتەوە بۇ ئەوهى بلدىن
كە سايەتىيەكى نىرسىسىيەتى بۇ خوی لم دەقەدا تۆمار
كردۇوه، سېيھەر كە دىوي تارىكى خودە پى باشتەرە لە ئەھى
دى، دەشى سەرگەردانى هانى دابى يان تەنبايى كە زورجار
لە ساتە ئاسايىيەكانىشىدا شانازى پىۋە دەكەت، لم ژيانە
ھەلى تەكاد بى، مۆزىكمان لى دەشارىتەوە، تەنبايى و
ھەللوشىنى ساتەكان وەك خۆراك كە نەمانە و دەمانباتەوە بۇ

ھىچ . . .

"پۇل ۋالىرى" زور لە ئاست جوانى فۆرم و سەدەفا
ھەلۋىستە كەردووه، ئەو بەھايىيە پاساوىيکى رەھاى لە
جوانى و پتەوى فۆرمى ئەندازەبى بۇ دەدۇزىتەوە" "٣" لە
رووى ئەندازەبىيەوە شاعير لم دەقەدا ژيانى بە ژورىيەكە
نەخشە بۇ دەكىيىشى كە ئەو تەعېر لە فۆرمەلەي كائىنەكەي
بەرامبەرى دەكەت دەيشوبەھىنى بە تارىكى واتا بى رووناكى، و
ناخى مەبەستەكەي مەرامەكەي تارىكە و بى وىزدانى دەنۋىنى

ته ماشا چون ته ناسوبیک له نیوان " بیداری من و خه و " و " سه ماکردن له گلن سیبهری خوت ، سه فه ر به ره و سه راب " دروست ده کات. ئیدی ئەم دەقە تەواوى مالۇیرانى ئەو كچ و زنانه دەگریتەوە ئاشقى كەسە بى مەتمانەكان بۇون كە بە خۆيان راستگۇ و جەربەزە نىشان دەدەن گوايە سوارچاكن و پىچەوانە كە يىشى دروستە و لە ناخەوە بۆگەن و مالۇیرانكەر دارووخان و بە فرت و فىلىش بە مەرامە كانيان دەگەن، دەنا ئەم يەئسە بە دى ناكريت لە ناخەوە، نەك پاشگەز بۇونەوە گالتەجارپىيەكى مەلاس دراوە بەلكو لە پې دەتقىتەوە و ئافاتەكەي چاوهنوارى نەبووە دەتقىتەوە و ئەو گرکان و ويژدان هەزىنە دەخولقى كە شاعير ئەم دەقەي پى لە دايىك دەبى ، لىرەيشەوە دەربىرى ناخى ئەو كىيىانەيە كە بە هەمان مالۇيرانيا گوزھر دەگەن و ئیدى مەتمانەيىش لە دەست دەدەن زور بە دەگەمن دىئنەوە سەر رىي بونىادى ثيانيان دەنا تەركى زيان دەگەن.

زینهه

- ١- شیکردنەوەی دەروونى له رەخنەی ئەدەبىدا : تىرى
ئىگلىقۇن ، له عارەبىيەوە : سەلاح حەسەن پالەوان سلېمانى
. ٢٠٠٤
- ٢- المكتبة الثقافية العربية .
- ٣- جمالية المكان : جاستون باشلار ، ترجمة غالب هلسا ،
بغداد . ١٩٨٠

نوسەر لە چەند دىريٽك..

- ناوى تهواو: سەردار پەزا قادر ئەحمەد دەشتى.
- بەرهبەيانى ۱۹۵۷/۱۲/۲۲ لە گەپەكى زىويەي شارى كەركۈوك لە خىزانىيکى نەتەوەپەروەر ھاتۇتە ئامىزى نىشتمانەوە.
- لە كورپىزگەيىھە خولىاي خويندنەوەيەو لەگەنجىيەوە دەنوسى.
- ئەندامى كاراي سەندىكاى پۆزىنامەنۇسانى كوردستانە.
- ئەندامى يەكىتى نوسەرانى كوردى.
- ئەندامى يەكىتى نوسەران و ئەدىيابنى ئىراقە.
- لە پۆزىنامە و گۇثار و سايتە كوردى و عارەبىيەكانى كوردستان و ئىراق و ولاتانى عارەبى بابەتكانى بلاوكىرىتەوە.
- ئەندامى دەستەي نوسەران و سەرنوسەرۇ سەرپەرشتىيارى گشتى و جىڭرى بەپىوه بەرى پادىيۇو بەپىوه بەرى تەلەفزىيون بۇوه.

- لەم دەزگایانەی گۇثار و پۇژنامە و كەنالى مىديا يى كارى
كىدووه.

- راديوى دەنگى كوردىستان لەھەلەبجە، بەریوەبەرى
تەلەفزيونى كوردىستان لە ھەلەبجە، گۇثارى دەنگى پىشىمەرگە،
پۇژنامەي پالى، گۇثارى پۇژى زانكۆ، تەلەفزيونى زاگرس لە
كەركۈوك، گۇثارى پۇژى كەركۈوك.

- وەك جىڭرى سكرتىرى لقى كەركۈوكى سەندىكاي
پۇژنامەنۇسانى كوردىستان لە خولى دووهەم كارى كىدووه.

- نۆكتىيى بە چاپ گەيشتۇوه و ئەمە دەيەمىن كىتىبى
نوسەره.

- بۇلى لە دامەززانىنى چەندىن سەنتەر و بېكخراوى پۇشنبىرى
بىنیوه.

- نۆكتىيى دىكەي ئامادەي چاپە.